

alv. h. d. d. n. r.

DE ARTE
RHYTHORICA
LIBER PRIMUS

AVCTORE CYPRIANO
ET PAVLO TILLANO
VIRI DOCTI

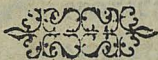
AVCTORE CYPRIANO
Sacerdote Romano

P A R M A

Apud Scm. Venerabilis

M D LII

DE ARTE
RHETORICA
LIBRI TRES.

EX ARISTOTELE, CICERONE
ET QVINCTILIANO
PRAECIPVE DE PROMPTI.

AVCTORE CYPRIANO
Soario Sacerdote Societatis

I E S V.

Est Cong^{his} orator S. Philippi Firmi

*X-1
250*

Adit. Cab.

Graf. Mem.

P A R M A E,
Apud Seth Viottum.
M D LXV.

G
C
0757

Provincia Italiana
di Gesuiti
Libreria antica

LIBRERIA
M. GEMELLI
ALFABETICA

AD ILLVSTRISS. ET RE-
VERENDISS. NICOLAVM

SPONDRATVM CREMONAE

EPISCOPVM, IN TRES LIBROS

de Arte Rhetorica Seth

Viotti præfatio.

RAE CLARA multiplicium
insigniumq; uirtutum tuarū
fama, non solum per tui pō-
tificatus dioecesin, sed per fi-
nitimas etiam urbes ita dis-
seminata est, ut de incredi-
bili tuo studio in suscipiendis
pro tuenda Christianæ Reip.
religione laboribus, de con-
stantia in perficiendis, de comitate in asciscendis bonis
uiris, de benignitate in subleuandis miseris, unus omnium
sermo habeatur. Et quanquam Francisci Cardinalis ama-
plissimi spectata uirtus, & cognita, ex quo iusta uxore es
natus (ut maiorum tuorum nobilitatem omittam) ad
hanc usque diem te fouit, amplexaq; est, ac gradus præ-
buit, ut ad pontificiam istius tam uetustæ, ac nobilis urbis
dignitatem prouehereris, tua tamen grauitas in clarissi-
morum tuiq; simillium uirorum congressu, facillimusque
omnium, qui ad te officij, aut necessitatis causa aduent,

a y

ingressus, uoluntatis denique ad omnes artes ingenuas
 propensio, effecit, ut Pius III. Pont. Max. hac te tanta
 insula non uti expetita, sed ueluti iandiu tuæ probitati,
 integritatiq; debita cohonestarit, atque adeo in spem, ut
 ampliora expectares, erexerit. Nec est quod quispiam
 hoc me tuis auribus dare suspicetur, quippe uel cunctis
 tacentibus, res ipsa per se loquitur, nam cum ἀρχὴ τοῦ
 κτηνίου δαίμονος tu optimus gregis pastor procurationem tuā
 totam, nullo itineris labore, aut solis ardore deterritus,
 lustrasti, ac confecisti: & ex subias statuisti, ne lupi oues
 tuæ fidei traditas deuorent, aut fures abigant, aut canes
 lacerent: eas etiam uti medicus, si quo morbo confectæ
 erant, curasti. templa deinde, quæ diuino numini conse-
 crata sunt, an sarta tecta sint, eorumq; præsidēs quales
 sese præbeant inspicere uoluisti. nihil deniq; abs te reli-
 qui factum est, quo Tridentinæ Synodi sanctiones ad præ-
 scriptum seruarentur. Qua re peracta ad hanc te urbem
 ignotus, omniq; ambitionis fūco remoto contulisti. quod
 templa, ædes, uetusta marmora, excultos hortos, fontes
 máximo artificio compositos, & quicquid deniq; egregiū
 inest, intuereris. Verum tanti Antistitis lumen haud diu
 celari potuit: commodum enim in æde diui Ioannis è cisis
 descenderas, cum ad Paulum Vitelium nobilissimum, ac
 prudentissimum uirum; qui Principis nostri, eo absente,
 uices gerit; de tuo aduentu nunciatur, qui ad te salutand-
 i, uisendiq; gratia, repente uenit; teque, ut apud eum
 diuersareris, rogauit. quem deinde Nicolaus Virgilius
 Episcopus sanctitate, & doctrina insignis; Mathæus
 Rinuccinus, qui uicariam Cardinalis Sfortiæ urbis huius

Pontificis operâ hic integerrime gerit: Euangelista Archidiaconus unâ cum Basilicæ nostre Sacerdotibus consecuti sunt, tuumq; aduentum gratulati. Quid de urbis huius Magistratibus dicam? qui cum te blande, comiterq; salutassent, adeo ueneranda corporis tui maiestate, uerborumq; tuorum suauitate capti sunt, ut huius congressus memoria nunquam sit ex eorum animo elapsura. Sed quorsum hæc inquires? nempe ut testatum apud animum tuum relinquam, me quoq; propè infimi ordinis hominem hac tui nominis gloria impulsam aliquod meæ erga te inductionis signum asferre uoluisse. Cum enim libellus de arte Rhetorica imprimendus in meas manus deueniret, qui non meo tantum, sed doctissimorum uirorum iudicio, perelegans, & oratoriæ facultatis studiosis maxime utilis futurus est, eum ego tuæ auctoritatis clypeo tectum, ac munitum in lucem prodire uolui, ne maleuolorum, inuidorumue morsus ipsi obesse possint. & quamuis intellexerim te ea studia potissimum sectari, quorum fructus non in hac uita tantum, sed in omni etiam æternitate integri manent, hoc est in diuina Theologia, quæ philosophiæ ἁγρύκος (ut Platonis uerbo utar) & fastigium est, audio tamen te in humanioribus litteris quotidie ita uersari, ac si in amœnissimos hortos diuertereris. Hic igitur liber, in quo flosculi ferè omnes Oratori in breue compendium redacti uigent; qui ex Quintiliano, Cicerone, & Aristotele decerpti sunt; ea tibi (ni fallor) artis præcepta suppeditabit, quæ aliquando temporis interuallo è mente exciderint. Noui equidem munusculum hoc tuæ singulari doctrina, canaque in tam uiridi ætate pruden-

tia, tuoque subactō ingenio indignum esse; sed si dantis
animum non rei æstimationem perpendes, non eum con-
temnes, qui te Mediolani delitias, uigilantissimum Cre-
monæ Pastorem, ac tuorum collegarū decus (ut par est)
& colit, & ueneratur: confidit enim fore ut hic libellus
sub tuo nomine typis aneis editus non modo uendibilior
fiat, sed quoniam & luculenter, & egregiè scriptus est,
etiam omnibus, qui hac arte delectantur, cum charior,
tum grator existat. Vale, Parma ad x Cal. Quintiles.
M D LXV.

CYPRIANVS SOARIVS
CHRISTIANO LECTORI S.

LONGE profectò melius, atq;
prudentius studijs suis confu-
lunt, qui optimos auctores in
omni disciplinarum genere le-
gendos, sibi, atque imitandos
proponunt, quam qui his ne-
glectis, delectu omni, ac di-
scrimine remoto, quosuis cu-
pidissime sequuntur. Quòd si
quis uetera paulò altius repetere uoluerit, quocunq; se ani-
mo, et cogitatione conuertet, hoc ita esse comperiet. Vt enim
alios omittam, qui in bonarum artium studijs liberalissimis
sunt, doctrinisq; uersati, satis constat Platonem ingenio, do-
ctrina, & copia dicendi longe omnibus superioribus præsti-
tisse. Ergo ex eius disciplina quot uiri, quanta scientia,
quantaq; in suis studijs uarietate, & copia, quam admira-
biles extiterunt? Atque ut alios sileam, quorum scripta tē-
porum iniuria perierunt, illi & Aristotelem summum philo-
sophum, & Demosthenem omnium Oratorum facile princi-
pem proculdubio debemus. Siquidem Aristoteles totos ui-
ginti annos Platonem audiuit: Demosthenes uero eundem
non solum audiuit, sed etiam lectionauit. Quid Cicero ne
ad tantum in philosophia, & eloquentia deus euegit: m

a iiij

non Platonis, Aristotelis, & Demosthenis imitatio? Finis non sit, si uelim eos numerare, qui ex Aristotelis disciplina in omni doctrina, & ingenij laude præstantes prodierunt. Tanti refert, quem imiteris, quem legas, quem admireris. Hoc intelligentes nostræ societatis præceptores, ex eo tempore, quo iuuentutē, uirtute, & litteris informant, eos auctores discipulis exponunt, qui præter ceteros in suo genere floruerunt. Qua de causa molestius etiam ferebant nullū esse librum ueterum scriptorum, qui adolescentibus discendi cupidis primum aditum ad eloquentiam aperiret. Non quòd doctrina dicendi parum latinis litteris sit illustrata, nam & Quintilianus de ea diligentissime, simul & doctissime scripsit, & in libris Ciceronis tantū est curæ, tantū suauitatis, elegantie, atque doctrinæ, ut ne apud Græcos quidem, aut pluribus, aut melioribus præceptis orationis facultas sit exornata; sed quòd ad primam tyronum institutionem eorum scripta minus sint accommodata. Quid enim discipulis ad hæc studia ingredientibus explicarent? Quintiliani libros? sunt illi quidē, ut dixi, summa diligentia, singulari iudicio, summa eruditione conscripti; at ita sunt longi, sic nonnunquam obscuro, ut maius otium, & acrius iudiciū desiderent. Partitiones oratorias? at ita sunt breues, & concise, ut multas, & magnificas eloquentiæ opes constructas, & reconditas nimis anguste coarctent. Libros de Oratore ad Q. Fratrem? at in dialogo sunt scripti. Præcipuas autem in illis partes habent L. Crassus, et M. Antonius homines ut dignitate sic eloquentia in Romana Rep. maximi qui minora illa, sed discantibus in primis necessaria celeriter trāfigunt, quæ uero sunt a uulgarī intelligentia magis remota, ea, nō facile

dixerim, ornatus ne, an copiosius persequantur. Huc accedit, quod dum Crassus perfectum, Antonius communem informat oratorem, magnis altercationibus, qui dialogorum est mos, in contrarias partes differitur, quod mediocriter quidem eruditus, qui iudicij iam aliquid habent, non solum magnam, & ingenuam delectationem; sed mirabilis etiam utilitatis fructum affert; tyronibus non item, qui disputationis uim, atque incitationem aspiciunt, uestigia, ingressumque uix intuentur. Duos de Inventionem libros puero sibi inchoatos, & rudes Cicero excidisse affirmat, propterea quod nec orationis expoliendae, & conformandae rationem docent; nec inueniendi fontes ab Aristotele demonstratos aperiant: Itaque multa in eis praecepta sunt, quae editis postea libris idem Cicero improbauit. Libri uero ad Herennium, a quocunque illi sint scripti, similem inueniendi uiam demonstrant, & quaedam de statu, multa de uerborum, & sententiarum continent ornamentis, diuersa ab his, quae Cicero, & Quintilianus eisdem de rebus tradiderunt. Topicorum liber tantum modo declarat uiam ab Aristotele inuentam ad reperiendum in omni ratione argumentum: & quoniam ad Trebatium Iurisconsultum scriptus est, exempla habet ex intima iuris scientia desumpta, quae usque eo sunt difficilia, ut sua obscuritate multos ab eius libri lectione rejiciant. In Oratore uero ad Brutum, quae sit optima species, & quasi figura dicendi Cicero disertissime exponit. Sed cum ad Brutum scriberet uulgaria praecepta permulta, quae discendi studiosis uehementer conducunt breuiter percurrit, uel penè praeterit: quae uero de orationis numero mirabiliter praecipit, ut aduentibus ad eloquentiam utilia sint, ordinem alium, & exploratum lumen desiderat.

48.a. octo illius	octo illos
51.a. quamquam	quemquam
b. translationis	translationes
52.a. Metuq; timoris	Meq; timoris
ordinem persuasione	ordinem peruersione
54.a. præcipue in se	præcipue in se
56.a. pellege quo	perge quo
b. virtus gloria	virtus gloriam
gloria æmolos	gloria æmulos
57.a. enim auditur	subauditur enim
b. diuersas colligat	diuersas colligit
60.a. inuidia ponatur	inuidia vitetur
ibi tecum	ibi te cum
61. a. gestumq;	gestumq;
abesse videatur	abesse videtur
63.a. Tubero districtu	Tubero districtus
69.a. præponet longe	præponat longæ
70.a. res vna	rebus vlla
spiritu non arte	spiritu non arte
71.a. ostenditur	offenditur.
b. quæso nostram	quæso nostrum
ad agendum	ad agendum
80.a. corrumpatur enim	corrumpetur
83.a. vel speculum	vel spiculum
85.b. hoc curemus	hoc curemus.

IN LIBROS DE ARTE RHETORICA
AUCTORIS PROOEMIUM.

RATIONIS, & orationis tanta est similitudo, ut Græci, qui non intelligendi solum, sed loquendi etiam principatum tenuerunt, uno utranq; uocabulo; Latini, Græcorum prudentiæ æmuli, eodem penè nominarint. Est enim oratio quasi rationis imago quædam. Rationem in mente, cui regnum totius animi tributum est, **DEVS** Opt. Max. posuit: orationis sedem idem summus opifex in celsissima, ac nobilissima corporis parte collocauit: ratio est sicuti lux quædam, lumenque uitæ: oratio est rationis decus, & ornamentum: ratio regit, ac moderatur proprium animum: oratio stetit etiam alienos: rationis est species admirabilis, eam tamen intus latentem orationis pulchritudo declarat. Ita quod lumen est soli principi, ac moderatori luminum reliquorum, id est, oratio rationi domina, ac reginæ rerum omnium. Hinc mirum sit, ut summi illius rectoris mundi huius bonitatem, sapientiam, uim, & potestatem suspiciendam, admirandamq; hominum generi ut rationis, sic orationis uis, & natura cogat confiteri. Quid enim admirabilius esse potest, quam cogitationes tam multas, tam excellentes, tam uarias, atque multiplices orationi accommodari? Orationem uero exceptam aëre quasi uehiculo incredibili celeritate bro-

P R O O E M I V M.

nissimo tempore spatio ad quamplurimos peruenire? ac postremo per tenuissimos aurium meatus singulâri opere artificioq; perfectos in alienos animos introire, atq; in eis tam perfecte, tam insigniter imprimere speciem suam, ut mœrentes consoletur, torpentes excitet, afflictos erigat, inani letitia elatos cohibeat, & in quemuis deniq; motû auditorem impellat? Quod si orationis tanta præstantia est, non potest non maxima esse dignitas Rhetoricæ, quæ ornandæ orationis doctrina continetur. Eadem enim hominis ratio, quæ cæteras artes inuenit, dicendi quoq; artificium illustrauit. Nam primo terrâ peruagata non modo eius formam, situm, sæcunditatem; sed eorum etiam, quæ in ea gignuntur uarietatem, usum, naturamq; cognouit. Tum mare ingressa profundum, & immensum, quot genera, quàmq; disparia degentium in eo belluarum inuestigauit? Ex insularum ornatum, & pulchritudinē admirans, cognito prius aëre, & his, quæ ex eo generantur, in cælum usq; penetrauit. In quibus rebus tam multis, tam varijs, tam disjunctis, tam abditis, atq; obscuris inuestigandis, si tanta fuit rationis sagacitas, & solertia, in expolienda oratione, quæ eius comes, & interpretæ est, non minor profectò fuit cura. Hic est eloquentiæ ortus, hæc nobilitas, hæc cum ratione coniunctio. Qua de causa uehementer uigilandum est ijs, qui sapientiæ flagrant studio, enitendumq; omni cura, ac diligentia, ut Rhetoricæ, Dialecticæq; præceptis optime cognitis, ad reliquarum artium fastigium contendant. Quam uiam iucundâ, facilem, breuem, & quasi compendiariam; non modo non asperam, atq; arduam, aut longam esse comperient. Quod

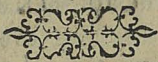
PROOEMIUM

et facilius consuequantur, hi tres libri artificium dicendi a ueteribus traditum breuiter explicabunt. Et in primo quidem libro, qui de Inuentione est, sexdecim argumentorum loci sunt explicati simul cum his, quæ ad permouendos animos ex iisdem locis eruuntur. Præcepta etiã quædam sunt exposita ad exornationem, & deliberationem accommodata. In secundo uero, qui dispositionis præcepta continet, de orationis partibus, de statu, iudicatione, & ea controuersia, quæ ex interpretatione scripti existit: præterea de ratiocinatione, enthymemate, inductione, et exemplo agitur. Et quoniam frequens mentio facta est ab antiquis auctoribus de Epichierematis, Soritis, et Dilemmatis, eorum uis explanatur. Tertius deniq; liber docet orationis ornatum, qui est in uerbis uel simplicibus, uel coniunctis. Itaq; de uerbis nouis, de inusitatis, de tropis, de luminibus uerborum & sententiarum, de origine, causa, natura, & usu orationis aptæ, ac numerosæ; tum ad extremum de memoria, & pronuntiatione in eo differtur. Sed quo maior utilitas ex eloquentia percipi possit, Christianis præceptis diligenter ea purganda est. Ut enim bonus agricola uitem, quæ siluescit, & in omnes partes nimia funditur, ferro coercens, tum fructu latiore, tum aspectu pulchriore reddit: sic eloquentia si amputetur errorum inanitas, in quos delapsa est uitio hominum diuinas leges ignorantium, suam admirabilem speciem recuperabit. Ex cidatur igitur mentiendi licentia, quam seuerè diuinis præceptis interdictam oratori Quintilianus & antiqui Rhetores concedunt: amputetur procacitas, & uitium illud teterrimum lacerandi alios probris, con-

PROOEMIUM

tumelijs, maledictis; cui utinam ne Demosthenes, & Cicerone tantopere indulgissent: resecetur arrogantia, & inanis laudis appetitus, qui aciem animi perstringit, intelligatur iniquum esse tenebras auditoribus offundere, ne ueris perspiciant, & suffragium, atq; sententiam dicendo corrumpere, quod a Græcis, & Romanis Oratoribus est factitatum. His tot, tantisq; deletis maculis, continuo exisset illa diuina, & cælestis Christianæ eloquentiæ pulchritudo, quæ tanto erit præclara magis, & eximia, quanto diligentius ad omnium hominum utilitatem conferetur, & ad laudes celebrandas DEI Opt. Max. qui sermonem homini dedit ad societatem, & coniunctionem cum hominibus tuendam. Hæc est illa Christiana eloquentia, quæ Gregorius, & Basilius nobilissimum par amicitia, doctrinæ, sanctitatis plurimum præstiterunt; & Iuliani amantissimi, & profligatissimi hostis religionis impetus omnes fregerunt: hæc excelluit Athanasius uir sanctissimus, quæ nec saeuissima periculorum tempestas, nec humanorum commodorum aura potuit unquam de suo cursu dimouere, quin Arii impium, & consceleratum comprimeret furorem. Hæc floruerunt Chrysostomi, Ambrosij, Augustini, Hieronymi, Cypriani, qui Christianæ Reipub. fuerunt lumen longe clarissimum. Vt alios quamplurimos omittam, quorum est copia digna Christiani nominis gloria. Hos tales, ac tantos uiros, qui uolet imitari, colat Christianæ eloquentiam, quæ ex diuinarum rerum cura, & contemplatione, ex CHRISTI IESV amore, ex maximam denique artium studijs efflorescit.

DE ARTE RHETORICA LIBER I.

Quid sit Rhetorica, quod eius officium, & finis. Cap. I.

RHETORICA est uel ars, uel doctrina bene dicendi. Ars est quæ cognit-
tis, penitusq; per-
spectis, & in unum
exitum spectanti-
bus, & nunquam
fallentibus rebus

continetur. Esse autem eloquētiæ artem perspi-
cium est: etenim cum plerique temere, ac nulla
ratione causas in foro dicant; nonnulli autem
propter consuetudinem aliquam callidius id fa-
ciant: non est dubium, quin, si quis animaduer-
terit, quid sit, quare alij melius, quàm alij, di-
cant, id possit notare. Ergo id qui in toto gene-
re fecerit, is si non planè artem, ad quasi artem
quandam inuenerit. Benedicere est, optimis sen-
tentijs, uerbisq; lectissimis dicere. Rhetoricæ
officium est dicere appositè ad persuasionem: fi-
nis persuadere dictione.

Quid sit ars.
I. de orat.

Rhetorica est
ars.

Arist. I. Rhet.
Cap. I.

Cic. 2. de ora.

Aliam defini-
tionem inue-
nies cap. 3.

Officium, &
finis Rhetor.
In orat.

De inuent. I.

De utilitate. dignitateq; eloquentiæ.

Cap. II.

Eloquentiæ
dignitas.
De Orat. I

2. de Orat.
Oratoris et in
Rep. & inter
priuatos ma-
gna, & præcla-
ra, muneræ.

1. de Orat.

3. de Orat.

Dignitas eloquentiæ, uel ex eo intelligi po-
test, quòd in omni libero populo, maximeq;
in pacatis, tranquillisque ciuitatibus precipue
semper floruit, semperque dominata est. Quid
enim aut tam iucundum cognitu, atque auditu,
quàm sapientibus sententijs, grauibuscq; uerbis
ornata oratio, & perpolita: aut tam potens,
tamque magnificum, quàm hominum animos
unius oratione conuerti? Quid admirabilius
quàm res splendore illustrata uerborû? Orato-
ris est in dando consilio de maximis rebus cum
dignitate explicata sententia, eiusdem & lan-
guentis populi incitatio, et effrenati moderatio.
Eadem facultate fraus hominum ad perniciem,
& integritas ad salutem uocatur. Quis cohori-
tari ad uirtutem ardentius? quis a uitijs acrius
reuocare? quis uituperare improbos asperius?
quis laudare bonos ornatius? quis cupiditatem
uehementius frangere accusando potest? quis
mærorè leuare mitius consolando? Ac ne plu-
ra, quæ sunt pene innumerabilia, consēter, cō-
prehendam breui. Sic enim statuo, perfecti
Oratoris moderatione, & sapientia, non solum
ipsius dignitatē, sed & priuatorū plurimorū, et
uniuersæ Reipublicæ salutem maxime cōrineri.

Quo maior igitur est eloquentiæ uis, hoc est magis probitate iungenda, summaque prudentia: quarum uirtutum expertibus si dicendi copiam tradiderimus, non eos quidem oratores effecerimur, sed furentibus quædam arma dederimus.

De materia Rhetoricæ. Cap. III.

Artis materia est, in qua omnis ars, & ea facultas, quæ conficitur ex arte, uersatur: ut sit Medicina materiam dicimus morbos, ac uulnera, quod in his omnis medicina uersatur. Item quibus in rebus uersatur ars, & facultas oratoria, eas res materiam artis Rhetoricæ nominamus. Sed hoc interest inter alias artes, excepta Dialectica, & eloquentiam; quod ceteræ ferè artes se ipsæ per se tuentur singulæ, bene dicere autem, quod est scienter, & peritè, & ornatè dicere, non habet definitam aliquam regionem, cuius terminis septa teneatur. Omnia quæcumque in hominum disceptationem cadere possunt, bene sunt ei dicenda, qui hoc se posse profestur, aut eloquentiæ nomen relinquendum est: materia enim oratori ad dicendum subiecta, quæstio est.

De quæstione. Cap. IIII.

Quæstionum duo sunt genera, alterum infinitum, quod Græci Thesin, Cicero pro-

Eloquentia
cū probitate
iungenda est.

Quid artis
materia sit.
De Inuent. 1.

Quid inter
artiū, & rhe-
toricæ mate-
riam intersit.
De Orat. 2.

Oratoris ma-
teria est quæ-
stio.

Quæstionum
duo genere.
In Part.

D E A R T E

Topic.
De orato. 2.
Propositum
quid sit.
Topic.
Quid sit cau-
sa.

Propositi duo
genera.
Cicer. in To-
pic. in Part.
Quintil. li. 3.
cap. 5.
Causarū tria
genera.

positum uocat: alterum certum, & definitum, quod hypothesin illi, Latini uel causam, uel cōtrouersiam solent appellare. Propositum est, in quo aliquid generatim queritur hoc modo: Expetenda ne sit eloquentia? Causa est, quæ certis personis, locis, temporibus, actionibus, negocijs cernitur, hoc modo: An Socrates iure fuerit ab Atheniensibus damnatus? Propositi duo sunt genera, cognitionis alterum, cuius scientia est finis; ut, an solis magnitudine multis partibus terra superetur: alterum actionis, quod refertur ad efficiendum quid; ut si queratur, quibus officijs amicitia colenda sit. Hæc cum in propositis questionibus genera sint eadem in causas transferuntur. Sed causarum tria sunt genera iudicij deliberationis, exornationis, quæ quia in laudationes maxime confertur, proprium habet ex eo nomen laudationis.

De Exornatione, Deliberatione, & Iudicio. Cap. V.

Exornationis
partes, tem-
pus, & finis.
de Inuent. 1.
Arist. cap. 1.
Rhet. cap. 4.
In Part.
de Inuent. 1.
de Delibera-

IN exornatione duæ sunt partes, laus, & uituperatio. Tempus tum præsens, tum præteritum, Spectat autē Orator honestatem præcipuè cum laudat, turpitudinem cum uituperat: mouetq; auditores ad delectationem. Deliberatio continet in se suasionem, & dissuasionem, tempus uero futurum. Finis, quem sibi proponit

Orator in consilio dando, est utilitas, & spes, aut reformidatio deliberationis. Iudicium habet in se accusationem, & defensionem: eius finis iustorum, & iniustorum questione; seuitia, aut clementia iudicis continetur.

tionis partes,
tēpus, & finis.
Atist. i. Rhet.
Cic. Part.
Iudicii partes
tēpus, & finis.

Quomodo hypotesis ad thesin
reuocanda sit. Cap. VI.

MAneat ergo & infinitas, & finitas questiones ad oratorem pertinere. Sed est consultatio quasi pars causæ quædam. Inest enim infinitum in definito, & ad illud tamen referuntur omnia. Quare illa pars orationis, quæ est de genere uniuerso, totas causas sæpe cōtinet. Quid quid est enim illud, in quo quasi certamen est cōtrouersia, quod græce νεῖνόμενον dicitur, id ita dici placet, ut traducatur ad perpetuam questionem, atq; de uniuerso genere dicatur, nisi de uero ambigetur, quod quæri coniectura solet. Exempli causa, finita est, An Aristotelis philosophia sit perdiscenda: eius quasi pars quædam est illa infinita, An philosophia sit perdiscenda, ad quam Orator finitam transferet. Sunt enim ornatissimæ orationes eæ, quæ latissime uagantur, & a priuata, ac singulari cōtrouersia se ad uniuersi generis uim explicandam conferunt, & conuertunt; ut ij, qui audiant, natura, & genere, & uniuersa re cognita de singulis rebus statuere possint. Itaq; orator excellens a proprijs

Cōsultatio est
pars causæ.
In Part. in Topic.
Quinti. lib. 3.
cap. 5.

Cic. de ora. 3.
Ornatissimæ
sunt orationes,
quæ uniuersi generis
uim explicat
In Orat.

D E A R T E

personis, & tēporibus semper, si potest, auocat controuersiam. Latius enim de genere, quam de parte, disceptare licet; ut quod in uniuerso sit probatum, id in parte sit probari necesse.

De partibus Rhetoricæ. Cap.VII.

Quinq; Rhetoricę partes
De Orat. 2.
De Inuent. 1.

De Inuent. 1.

Iudicium nō
est Rhetoricę
pars.
Quint. 3. c. 3.

Non est estimandus inuenisse qui sine iudicio inuenit.

QVinque sunt partes, & quasi membra eloquentiæ: inuentio, dispositio, elocutio, memoria, pronunciatio. Oportet enim inuenire quid dicas, inuenta disponere, deinde ornare uerbis; post memoriæ mandare, tum ad extremum agere. Inuentio est excogitatio rerum uerarum, aut uerisimilium, quæ quæstionem probabilem reddant. Dispositio est rerum inuentarum in ordinem distributio. Elocutio est idoneorum uerborum, & sententiarū ad inuentionem accommodatio. Memoria est firma animi rerū, ac uerborum ad inuentionem perceptio. Pronuntiatio est ex rerum, & uerborum dignitate, corporis, & uocis moderatio. Nec audiendi quidam, qui iudicium sextam esse partem uoluerunt, adeo enim tribus primis partibus est permistum (nam nec inuentio sine eo, nec dispositio, nec elocutio fuerit) ut pronunciatio quoque uel plurimum ex eo mutuari putem. Nec inuenisse credendus est, qui non iudicauit. Quod similiter in alijs partibus, quibus iudicium permistum est, existimare debemus. Hinc apparet

loquentiam rem unam esse omnium difficillimam, quibus enim ex quinque rebus constare dicitur, earum una quæque est ars ipsa magna per sese. Quare quinque artium concursus maximarum, quantam vim, quantamq; difficultatem habeat existimari potest. Sunt igitur quinque Rhetoricæ partes omnino. At inuenire, disponere, eloqui, memoria complecti, & pronuntiare opera sunt Oratoris.

De clar. ort.

Opera oratoris.

Quibus rebus eloquentia comparetur,
ac primum de Natura. Cap. VIII.

Eloquentia, quæ quinque supradictis constat partibus, natura, arte, exercitatione, & imitatione comparatur. Imitationem enim, quamuis Quintilianus arti, Cicero exercitationi subiiciat, rectius tamen alij ab utraque segregarunt. Ergo de singulis, quoniam maximi sunt momenti, & ponderis, aliquid dicendum est. Natura igitur primum, atq; ingenium ad licendum vim affert maximam: neque uero scriptoribus artis ratio dicendi, & uia, sed natura refuit. Nam & animi, atque ingenij celeres quidam motus esse debent, qui ad excogitandum cuti, & ad explicandum, ornandumque sint beres, & ad memoriam firmi, atque diuturni: & si quis est, qui hæc putet arte accipi posse: quod falsum est, (preclare enim se res habeat,

Eloquentia
cōparatur
natura, arte, ex-
ercitatione, &
imitatione.
Quint. 3. c. 5.
Cic 1. & 2. de
Orat.
Auct. ad Her.
1. de Orat.
De natura.

A iij

D E A R T E

Natūe dona
fieri arte me-
liora

si hæc accendi, aut commoueri arte possint: in-
seri quidem, & donari ab arte non possunt om-
nia: sunt enim illa dona naturæ) quid de illis
dicet, quæ certe cum ipso homine nascuntur &
linguæ solutio, uocis sonus, latera, uires, con-
formatio quædam, & figura totius oris, & cor-
poris. Neq; hæc ita dico, ut ars aliquid limare
possit: neque enim ignoro, & quæ bona sint, fie-
ri meliora posse doctrina; & quæ optima, ali-
quo modo acui tamen, & corrigi posse: sed sunt
quidam, aut ita lingua hæsitantes, aut ita uoce
absoni, aut ita uultu, motuq; corporis uasti, atq;
agrestes; ut, etiam si ingenijs, atq; arte ualeant,
tamen in oratorum numerum uenire nō possint:
sunt autem quidam ita naturæ muneribus in
ijsdem rebus habiles, ita ornati, ut non nati, sed
ab aliquo Deo ficti esse uideantur. Magnum
quoddam est onus, atq; munus, suscipere, atq;
profiteri, se esse, omnibus silentibus, unum ma-
ximis de rebus, magno in conuentu hominum,
audiendum. Adest enim ferè nemo, quin acu-
tius, atq; acrius uitia in dicente, quam recta,
uideat. Ita quidquid est, in quo offenditur, id
etiam illa, quæ laudanda sunt, obruit. Neque
hæc in eam sententiam disputo, ut homines ado-
lescentes, si quid naturale fortè non habeant,
omnino a dicendi studio deterream: multis enim
honori fuit illa ipsa, quamcumq; assequi potue-
runt, in dicendo mediocritas.

De arte. Cap. IX.

AD naturam optimam ars adiungi debet, In orat. 1. de orat.
 quæ a natura profecta est. Notatio enim
 naturæ, atq; animaduersio peperit artem. Ego
 enim hanc uim intelligo esse in præceptis omni-
 bus, non ut ea sequuti oratores eloquentiæ lau-
 dem sint adepti, sed quæ sua sponte homines elo-
 quentes facerent, ea quosdam obseruasse, atque
 delegisse: sic esse non eloquentiam ex artificio;
 sed artificium ex eloquentia natum, quod ta-
 men non eijcio. Est enim si minus necessarium
 ad bene dicendum, tamen ad cognoscendum non
 illiberale. Habet igitur ars hanc uim, non ut
 aliquid, cuius in ingenijs nostris pars nulla sit,
 pariat, & procreet: uerum ut ea, quæ sunt orta
 iam in nobis, et procreata, educet, atq; cõfirmet.
 Observatio autem earum rerum, quæ in docen-
 do ualent, ipsa per se si eloquentes facere posset,
 quis esset non eloquens? quis enim hæc uel nõ fa-
 cile, uel certe aliquo modo posset ediscere? Itaq;
 intelligendum est, alia quædam ad consequendâ
 eloquentiam esse maiora, sed ars non est ea qui-
 dem negligenda, quam ego si nihil dicam adiu-
 uare, mentiar. Habet enim quædam quasi ad
 commonendum oratorem, quo quidque referat,
 & quo intuens, ab eo, quodcumque sibi propo-
 fuerit, minus aberret. In præceptis enim hanc 1. de orat.

D E A R T E

Ars studiose colenda est. uim, & hauc utilitatem esse arbitror, non ut ad reperiendum quid dicamus arte ducamur, sed ut ea, quæ natura, quæ studio, quæ exercitatione consequimur, aut recta esse credamus, aut praua intelligamus, cum, quo referenda sint, didicerimus. Qua de causa studiose Rhetorica colenda est, ut quæ uiam, & rationem dicendi doceat. Et si namq; magnis ingenijs præditi quidā dicendi copiam sine ratione consequantur, ars tamen est dux certior, quàm natura. Quoniam sine doctrina, etiam si quid bene dicitur, tamen id, quia fortuito fit, semper paratum esse non potest. Aptissime profectò quod M. Tullius de excellenti uirtute scripsit, idem ad præstantem eloquentiam transferri potest: ut multos homines excellenti ingenio, & eloquentia fuisse, & sine doctrina, naturæ ipsius habitu, per se ipsos copiosos, & ornatos extitisse fateamur: adiungamus etiam, sæpius ad orationis laudem naturam sine doctrina, quàm sine natura ualuisse doctrinam, sed cum ad naturam eximiam, atque illustrem accesserit ratio quædam, conformatioq; doctrinæ, tum illud nescio quid præclarum, ac singulare solere existere contendamus..

Pro Arch.

sine doctrina, naturæ ipsius habitu, per se ipsos copiosos, & ornatos extitisse fateamur: adiungamus etiam, sæpius ad orationis laudem naturam sine doctrina, quàm sine natura ualuisse doctrinam, sed cum ad naturam eximiam, atque illustrem accesserit ratio quædam, conformatioq; doctrinæ, tum illud nescio quid præclarum, ac singulare solere existere contendamus..

De exercitatione. Cap.X.

Exercitatio **I**N præstanti natura, quam ars expoliuit, exercitatio, absolutionem, perfectionemq; dicendi perfe-

di consummet. Quocirca interest per magni studium, & ardorem quendam amoris assumere, sine quo cum nihil quidquam egregium, tum certe eloquentiam nemo unquam assequetur. Ex hoc ardore nascitur exercitationis diligentia, ut causa aliqua posita consimili causarum earum, quæ ad oratorem deferuntur, dicamus quam maxime, ad ueritatem accommodate. Sed plerique in hoc uocem modo, neque eam scienter, & uires exercent suas, & linguæ celeritatem incitant, uerborumque frequentia delectantur. In quo fallit eos, quod audierunt, dicendo homines, ut dicant, efficere solere. Vere enim etiam illud dicitur, peruerse dicere homines peruerse dicendo facillime consequi. Quamobrem in istis ipsis exercitationibus, & si utile est, etiam subito sepe dicere, tamen illud utilius, sumpto spatio ad cogitandum paratius, atque accuratius dicere. Caput autem est, quod, ut uere dicam, minime facimus: est enim magni laboris, quem plerique fugimus, quamplurimum scribere. Stylus optimus, & præstantissimus dicendi effector, ac magister, neque iniuria. Nam si subitam, & fortuitam orationem commentatio, & cogitatio facile uincit; hanc ipsam profecto assidua, & diligens scriptura superabit. Iam uocis, & spiritus, & totius corporis, & ipsius linguæ motus, & exercitationes non tam artis indigent, quam laboris. Exercenda est etiâ memoria ediscendis ad uerbû

atione consummat.
i. de Orat.

Diligentia
vis.

D E A R T E

quâ plurimis & nostris scriptis, & alienis, atq;
in ea exercitatione non sane mihi displicet adhi-
bere, si consueris, etiam istam locorum, simula-
crorumq; ratione, quæ in arte traditur.

De imitatione Cap. XI.

2. de orat.

ET si ad illud genus oratorum præstantium,
magnificum, atque præclarum natura ipsa
aliquè ducat, tamen ea nō satis proficere potest,
nisi eodem studio, atque imitatione intendat,
atque ita dicere consuescat, ut tota mente illos,
atque omni animo intueatur. Ergo hoc sit pri-
mum in præceptis meis, ut demonstremus quem
imitemur, atq; ita, ut, quæ maximæ excellent
in eo, quem imitabitur, ea diligentissime perse-
quatur. Nihil enim aliud causæ est, cur ætates
extulerint singula singula propè genera dicen-
di, nisi quod semper fuit aliquis cuius se similes
pleriq; esse uellent. Hanc igitur similitudinem,
qui imitatione assequi uolet, tum exercitationi-
bus crebris, atque magnis; tum scribendo ma-
xime prosequatur. Intuendi sunt etiam non so-
lum oratores, sed etiam actores, ne mala con-
suetudine ad aliquam deformitatem, prauita-
temq; ueniamus. Quoniam de Rhetorica defi-
nitione, dignitate, fine, officio, & materia di-
ctum est, quotquot sint eius partes explicauim-
us, & naturam, artem, exercitationem,

imitationem ad eloquentiam consequendam, necessarias esse ostendimus, sequitur ut de singulis eius partibus disseramus.

De inuentione. Cap. XII.

Quoniam igitur primum Oratoris munus est inuenire, dabit operam ut inueniat, quemadmodum fidem faciat eis, quibus uolet persuadere, & quemadmodum motum eorum animis asserat. Fidem facit orator argumentis, mouet incitando, aut ad uoluptatem, aut ad molestiam, aut ad metum, aut ad cupiditatem; tot enim sunt motus genera, partes plures generum singulorum. Cum enim omnis animæ commotio ex opinione boni alicuius, aut mali nascatur; lætitia, & cupiditas ex opinione boni nascantur: ægritudo, & metus in malorum opinione uersantur. Est igitur ægritudo, siue molestia, opinio recens præsentis mali, in quo demitti, contrahi, animo rectum esse uideatur. Voluptas, opinio recens boni præsentis, in quo efferri rectum uideatur. Metus opinio impendentis mali, quod intolerabile uideatur. Cupiditas, opinio uenturi boni, quod sit ex usu iam præsens esse, atque adesse. Opinio autem, quæ in omnes superiores definitiones includitur, est imbecilla assensio. In proposito fidem solum facit orator, in causa uero fidem, & motum, de quo mox dicemus.

In Part.

Orator facit fidem argumentis.

Motus quatuor sunt genera. Cic. Tusc. 4.

D E A R T E

Quid inuentio, argumentum, & argumentatio. Cap. XIII.

Quid sit inue-
ntio, quid ar-
gumentum. |
In Part.

Inuentio est excogitatio argumenti. Argumentum est probabile inuentum ad faciendam fidem, uel aliter, est ratio rei dubiae faciens fidem. Fides uero est firma opinio, ut si uelis fidem facere, eloquentiam esse expetendam, excogitesque illud argumentum, nimirum esse artem bene dicendi, possis hoc modo argumentationem concludere. Ars bene dicendi est expetenda, ea est eloquentia: est igitur eloquentia expetenda. Est autem argumentatio argumenti explicatio, qua Dialectici pressius, & religiosius; Oratores ornati, & liberius utuntur. Locus autem est sedes argumenti. Aristoteles enim proposuit quosdam locos, ex quibus omnis argumentatio ad omnem disputationem inueniretur. Qui nihil aliud esse uidentur, quam nota quaedam, quibus admonemur, quid in ipsis peruestigare debeamus.

Quid sit argu-
mentatio. |
Topicis.
Dialectici
pressius quam
Oratores ar-
gumentatio-
ne utuntur.
De orat.

Quotuplicia sint argumenta. Cap. XIII.

Argumenta
uel insita sunt
uel assumpta
In Topic.
In Part.

Argumenta partim in eo ipso, de quo agitur, habent, quo circa insita dicuntur, partim extrinsecus assumuntur, quae remota uocantur, quoniam absint, longeque ab eo, de quo agitur,

disiuncta sunt: ut si dicas eloquentiam esse expectendam, quod bene dicendi sit ars, ratio est insita, in eo, de quo agitur: eloquentia enim est ars bene dicendi, sin expectendam dicas, quod Aristoteli, uel Ciceroni, uel Platoni ita uisum sit, ratio erit remota, auctoritas enim illorum uirorum non est in ipsa eloquentia, quæ suapte natura esset expectenda sine illorum commendatione.

De numero locorum. Cap. XV.

Loci, unde argumenta insita eruuntur, numero sunt sexdecim; alia enim ducuntur a definitione, alia a partium enumeratione, alia a notatione, alia coniugata appellantur, alia ex genere, alia ex forma, alia ex similitudine, alia ex differentia, alia ex contrario, alia ex adiunctis, alia ex antecedentibus, alia ex consequentibus, alia ex repugnantibus, alia ex causis, alia ex effectis, alia ex comparatione maiorum, aut parium, aut minorum. Argumenta extrinsecus assumpta Quintiliano sunt sex, præiudicia, fama, tormenta, tabulæ, iusiurandum, testes.

Loci argumentorum insitorum sunt sexdecim.
In Topic.
In Part.

Argumenta assumpta sunt sex.
Lib. 5. cap. 1.

De definitionē. Cap. XVI.

Definitio est oratio, quæ id, quod definitur, explicat quid sit: ut, Virtus est recta

Definitionū multa sunt genera.
In Topic.

D E A R T E

animi affectio, Rhetorica est doctrina docendi. Definitionum multa sunt & genera, & præcepta, sed ad huius libri institutionum ea nihil pertinent, tantum est dicendum, qui sit definitionis modus. Sic igitur ueteres præcipiunt. Cum sumpseris ea, quæ sunt ei rei, quam definire uelis, cum alijs communia, eo usque persequi, dum proprium efficiatur, quod nullam in aliam rem transferri possit, ut hoc, Rhetorica est ars: cômune adhuc, multa enim genera sunt artium, ut grammatica, dialectica, unum adde uerbum, Dicendi, iam a cômunitate res disiuncta uidebitur, ut sit explicata definitio: Rhetorica est ars dicendi. Hæc facultas definiendi debet esse in eloquente, ut definire rem possit. Est enim explicanda sæpe uerbis mens nostra de quaque re, atq; inuiolata rei notitia definiendo aperienda est. Definitio enim quasi inuolutum euoluit id, de quo quæritur. Sed id orator non faciet tam presse, & anguste, quàm in illis eruditissimis disputationibus fieri solet: sed cum explanatius, tum etiam uberius, & ad commune iudicium, popularemque intelligentiam accommodatius. Sic Cicero, quid sint optimates definit, cum ait: Sed genus uniuersum (ut tollatur error) breui circumscribi, & definiri potest. Omnes optimates sunt, qui neque nocentes, nec natura improbi, nec furiosi, nec malis domesticis impediti. Argumenta defini-
tione

Qui sit defini-
 tionis mo-
 dus.
 In Topic.

Facultas defi-
 niendi est ora-
 tori necessa-
 ria.
 In orat.

Orator defi-
 niet uberiùs,
 & explanatius
 quam Philo-
 sophus.
 2. de Orat.

Pro Sestio.

Optimates
 qui sint.

tionē talis est forma: Ius ciuile est æquitas constituta ijs, qui eiusdem sunt ciuitatis, ad res suas obtinendas: eius autem æquitatis utilis est cognitio, utilis est ergo iuris ciuilis cognitio. Sæpe etiam definiunt & Oratores, & Poetæ per translationem uerbi ex similitudine, cum quadam suauitate, quos licet imitari, ut si adolescentiam florem ætatis, senectutem occasum uitæ uelis definire.

Oratores, &
Poetæ sæpe
definiunt per
translationē.

De partium distributione.

Cap. XVII.

Argumento a partium distributione sic est utendum, nullam ut partem relinquamus. Ut si uelis probare calliditatem non esse uirtutem a uirtutis partibus, quæ quattuor sunt, Prudentia, Iustitia, Fortitudo, Temperantia, sic probare possis: Omne quod honestum est, id quattuor partium oritur ex aliqua, aut enim in prospicientia ueri, solertiaque uersatur, aut in hominum societate tuenda, tribuendoque suum unicuique, & rerum contractarum fide: aut in animi excelsi, inuictique magnitudine, ac robore: aut in omnium, quæ sunt, quæque dicuntur, ordine, & modo, in quo inest modestia, & temperantia, calliditas ex nulla illarum partium oritur, non est igitur uirtus.

In Topic.

In Offic. I.

B

Denotatione. Cap.XVIII.

Notatio græcis etymologia dicta, Oratoribus, & Poetis est familiaris.

Quint. I. c. 6.

Top. Fast. 5.

Vnde senatus dictus.

Fast. 4.

Aprilis vnde.

Arg. a notat.

vis huius exempli est in ora.

in Pisonem.

Etymologia, quæ uerborum originem inquit, a Cicerone dicta est, Notatio. Ea sæpe utuntur Oratores, & Poetæ; ut Ouidius.

A sensibus nomen mite senatus habet. Et

Nam quia uer aperit tunc omnia, dēsaq; cedit

Frigoris asperitas, sœtaq; terra patet,

Aprilem memorant ab aperto tempore dictū.

A notatione sumitur argumentum, cum ex uinominis elicitur, hoc modo, Si Consul est, qui consulit patriæ, non igitur Piso consul, qui eam euertit.

De coniugatis Cap.XIX.

In Topic.

Coniugata dicuntur, quæ sunt ex uerbis generis eiusdem. Eiusdem autem generis uerba sunt, quæ orta ab uno uarie commutantur: ut sapiens, sapienter, sapientia. Ex hac uerborum coniugatione huiusmodi argumento usus est. Ouidius.

Aurea nunc uere sunt sæcula plurimus auro

Venit honos.

Et Iuuenalis.

Sat. 8.

Summum crede nefas animā præferre pudori,

Et propter uitam uiuendi perdere causas.

In Piso.

Cicero etiam, Cum enim esset omnis causa illa mea consularis, & senatoria, auxilio mihi opus

fuerat & consulis, & senatus. Est & illud elegans in primis, Homo sum humani nihil a me alienum puto. Cicero lib. de oratore 2. hoc utitur exemplo, Si pietati summa tribuenda laus est, debetis moueri, cum Quintum Metellum tam pie lugere uideatis.

Ter. in Heau.

De genere, & forma. Cap. XX.

Genus est quod sui similes communione quadam, specie autem differentes, duas, aut plures complectitur partes. Partes, quas genus amplectitur, formæ dicuntur: ut, Virtus est genus, plures enim formas, quattuor scilicet complectitur, Prudentiam, Iustitiam, Fortitudinē, & Temperantiam, quæ sunt similes uirtutis cōmunione, ut prudentia enim, sic iustitia, sic fortitudo, sic temperantia uirtus est. Hinc perspicuum fit, quid sit forma, est enim pars generi subiecta. Argumentum a genere sic tractatur, Virtutis laus omnis in actione cōsistit, prudentiæ igitur laus omnis in actione consistit, Ex forma autem, Quod iustitia est, utiq; uirtus est.

Quid genus sit.

De orat. 1.

Quid forma sit.

De or. 1. off. 1

Arg. a genere

Quint. 5. c. 10

Arg. a forma

De similitudine, & dissimilitudine.

Ccp. XXI.

Similitudo est, quæ traducit ad rem quampiam aliquid ex re dispari simile: ex ea su-

Quid similitudo sit.

Auct. ad her.

B ij

D E A R T E

Argumentū a
similitudine.
Phil. 2.

Trist. 1. El. 4.

Arg. a dissimi-
litudine.
2. de Orat.

mitur argumentum hoc modo : Cicero , Sed ni-
mirū ut quidam morbo , et sensus stupore suavi-
tatem cibi non sentiunt ; sic libidinosi , auari , fa-
cinorosi ueræ laudis gustū non habent. Ouidius.
Scilicet ut fuluum spectatur in ignibus aurum .
Tempore sic duro est inspicienda fides .
Ex dissimilitudine , siue differentia , ducitur hoc
modo argumentum .

Si barbarorum est in diem uiuere , nostra cō-
silia sempiternum tempus spectare debent .

De contrarijs. Cap. XXII.

Contrariorū
genera sunt
quattuor.

Arist. in cap.
de oppos.

Cic. in Top.

Aduersa quod
sint.

Argumenta
ab aduersis.
Topic.

Lib. 11.

Tuscul. 5.

Contrāriorum genera sunt quattuor , aduer-
sa , priuantia , quæ inter se conferuntur , &
contradicientia . Aduersa sunt , quæ in eodem ge-
nere plurimum differunt : ut uirtus , uitium , quæ
cum animi habitus sint , plurimum tamen inter
se differunt : ut bellum , pax , sapiētia , stultitia ;
ex quibus argumenta talia existunt : Si stultitiā
fugimus , sapientiam sequamur ; & bonitatē si
malitiam . Hinc illud Drancis apud Vergiliū .

Nulla salus bello , pacem te poscimus omnes .
Perinde enim est , atque hoc : Bellum est nobis
perniciosum , pax igitur expetenda est . Cicero .
Quid cum fatentur satis magnam uim esse in ui-
tijs ad miseram uitam , nonne fatendum est , ean-
dem uim in uirtute esse ad beatam uitam ? Con-
traria enim contrariorum sunt consequentia .

Privantia sunt habitus, et eius privatio, ut lux tenebræ, uita mors, scientia inscitia, humanitas inhumanitas: præpositio enim, in, priuat uerbum ea ui, quam haberet, si in, præpositum non fuisset. Ex his dictum est illud Cic. in Miloniana, Eius igitur mortis sedetis ultores, cuius uitam, si putetis per uos restitui posse, nolitis? Tertio loco sunt ea, quæ inter se conferuntur; ut duplum simplicum, datum acceptum, miles & imperator, docere & discere. Ex hoc loco est illud Cic. Ex quo profecto intelligi debet, quanta in dato beneficio sit laus, cum in accepto tanta sit gloria. & item hoc, Non igitur periculum est, ne quis putet, in magna arte, & honesta, turpe esse docere alios id, quod ipsis fuerit honestissimum discere. Huc pertinet Vergilianum illud.

Arma rogo genitrix nato.

Ultimo loco sunt negantia ualde contraria aientibus: ut, si hoc est, illud non est: ex quibus necesse est, alterum uerum esse, alterum falsum.

Privantia
quid sint.

Topic.

Argumentum
a priuantibus
Pro Milone.

Pro Marcello

In Orat.

Lib. 8.

Negantia sunt
ualde contra-
ria aientibus.
Topic.

De adiunctis. Cap. XXIII.

Adiuncta sunt ea, quæ cum re sunt coniuncta: ut locus, ut tempus, ut ea, quæ rem circumstant: ut uestitus, & comitatus hominem circumstant, & apparatus, colloquia, pedum crepitus, strepitus hominum, rubor, pallor, cate-ræq; quæ suspicionem possunt mouere. Latif-

Adiuncta quid
sint.

In Topic.

B iiij

DE ARTE

Latissime pa-
tent adiuncta

Arg. ad adiun-
ctis.

Cic. pro Mil.

Laus Pöpeij.
Pro Cor. Bal.

sime itaq; patent adiuncta, nam & quæ in homi-
nis sunt siue animo, siue corpore: ut uirtus, ut
uitia, ut oris, uel pulchritudo, uel deformitas,
aliaq; innumera comprehendunt. Ab his sumit
argumentū Cic. pro Milone, cum ait, Videamus
nunc id, quod caput est, locus ad insidias ille ipse
ubi congressi sunt, utri tandem fuerit aptior, &
multa deinceps: Et paulo post, Videte nunc il-
lum egredientem, primum egredientē e uilla su-
bito, cur uestperi? quid necesse est tarde? qui cō-
uenit, præsertim id temporis? Et pro Cornelio,
Hunc quisquam incredibili quadam, atq; inau-
dita gravitate, uirtute, constantia præditum
fœdera scientem neglexisse, uiolasse, rupisse di-
cere audebit? Loquitur autem de Pompeio.

De antecedentibus, & consequen- tibus. Cap. XXIII.

Arist. 2. to. c. 2
In top. Cic.
Quomodo
antecedentia
ab adiunctis
distinguantur

Arist. 1. top. 2
Cic. in top.
Consequentia
quid sint.

ANtecedentia sunt ea, quæ sic antecedunt
consequentia, ut cum ipsis necessariò cohæ-
reant, quæ ratione ab adiunctis distinguuntur.
Coniuncta enim nunquam necessariò cohærent
cum his, quibus adiuncta sunt. Argumenti ab
antecedentibus talis est formula, Ortus est sol,
igitur dies est. Consequentia uero sunt, quæ rem
necessariò consequuntur: ab eis ducitur argumē-
tum, cum ratio rei dubiæ faciens fidem, sumitur
a consequentibus, hoc modo, Dies est, igitur or-

tus est sol. Ex hoc loco est illud Cic. in *Antoniu*, Philip. 7.
Luculentam tamen ipse plagam accepit, ut declarat cicatrix: probat enim, quoniam cicatrix magna esset, uulnus quoque fuisse magnum.

De repugnantibus. Cap. XXV.

Repugnantia neque certa lege, neq; numero inter se dissident: qua ratione a contrarijs, atque dissimilibus discernuntur. Exempli gratia, *Amare*, & odio habere contraria sunt: *amare* uero, & nocere, & ledere, & conuiuijs insectari repugnantia sunt. Argumenti a repugnantibus talis est formula, *Amat illum*, igitur non insectatur illum conuiuijs. *Hortensius* non erat aduersarius *Ciceronis*, aut obrectator, semper enim est alter ab altero adiutus, & communicando, & monendo, & fauendo.

Repugnantia differunt a contrarijs, & dissimilibus.

Argu. a repugnantibus.
 De cla. orat.

De causis. Cap. XXVI.

Causa est, quae sua ui efficit id, cuius est causa: ut uulnus mortis, cruditas morbi, ignis ardoris. Eius quattuor sunt genera, finis, efficiens, forma, materia. Finis est cuius gratia fit aliquid, ut domus finis est usus, belli pax, hominis beata uita. Ab eo ducit argumentum hoc modo Cic. contra Epicureos, *Hi non uiderunt*, ut ad cursum equum, ad arandum bouem, ad in-

Quid causa sit.
 Cic. de fato.

Genera causarum sunt iij.
 Finis quid sit. Arist. 2. ph. 3.
 De finibus 1.

B iij

D E A R T E

Homo ad intelligendum,
& agendum
est natus.

Efficiens causa
quid sit.

Argumenta
causa efficiendi
In lib. de Senectute.

Aeneid. lib. 9.

Forma quid
sit.

Arist. 2. Phy.
cap. 3.

Forma vel artificialis est,
vel naturalis.
Arg. a forma.

dagandum canem : sic hominem ad duas res, ut ait Aristoteles, intelligendum, & agendum esse natum, quasi mortalem Deum : contraq; ut tardam aliquam, & languidam pecudem ad pastum, & procreandi uoluptatem, hoc diuinum animal ortum esse uoluerunt, quo nihil mihi uidetur absurdius. Huius enim loci hæc uis est, Homo natus est ad intelligendum, & agendum ; non igitur ad pastum, et uoluptatē est ortus. Efficiens causa est a qua aliquid est; ut, Sol diem efficit, toto cælo luce diffusa. Ab ea est illud Cic. contra senectutis uituperatores, Caret epulis, aiunt, extructisq; mensis, & frequentibus poculis : caret ergo uiolentia, cruditate, & insomnijs. Cuius loci uis in eo est, quod ubi causa deest, effecta, quæ ex illa oriuntur, nullo esse modo possint. Et Nisus, ut Eurialus seruet, se auctorem cadis profitetur.

Me me adsum, qui feci, in me cōuertite ferrū
O Rutuli, mea fraus omnis, nihil iste, nec ausus
Nec potuit.

Forma est ratio rei, & nota, per quam res est id quod est, & a rebus alijs distinguitur : ut, Animus est hominis forma, hic enim causa est, ut homo sit, eumq; a rebus alijs destinguit. Sic domus, sic nauis, sic ignis, sic terræ, cæterarumq; rerū sua forma est, uel artificiosa, uel naturalis. Ab ea ducitur argumentum hoc modo, Animi hominum immortales sunt, homines igitur ad æternitatem, immortalitatemq; beatæ uitæ aspi-

rare debent. *Materia est, ex qua, & in qua res sunt: ut statuae æs, argentum pateræ, corpus hominis. Ex materia sic sumitur argumentū, Corpus hominis mortalis est, ab eius igitur societate, & cōtagione immortalis animus seuocandus est. Ex hoc loco, Regia solis apud Ouidium, Arma Aeneæ apud Vergiliū, multa signa sublata a Verre a Cic. describuntur. Ex his causarū generibus, tanquam ex fonte, non modo in causis, sed in omni scribendi genere magna argumentorum suppetit copia. Licebit igitur diligenter eo cognito non modo Oratoribus, & Philosophis, quorū est proprius; sed Historicis etiā, & Poetis multa, & uaria, & copiosa, ex eo facile depromere.*

De effectis. Cap. XXVII.

Efecta sunt ea, quæ sunt orta de causis. Eorum ut causarum quattuor sunt genera, est enim suus effectus, & finis, et efficientis causa, itemq; formæ, ac materiæ. Quæ autem sunt singularum causarum effecta, cognitis causis intelligitur: ut enim, quod effectum est, quæ fuerit causa demonstrat: sic causa effectum indicat. Nam si finis belli pax est, bellum eius pacis, quæ bello quæritur, effectus est. Eodemq; modo dies solis effectus est, & homo corporis, ac animi, quorum illud materia eius est, hic forma. Ab effectū sumitur hoc modo argumentum,

Materia quid sit.

Cic. de natura deo. lib. 1.

Ar. a materia Lib. 2. Met.

Lib. 8.

locus a causis in omni scribendi genere suppeditat magnam copiam.

Act. 7. in Ver.

Effecta quid sint, & eorum genera.

Arist. 2. post. ca. 17.

Cic. in Top.

Effecta cognitis causis, & causarum cognitis effectis facile intelliguntur.

Ar. ab effectū.

D E A R T E

Virtus facit laudem, sequenda igitur: at voluptas infamiam, fugienda igitur.

De comparatione. Cap. XXVIII.

Locus a comparatione simplex quidem est, sed tripliciter tractatur: a comparatione nimirum maiorum, uel minorum, uel parium. A comparatione maiorum ducitur argumentum hoc modo, Si quod magis uidetur conuenire, non conuenit, ne id quidem, quod minus: ut, num me fefellit Catilina non modo res tanta, tam atrox, tam incredibilis, uerum, id, quod multo magis est admirandum dies? & etenim si summi uiri, & clarissimi ciues Saturnini, & Gracchorum, & Flacci, & superiorum complurium sanguine non modo se non contaminarunt, sed etiam honestarunt: certe uerendum mihi non erat, ne quid, hoc parricida ciuium interfecto, inuidiæ mihi in posteritatem redundaret. A minoribus ad maiora ducitur argumentum hoc pacto, Si quod minus uidetur conuenire, tamen conuenit, ergo & id, quod uidetur magis. Ouidius. Vt corpus redimas ferrum patieris, & ignes, Arida nec sitiens ora lauabis aqua. Vt ualeas animo, quidquam tolerare negabis? At pretium pars hæc corpore maius habet.

Et Horatius.

Vt iugulent homines, surgunt de nocte latrones

Arg. a maioribus ad minora.

Arist. 2. Top. c. 4. & 2. Rh. c. 1. in Catil.

Arg. a minoribus ad maiora.

In epist. lib. 1 ad Lollium.

Vt te ipsum serues, non expergisceris?

Et Cicero, Capitolium, sicut apud maiores nostros factum est, publice gratis coactis fabris, operisque imperatis ex ædificari, atque effici potuit. maiore igitur ratione navis cymba, & in Catilinam. 1. serui me hercule mei Sime. &c.

Parium autem comparatio nec elatione habet, nec submissionem, est enim æqualis. Multa autem sunt, quæ æqualitate ipsa comparantur, quæ ita ferè concluduntur, Eripuit contra Rempublicam pecunias: ergo & largitus est. & si tibi non licuit imperare nauem Mamertinis fœderatis, non licuit imperare Taurominitanis item fœderatis. aut filiis iure est imperata navis, etiam illis potuit imperari.

Lib. 5. Accus.
In Top.

Arg. a parib⁹

Consilio iuuant
bant Iurisco-
sulti, auxilio
Oratores.
2. de Orat.
Lib. 5. Accus.

De argumentis remotis. Cap. XXIX.

Argumenta siue remota, siue assumpta non eo dicuntur sine arte, quod ita sunt, sed quod ea non parit oratoris ars, sed foris ad se delata, tamen arte tractat. Ea Cicero in Topicis testimonij nomine complectitur. Testimonium enim in eo loco dicit omne id, quod ab aliqua re externa sumitur ad faciendam fidem. Sed ad intelligendum erit facilius, si cum Quinctiliano in præiudicia, rumorem, & famam; tormenta, tabulas, iusiurandum, et testes ea diuidamus. Quæ ut ipsa per se carent arte, ita summis eloquentiæ

Argu. remota
arte tractatur

In Part.
Testimonij
nomine com-
prehenduntur
argumenta re-
mota.
In Top.
Lib. 5. a cap. 1
vsq; ad 7.

Argumenta
remota sunt
preiudicia, ru-
mor, fama,
tormenta, ta-
bulæ, iusiura-
dum, & testes

uiribus & alleuanda sunt plerūq; et refellenda.
Quare genus harū rerū, quæ ad oratorē defere-
bantur meditātū in perpetuū ad usum similiū re-
rum, ueteres oratores habebant. Nunc trāslatis
ab Oratoribus ad Iuriscōsultos iudicijs, ut uete-
rū oratorū scripta intelligamus cognoscēda sunt

De præiudicijs, & testibus. Cap. XXX.

Quin. l. f. c. 2

Præiudiciorū
tria sunt gene-
ra.

Cic. pro Mil.

Oratores ōlī
magno labo-
re dicebant p
testibus, & cō-
tra testes.

magno labore
dicebant p
testibus, & cō-
tra testes.

Loci multa
meditatione
parati esse de-
bent. De or. 2

Ceteris quattuor omiſſis, quæ facile intel-
liguntur, de præiudicijs, et testibus dicamus
Præiudiciorum uis omnis tribus in generibus
uersatur. Rebus, quæ aliquando ex paribus
causis sunt indicatæ, quæ exempla rectius di-
cuntur. Iudicijs ad ipsam causam pertinentibus
unde etiam nomen dictum est, qualia in Milo-
nem a Senatu facta dicuntur. Aut cum de ea-
dem causa est pronunciatum. Veteres oratores
& pro testibus, & contra testes magno labore
dicebant, ut e pluribus Ciceronis orationibus,
maximèq; oratione pro Flacco apparet. Nunc
iudiciorum mutata ratio facit, ne is labor sit ne-
cessarius, & ut de rumore, fama, tormentis, et
iureiurando pluribus agendum non sit.

De usu, & utilitate locorum. Cap. XXXI.

Hos locos multa commentatione, atque me-
ditatione paratos, atq; expeditos, qui no-

let in dicendo excellens esse, habere debet. Atq; ut quæque res ad dicendum erit suscepta, tum denique scrutari locos, ex quibus argumenta eruatur. Quæ quidem ei, qui mediocriter ea modo considerarit studio adhibito, & usu, pertractata esse possunt. Est enim utilissimum nosse regiones, intra quas uenere, & peruestiges, quod quæras. Vbi enim locum omnem cogitatione sepsieris, si modo usum rerum percallueris, nihil te effugiet, atq; omne, quod erit in re, occurret, atq; incidet. Vt enim, si aurum cui, quod esset multifariam defossum, commonstrare aliquis uellet, satis esse deberet, si signa, & notas ostenderet locorum, quibus cognitis ille ipse sibi foret, & id, quod uellet, paruo labore, nullo errore inueniret: sic has argumentorum notas indicare satis est, quæ illa quærenti demonstrant, ubi sint. Reliqua cura, & cogitatione eruuntur.

Locī sunt argumentorum notæ.

Qui modus in argumentis adhibendus. Cap. XXXII.

NEc uero imprudenter quisquam utetur hac copia, sed omnia expendet, & seliget. Non enim semper, nec in omnibus causis ex iisdem argumentorum momenta sunt. Iudicium ergo adhibebit, nec inueniet solum, quid dicat, sed etiam expendet. Nihil enim feracius ingenijs, his præsertim, quæ disciplinis exculta sunt:

In orā. in par. Argumē. sunt seligenda. Nihil feracius ingenijs, quæ sunt disciplinis exculta.

D E A R T E

Ex locis interdū leuia, quēdam aut causis aliena, aut non vtilia gignuntur.

Ex locis & ad probandum, & ad mouendum materia petitur.

sed ut segetes sæcundæ, & uberes; non solū fruges, uerum herbas etiā effundunt inimicissimas frugibus: sic interdū ex illis locis aut leuia quædam, aut causis aliena, aut nō vtilia gignuntur, Quorum ab Oratoris iudicio delectus magnus adhibebitur. Illud autem intelligendum est ex his locis, & ad faciendam fidem, & ad afferendum motum auditorum animis materiam peti. Sed quia difficile est, etiam si locorum naturam cognoueris, ex illis ea, quæ ad mouēdos animos ualent, eruere: de affectibus mouendis separatim dicamus, illud iterum monentes, nihil planè esse siue ad docendum, siue ad mouendum accommodatū, quod ex his supradictis fontibus nō fluat.

De affectibus. Cap. XXXIII.

In Orat.
Maxima vis
Oratoris est
in affectibus
mouendis.
In Part.

Qui loci maxime ad mouendum ualent.

Maxima uis existit Oratoris in hominum mentibus permouendis, quod amplificatione fit. Est enim amplificatio grauior quædam affirmatio, quæ motu animorum conciliat in dicendo fidem. Ea & uerborum genere cōficitur, & rerum. Quæ uerba in amplificatione ponenda sint, tunc dicemus, cum ad elocutionis præcepta ueniemus. Rerum amplificatio sumitur ex eisdem locis omnibus, quibus illa, quæ dicta sunt ad fidem: maximeq; definitiones ualent cōglobatæ, & consequentium frequentatio, & cōtrariorū, & dissimilium, et inter se pugnantium

rerum conflictio, & causa, & ea, quæ sunt orta
de causis, maximeq; similitudines, & exempla.

De amplificatione definitionibus
conglobatis. Cap. XXXIII.

A Definitionibus conglobatis est illa Ciceronis
amplificatio. Historia uero, testis temporis,
lux ueritatis, uita memoria, magistra uitæ, nū-
tia uetustatis, qua uoce alia, nisi Oratoris im-
mortalitati commendatur. Est & illud ex eo-
dem loco in primis illustre exemplum eiusdem
pro Sestio. Ignari quid grauitas, quid integri-
tas, quid magnitudo animi, quid deniq; uirtus
ualeret: quæ in tempestate sua quieta est, &
ludet in tenebris, & pulsa loco manet tamen,
atque hæret in patria, splendetq; per se semper,
nec alienis unquam sordibus obsolescit. Vbi
sunt quinque quasi definitiones, tum historie,
tum uirtutis conglobatæ: raro enim adhibetur
ab Oratore definitio ad amplificandum, quæ ge-
nere declaretur, & proprietate.

Historiæ laus
per amplifica-
tionem a de-
finitionibus
conglobatis.
In Orat; 2.

Definitio quæ
genere, & pro-
prietate decla-
retur, raro ad
amplificandū
adhibetur.

De amplificatione a consequentium
frequentatione. Cap. XXXV.

A Consequentium frequentatione est illa in
Verrem amplificatio, Constitue nihil opis
esse in hac uoce, Cuius Romanus sum, iam omnes

A R. 7.

DE ARTE

*prouintias, iam omnia regna, iam omnes libe-
ras ciuitates, iam omnem orbem terrarum, qui
semper nostris hominibus maxime patuit, Ci-
uibus Romanis ista defensione præcluseris.*

De amplificatione a cōtrariarum rerum
conflictione. Cap. XXXVI.

Philip. 2.

A Rerum contrariarum conflictione est illa
amplificatio Ciceronis in Antonium: Tum
autem eras excors, ut tota in oratione tecum
ipse pugnares, ut non modo non coherentia in-
ter se diceres, sed maxime disuncta, atque con-
traria: ut non tanta mecum, quanta tecum tibi
esset cōtentio. Vitricum tuum in tanto fuisse sce-
lere fatebare, pœna affectū querebare. Ita quod
propriū meum est, laudasti: quod totius sena-
tus est, reprehendisti: Nam cum comprehensio
fontium mea, animaduersio senatus fuerit: homo
disertus non intelligit eum, quem cōtradicit, lau-
dari à se, eos, apud quos dicit, uituperari. Et in
eisdem orationibus. O spectaculum illud non mo-
do hominibus, sed undis ipsis, et litoribus luctuo-
sum, cedere patria seruatore[m] eius: manere in
patria proditores? Et in Catilinam. Hoc uerò
quis ferre possit inertes homines fortissimis insi-
diari, stultissimos prudētissimis, ebriosos sobrijs
dormientes uigilantibus? Ex hoc loco etiam est
illud eiusdem in Pisonē, & Gabinii. Qui latro-

nes

Philip. 10.

Brutū vocat
seruatorem,
Antonium ve
ro proditorē
Oratio 2.

In Piso.

nes igitur, si quidem uos Consules? qui prædones, qui hostes, qui proditores, qui tyranni nominabuntur? Magnum nomen est, magna species, magna dignitas, magna maiestas Consulibus non capiunt angustia pectoris tui: non recipit leuitas ista, non egestas animi, non infirmitas ingenij sustinet: non insolentia rerum secundarum tantam personam, tam grauem, tam seueram.

De amplificatione a dissimiliis, & inter se pugnantium rerum conflictione.
Cap. XXXVII.

A Dissimilium rerum conflictione sumpta est eleganter amplificatio illa Ciceronis, O te Philip. 2. Et ipsa misera, quam dispari domino: quamquam quomodo iste dominus? sed tamen quam a dispari tenebatur. studiorum enim suorum M. Varrò uoluit esse illud, non libidinum, diuersorum: quæ in illa uilla ante dicebantur? quæ cogitabantur? quæ litteris mandabantur? iura Populi Romani, monumenta maiorum, omnis sapientie ratio, omnisq; doctrina. at uero te inquietino (non enim domino) personabant omnia uocibus ebriorum, natabant pauimenta uino, madebāt parietes ingenui pueri cum meritorijs scorta inter matres familias uersabantur. at illa ex contentione pugnantium rerum, Qua in re mihi ridicule es uisus esse inconstans, qui eundē

Pro Ros. cō.

C

DE ARTE

& lederes, & laudares, & uirum optimum, & hominem improbiſſimum eſſe diceres: eundẽ t. & honoris cauſa appellabas, & uirũ primariũ eſſe dicebas, & ſocium fraudaſſe arguebas.

De amplificatione a cauſis conglobatis,
& his, quæ ſunt orta de cauſis.

Cap. XXXVIII.

Pro Seſt.

tres exercitus
Pop. Rom. in
bello ciuili Cę-
ſaris, & Pom-
peij ſunt inter-
fecti.
Philip. 2.

Cauſa etiam, & ea, quæ ſunt de cauſis orta, multum ualent ad amplificandum, ſi conglobentur. Cicero multas, & uarias cauſas, propter quas multi eſſent ab eo alieniores, duxit hoc modo, Cum alij me ſuſpicionẽ periculi fui non defenderent, alij uetere odio bonorum incitarentur, alij inuiderent, alij obſtare ſibi me arbitrarentur, alij ulciſci dolorem ſuum aliquem uellent, alij rem ipſam publicam, atq; bonorum ſtatum, ociumq; odiſſent: & ob hæc cauſas tot tamq; uarias, me unum depoſcerent. Orta uero de cauſis ad amplificandum adhibuit contra M. Antonium, Doletis tres exercitus P. R. interfectos, interfecit Antonius: Deſideratis clariffimos Ciues, eos quoq; uobis eripuit Antonius: Auctoritas huius ordinis afflicta eſt, afflixit Antonius: Omnia denique, quæ poſtea uidimus mala (quid autem mali non uidimus?) ſi rectẽ ratiocinabimur, uni accepta referemus Ant. Et hoc loco Mezentij immanem crudelitatem

auget Euander apud Vergilium.

Quid memere infandas cades? quid facta tyrāni Aeneid. 8.
 Effera? Dij capiti ipsius, generiq; reseruent.
 Mortua quin etiam iungebat corpora uiuis,
 Componens manibusq; manus, atq; oribus ora:
 Tormenti genus, & sanie taboq; fluentes
 Complexu in misero, longa sic morte necabat.

De amplificatione a similitudine, atq;
 exemplo. Cap. XXXIX.

Cicero in Verrem, Non enim Charybdim In Ver. 7.
 tam infestam, neque Scyllam nautis, quā
 istum in eodem freto fuisse arbitror. Vergilius
 etiam ex hoc loco pulchritudinem Aeneā pul-
 cherrimis carminibus amplificauit.

Restitit Aeneas, claraque in luce refulsit,
 Os, humerosq; deo similis: namq; ipsa decorā
 Caesariem nato genitrix, lumenq; iuuentae
 Purpureum, & letos oculis adflarat honores:
 Quale manus addit ebori decus, aut ubi flauo
 Argentum, pariusue lapis circumdatur auro.
 Idem mirifice expressit uim, qua Aeneas in
 Turnum hastam coniecit.

Aeneid. 1.

Aeneid. 12.

Cunctanti telum Aeneas fatale coruscat,
 Sortitus fortunam oculis, & corpore toto
 Eminus intorquet: murali concita nunquam
 Tormento sic saxa fremunt, nec fulmine tali
 Dissultant crepitus: uolat atri turbinis instar

C ij

D E A R T E

Pro Mil.
Orat.

Exitum dirum hasta ferens.

Ab exemplis uero est illa Ciceronis amplificatio pro Milone, Quamobrem uteretur eadem confessione Titus Annius, qua Hala, qua Nasica, qua Opimius, qua Marius, qua nosmet ipsi. Et in Catilinam, An uero uir amplissimus P. Scipio Pontifex Maximus Tiberium Gracchum mediocriter labefactantem Statum Reipub. priuatus interfecit: Catilinam uero orbem terræ cæde, atq; incendijs uastare cupientem nos Consules perferemus? nam illa nimis antiqua prætereo, quòd Q. Seruilius Hala Sp. Melium nonis rebus studentem manu sua occidit.

Quæ sunt ad amplificandum adhibenda. Cap. XL.

Ad amplificandum adhibenda sunt, quæ magna habentur.

In Part.

Duplex est genus rerû magnarum.

Rerû usu magnarû genera sunt ad amplificandum tria.

S*I causa patitur, ea sunt ad amplificandum adhibenda, quæ magna habentur: quorum est duplex genus. Alia enim magna natura uidentur, alia usu: Natura ut cælestia, ut diuina, ut ea, quorum obscuræ causæ, ut in terris, mûdoque admirabilia, quæ sunt: ex quibus similibusq; si attendas, ad augendum multa suppetunt. Usu habentur magna, quæ uidentur hominibus aut prodesse, aut obesse uehementius: quorum sunt genera ad amplificandum tria: Nâ aut charitate mouentur homines, ut Dei, ut patriæ, ut parentum: aut amore, ut fratrum, ut*

coniugum, ut liberorum, ut familiarium; aut honestate, ut uirtutum, maximeq; earum, quæ ad communionem hominum, & liberalitatem ualent. Ex his & cohortationes summuntur ad ea retinenda, & in eos, a quibus ea uolenta sunt, odia incitantur, & miseratio nascitur, proprius locus augendi in his rebus aut amissis, aut amittendi periculo. Quamuis enim neq; ad probandum, neque ad amplificandum adhiberi quidquam potest, quod ex locis petatum non sit, tamen ea ipsa, quæ petuntur e locis ad amplificandum magna esse debent. Sic fecit Cic. in Catilinam, cum ait, Quapropter de summa salute uestra, & Populi Romani P. C. de uestris coniugibus, ac liberis; de aris, ac focus; de fanis, ac templis; de totius urbis tectis, ac sedibus; de imperio, de libertate, de salute Italiæ, deq; uni- uersa Rep. decernite diligenter, ut instituisis ac fortiter. Pleraque omnia sumpta sunt e loco ab adiunctis, sed sunt usu magna. Vergilius etiam cum Iulij Cæsaris deplorat mortem a rebus natura magnis, quas ad locos supradictos referre tamen possis, amplificationem duxit.

Ille etiam extincto miseratus Cæsare Romam,
Cum caput obscura nitidum ferrugine textit:
Impiaq; æternam timuerunt sæcula noctem.
Quam usque ad libri finem elegantissime prosequitur.

Maximè mo-
uentur homi-
nes honestate
virtutum, quæ
ad cōmunio-
nē hominum
valent.

Quæ petuntur
e locis ad am-
plificandum
magna esse de-
bent.

In Cat. Orat.

Georg. i.

Quid in amplificatione seruandum.

Cap. XLI.

Minuta est omnis diligentia
In Part.

Quo genere amplificationis utendum in exornationibus bonorum & malorum enumeratio per amplificationem tractanda est.

Nihil in amplificatione nimis enucleandum est. Minuta est enim omnis diligentia, hic autem locus grandia requirit. Illud est iudicij, quo quaque in causa genere utamur augendi: in illis enim causis, quæ ad delectationem exornantur, ij loci tractandi sunt, qui mouere possunt expectationem, admirationem, uoluptatem. In cohortationibus autem honorum, ac malorum, enumerationes, & exempla ualent plurimum. In iudicijs accusatori ferè, quæ ad iracundiam, reo plerumque, quæ ad miserationem pertinent. Non nunquam tamen accusator misericordiam mouere potest, & defensor iracundiam.

Cui quædam inuentionis præcepta ad causarum genera dentur accommodata: & de dignitate exornationis. Cap. XLII.

Part.
Laus generis demonstratiui.

Et si ex supradictis fontibus omnis ad omnem orationem manat inuentio, tamen ueteres Oratores de generibus causarum (ut discentium minuerent laborem) seorsum præcepta traderunt. De præceptis autem exornationis in primis dicendum est. Nam latum genus est sa-

neque uarium, ut quod ad laudandos claros uiros, & ad improbos uituperandos suscipiatur: & ad aliorum etiam uel animalium, uel carentium anima laudem, uel uituperationem adhibeatur, ut Cicero laudes Pompeij in Oratione pro lege Manilia, Siciliae in libris accusationis in Verrem, studiorum uero humanitatis in oratione pro Archia poeta exornauit. Accedit etiam ad eius commendationem, quod nullum est genus orationis, quod aut uberius ad dicendum, aut utilius ciuitatibus esse possit, aut in quo magis Orator in cognitione uirtutum, uitiorumque uersetur. Conficitur autem genus hoc dictionis ad animi motus leniter tractandos, magis quam ad fidem faciendam, aut confirmandum accommodate. Proprium enim laudis est res amplificare & ornare. Quam ob causam Aristoteles, & postea Cicero, & Quintilianus idoneam maxime inter omnia genera causarum existimauerunt ad scribendum exornationem.

Quint. 3. c. 7.
Lib. 4.

Part.

Animi motus
leniter in ex-
ornatione tra-
ctantur.
Arist. 1. Rhe. 6.
Quint. 2. c. 7.
Exornatio
maxime ido-
nea ad scribē-
dum.

Ex tempore praeterito quomodo laus
ducatur. Cap. XLIII.

Laus hominum, cuius cognita praecepta facile ad res alias transferentur, diuiditur in tempora, quodque ante eos fuit, quoque ipsi uixerunt. In his autem, qui uita functi sunt, etiam quod est infecutum. Ante hominem patria, ac

Laus hominū
in tria tempo-
ra diuiditur.

Quint. 3. c. 7.

Dupliciter tra-
ctatur laus eo-
rum, quæ an-
te hominem
sunt.

parentes, maioresque erunt: quorum duplex tractatus est: aut enim respondisse nobilitati, pulchrum erit, aut humiliter genus nobilitasse factis. In illa quoque interim ex eo, quod ante ipsum fuit tempore trahentur, quæ responsis, uel oraculis, uel signis futuram claritatem promiserint, ut in Diuo Ioanne Baptista, multisque alijs uiris sanctissimis.

De tempore quo vixit is, qui
laudatur. Cap. XLIII.

Laus hominis
ex animo, &
corpore, & re-
bus externis
petenda est.
Quint. l. 3. c. 7
Cic. de Orat.

Virtus in ex-
ternarum rerum
usu, ac mode-
ratione maxi-
me cernitur.

Ipsius laus hominis ex animo, & corpore, & extra positae peti debet. Externa sunt, ut editio, opes, diuitiae, propinqui, amici, potentia gratia, ceteraque huiusmodi. In corpore uero sunt haec, forma, uires, ualetudo, & his similia. Qui haec habuerit, laudabitur, quod bene illis sit usus: si non habuerit, quod sapienter caruerit: si amiserit, quod moderate tulerit. Et quamuis & corporis, & fortuita, quæ dicuntur bona, in se ueram laudem non habent, quæ deberi uirtuti uni putatur, tamen quod ipsa uirtus in earum rerum usu, ac moderatione maxime cernitur, tractanda etiam in laudationibus haec sunt. In quibus est summa laus non extulisse se in potestate, non fuisse insolentem in pecunia, non se praetulisse alijs propter abundantiam fortunæ: ut opes, & copia, non superbia uideantur, ac

libidini, sed bonitati, ac moderationi facultatem, ac materiam dedisse. Inter corporis uero bona, forma, quæ uirtutem significat, facile laudatur, quod elegantissime Latinus Poeta his uerbis significauit.

Tutatur fauor Euryalum, lachrymæq; decoræ
Gratior & pulchro ueniens in corpore uirtus.
Sed horum omnium leuior, at animi semper uera est laus: quæ, quoniam a uirtute profiscitur, de illa nunc dicendum est.

Da animi bonis, & uirtute, quæ scientia cernitur. Cap. XLV.

Virtutis duplex est uis: Aut enim scientia cernitur uirtus, aut actione. Nam, quæ prudentia, quæq; grauissimo nomine sapientia appellatur, hæc scientia pollet una, quæ uero moderandis cupiditatibus, regendisq; animi motibus laudatur, eius est munus in agendo. Prudentia est rerum expetendarum, fugiendarumq; scientia. Sapientia autem uirtutum omnium princeps est diuinarum, humanarumque rerum scientia. Sunt autem aliæ quasi ministræ comitesq; sapientie: quarum altera, quæ Dialectica dicitur, quæ sint in disputando uera, atq; falsa, quibusq; positis quid sequatur, distinguit, & iudicat: altera est Oratoria. Nihil enim est aliud eloquentia, nisi copiose loquens sapientia,

In Part.
Inter bona corporis forma excellit.

Aeneid. 5.
Ceterarum rerum leuior animi semper uera est laus.
Quia 1. 3. c

Virtus aut scientia cernitur, aut a actione.
In Part.

Prudentia quid sit.
Offic. 2.
In Part.
Dialectica, & Oratoria quasi ministræ sunt, & comites sapientie.
Eloquentia est copiose loquens sapientia.

V E A R T E

quæ ex eodem hausta genere, quo illa, quæ in disputando, uberior est, atque latior, & ad motus animorum, vulgiq; sensus accommodator. Studia etiam omnium bonarum artium ad hunc locum pertinent.

De virtute, quæ in actione consistit. Cap. XLVI.

Tres sunt partes virtutis in actione posite
Iustitia quid sit.

Offic. 1.

Iustitiæ partes
In Part.

Fortitudo
quid sit.

De Inuent. 2.

Temperantia
quid sit.

In Part.

Verecundia est
custos virtutū
omnium.

Virtus, quæ in actione posita est, tres habet partes; Iustitiam, Fortitudinem, & Temperantiam. Iustitia est uirtus, quæ in hominum societate tuenda, tribuendq; suum cuiq; & rerum contractarum fide uersatur. Illa erga Deum religio, erga parentes pietas, vulgo autem bonitas, creditis in rebus fides, in moderatione animaduertendi lenitas, amicitia in beneuolentia nominatur. Fortitudo est considerata periculorum susceptio, & laborum perpassio, cuius est liberalitas in usu pecuniæ. Temperantia est rationis in libidinem, atque in alios non rectos impetus animi firma, & moderata dominatio. cuius uero uirtutum omnium, dedecus fugiens, laudemq; maxime consequens, uerecundia est.

Singularū virtutū sunt certa quedā officia.

De orat. 2.

Quomodo laus ab hoc loco sit ducēda. Cap. XLVII.

Et quoniam singularum uirtutum sunt certa quedam officia, ac munera, & sua cuique

uirtuti laus propria debetur : erit explicandum
 in laude iustitiæ, quid cum fide, quid cum æqua-
 bilitate, quid cum huiusmodi aliquo officio is,
 qui laudabitur, fecerit. Huc spectat illa Seruij
 Sulpicij laus apud Ciceronem, Nec uero silebi-
 tur admirabilis quædam, & incredibilis, &
 penè diuina eius in legibus interpretâdis, æqui-
 tate explicanda, scientia. Omnes, qui ex omni
 ætate hac in ciuitate intelligentiam iuris habue-
 rint, si unum in locum cõferantur, cum Ser. Sul-
 pitio non sunt comparandi. Neque enim ille
 magis iurisconsultus, quàm iustitiæ fuit. Itaque
 quæ proficiscebatur a legibus, & a iure ciuili,
 semper ad facilitatem, æquitatemque refere-
 bat : neque constituere litium actiones malebat,
 quàm controuersias tollere. Itemque in cæteris
 res gestæ ad cuiusque uirtutis genus, & uim,
 & nomen accommodabuntur. Gratissima au-
 tem laus eorum factorum habetur, quæ suscepta
 uidentur a uiris fortibus, sine emolumento, ac
 præmio : quæ uero etiam cum labore, & peri-
 culo ipsorum, hæc habent uberrimam copiam
 ad laudandum, quod & dici ornatissime pos-
 sunt, & audiri facillime. Ea enim denique uir-
 tus esse uidetur præstantis uiri, quæ est fructuo-
 sa alijs, ipsi autem laboriosa, aut periculosa, aut
 certe gratuita. Hinc Seruium Sulpitium miri-
 fice Cicero laudat : quod difficillimo Reipub.
 tempore, graui, periculofoque morbo affectus,

Philip. 9.

Res gestæ ad
 cuiusque uirtu-
 tis nomen, &
 vim sunt re-
 uocandæ.
 2. de Orat.

Quæ uirtus
 præstantis
 uiri sit.

D E A R T E

Philip 9.
2. de Orat.

Magna est la-
us tulisse casus
sapienter ad-
uersus.

Quæ res in
laudatione
ponendæ.

Aeneid. 6.

Philip. 3.

auctoritatem Senatus, salutemque Pop. Rom.
uitæ suæ præposuerit, contraque uim, grauitatēque
morbi contenderit, ut ad castra Antonij, quo Se-
natus eum miserat, perueniret. Magna etiā illa
laus, & admirabilis uideri solet, tulisse casus sa-
pienter aduersos: non fractum esse fortuna: reti-
nuisse in rebus asperis dignitatē. Sic Cic. Milo-
nis in graui, ac difficili tempore uultum semper
eundem, & uocem, & orationē stabilem, ac non
mutatam commendat, & eius infractū, & ex-
celsum animum extollit. Sumendæ autem res
erunt aut magnitudine prestabiles, aut nouitate
primæ, aut genere ipso singulares. Eiusmodi re-
rum plenæ sunt orationes Cic. pro lege Manilia,
& pro M. Marcello, in quorum altera Cn. Pō-
peium, in altera Iulium Cæsarem laudat: neque
enim parua, neque usitata, neque uulgares admira-
tione, aut omnino laude dignæ uideri solent. Est
etiam cum cæteris præstantibus uiris compara-
tio in laudatione præclara. Sic apud Vergilium
Augustus Cæsar cum his comparatur, quorum
erant illustres uictoriæ.

Nec uero Alcides tantum telluris obiuit,
Fixerit eripidæ ceruam licet, aut Erymanthi
Placarit nemora, & Lernā tremefecerit arcu,
Liber agens celsō Nisæ de ueriice tigres.

Et Cic. in Philip. M. Ant. cum Tarquinio super-
bo cōparat: & D. Bruti, qui regnare nō patieba-
tur Ant. beneficia in Remp. maiora esse docet,

quàm L. Bruti, a quo Tarquinius expulsus est.

De tempore, quod finem hominis
insequitur. Cap. XLVIII.

NEc mores eorum, quorum uita laudabitur, Part.
silentio præteriri debet: si modo quid erit
animaduertendum aut in ipso genere mortis,
aut in ijs rebus, quæ mortem erunt consecutæ.
In tempore autem, quod finem hominis insequi-
tur, insunt habiti post mortem honores, decre-
ta uirtutis præmia, res gestæ iudicijs hominum
comprobata. Afferunt etiam laudem liberi
parentibus, urbes conditoribus, leges latoribus
arte s inuentoribus, nec non instituta quoq; au-
ctoribus. Hinc est illud Ciceronis de Seruio
Sulpitio. Quamquam nullum monumentum cla-
rius Ser. Sulpitius relinquere potuerit, quàm
effigiem morum suorum, uirtutis, constantiæ,
pietatis, ingenij filium, cuius luctus aut hoc ho-
nore uestro, aut nullo solatio leuari potest. Et in
alia oratione: Romulum, qui hanc urbem con-
didit, ad Deos immortales beneuolentia, famaq;
sustolimus. Omnis ordo suprædictus in uitupe-
ratione constabit tantum in diuersum id, quod
in orationibus Ciceronis in Pissonem, in Vati-
nium, in M. Antonium, maximeque ex secun-
da Philippica animaduertere licet.

2. de Orat.

Quæ sunt lau-
danda in tem-
pore quod fi-
nem hominis
insequitur.

Quint. 3. c. 7.
Liberi parèti-
bus, vrbes cō-
ditoribus, in-
uenta inuento
ribus laudem
afferunt.

Philip. 9.

In Catil.

De laude urbium. Cap. XLIX.

urbes similiter
atq; homines
laudantur.

Quint. 3. c. 7.

Laudantur urbes similiter, atque homines.
Nam pro parente est conditor, & multum
auctoritatis affert uetustas, & uirtutes, ac ui-
tia circa res gestas, eademque in singulis. Illa
propria, quæ ex loci positione, ac munitione
sunt. Ciues illis, ut hominibus liberi, decori.
Ad hunc locum pertinet illud Ver. de urbe Roma.

Aen. 6.

En huius, nate, auspicijs illa incluta Roma.
Imperium terris, animos æquabit olympo,
Septemq; una sibi muro circumdabit arces
Felix prole uirum.

Idem etiam Poeta Italiae laudes elegantissime
celebrauit ex his locis, in secundo libro Geor-
gicorum.

De deliberatione. Cap. L.

Exornationis
præcepta mul-
tum conferunt
ad deliberatio-
nem,

Quint. 3. c. 7.

De Orat.

Quint. 3. c. 8.

Tria sunt spe-
ctanda in lua-
dendo, vel dis-
suadendo.

Quæ tradita sunt exornationis præcepta,
multum ad sententiam dicendam ualent:
quia plerumq; eadem illic laudari, hic suaderi
solent. In deliberando finis est dignitas, ad quæ
omnia referuntur in consilio dando, sententiæq;
dicenda. Sunt autem & in suadendo, & in dis-
suadendo tria primum spectanda. quid sit de
quo deliberetur: qui sint, qui deliberent: qui
sit, qui suadeat.

De re, de qua deliberatur. Cap. LI.

Rem, de qua deliberatur, aut certum est posse fieri, aut incertum. Si incertum hæc erit quæstio sola, aut potentissima. Sæpe enim accidit ut prius dicamus, ne si possit quidem fieri, esse faciendum: deinde fieri non posse. Cum autem de hoc quæritur, coniectura est, ut, An Rex Alexander terras ultra Oceanum sit inuenturus. Sic ait Cic. Pacem cum M. Antonio esse nolo, quia turpis est, quia periculosa, quia esse non potest. Quæ tria diligentissime in oratione explicat. Quædam & fieri posse, & futura esse credibile est, sed aut alio tempore, aut alio modo. Partes suadendi in uniuersum sunt tres, prima est ut doceamus effici posse id, quod suademus: secunda deinde honestum esse: postremo uero esse utile. In primis itaque uidendum est an effici possit id, quod suademus, nam si quid effici non possit, deliberatio tollitur, quamuis & honestum, et utile sit. Videndum etiam est quàm facile possit: nam quæ per difficilia sunt, perinde habenda sunt ac si effici non possint. Et cum de necessitate attendemus. & si aliquid non necessarium uidebitur, uidendum tamen erit, quàm sit magnum. Quod enim per magni interest, pro necessario sæpe habetur. Est apud Titum Liuium præclara P. Scipionis oratio, in qua & posse Annibalem in

Quint. 3. c. 3.

Philip. 7.

Partes suadendi sunt tres.

Si quid effici non potest deliberatio tollitur.

Arist. Rhét. 1. 1.

cap. 4.

De Orat. 2.

Quod per magni interest pro necessario habentur.

Lib. 8. ab urb. cond.

D E A R T E

Africa uinci demonstrat : & ad dignitatem Populi Romani , famamq; apud reges , gentesque externas pertinere , non ad defendendam modo Italiam , sed ad inferenda etiam Africae arma , uideri Romanis animum esse , & in primis esse utile requiescere aliquando diu uexatam Italiam , uiri popularique inuicem Africam.

De his , qui deliberant. Cap. LII.

Quint. 3. c. 8.
Multū interest
quis deliberet

Præcipuè in-
tuendi mores
eius , qui deli-
berat.
In Part.

Diuersi sunt deliberantium animi : & siue consulent plures , siue singuli , in utrisque differentia est. Quia & in pluribus multum interest , senatus sit , an populus : Romani , an Hispani , an Galli , & in singulis , Cato an Cicero , Caesar an Pompeius deliberet. Proinde intuen-
da sexus , dignitas , ætas ; sed mores præcipuè discrimen dabunt. Duo enim sunt hominum genera , alterum indoctum , & agreste , quod ante-
fert semper utilitatem honestati : alterum expo-
litū , quod rebus omnibus dignitatem anteposit.

De prima parte suadendi. Cap. LIII.

Magna est ho-
nestatis pul-
chritudo.
Offic. 1.
In Part.
Facile est ho-

Si honestatis pulchritudo cerni oculis posset , mirabiles sui amores excitaret. Sed quoniā genus hominum ad honestatem natū malo cultu priuatisq; opinionibus corruptum est , diligenti cohortatione opus est. Et honesta quidem apud honestos

honestos suadere facillimum est: si uero apud turpes recta obtinere conabimur, ne uideamur exprobrare diuersam uitæ sectam, cauendum est. Et animus deliberantis non sola uirtutis cōmendatione permouendus, sed laude, vulgi opinione & secutura utilitate, aliquanto uero magis obijciendo aliquos, si diuersa fecerint, metus. Nā prater id, quod his leuissimi cuiusq; animus facillime terretur, nescio an naturaliter apud plurimos plus ualeat malorum timor, quàm spes bonorum. Sola uirtutis cōmendatione incendit militum animos Cato, apud Lucanum, ad aggrediendum iter difficillimum, & periculosissimum.

O quibus una salus placuit mea castra secutis

Indomita ceruice mori, componite mentes

Ad magnum uirtutis opus, summosq; labores
Quam orationem pulchra illa claudit sententia.

Serpens, sitis, ardor, arenae,

Dulcia uirtuti. Gaudet patientia duris,

Latius est, quoties magno sibi constat honestū. Sæpe etiam controuersia inter hominum sententias in illo est, utrum sit honestius. Affirmant autem uiri sapientissimi omne officium, quod ad coniunctionem hominum, & ad tuendam societatem ualet, anteponendum esse illi officio, quod cognitione, & scientia continetur. In ipsa autem communitate sunt gradus, ex quibus, quid cuiq; præstet, intelligi potest, ut prima Deo Opt. Max. secunda patriæ, tertia parentibus, deinceps gra-

D

nesta apud honestos obtine-
re.

Leuissimi cuiusq; animus facillime terretur.

Lib. 9.

Quæ officia quibus anteponcenda.

DE ARTE

datum reliqua reliquis debeatur. Ex quibus atq;
similibus intelligimus, quomodo hanc suasionis
partē, quæ ad honestatē pertinet, tractare debeamus.

De utilitate. Cap. LIIII.

Facile magnū
iucundum ad
utilitatis quæ-
stionem per-
tinent.
Quin. l. 3. c. 8.

Lib. 8. Deca. 3

a. de Orat.

AN sit autem facile, magnum, iucundum,
sine periculo, ad quæstionem pertinet utili-
tatis. Suasor itaq; uel omnia hæc, uel eorum ple-
raq; inesse in eo, quod suadet, ostendet. Qui uero
dissuadet, ille difficile, paruum, iniucundum,
periculosum mōstrabit. Hoc modo Fabius Max.
apud T. Liuium ne P. Scipio in Africā traiciat
contendit: cum Annibal hostis incolumi exer-
citu quartum decimum annū Italiā obsideat.
Nam nunc quidem præterquam quòd & in Ita-
liā, & in Africa duos diuersos exercitus alere
ærarium non potest, præterquam quòd unde
classes tueamur, unde com meatibus præbendis
sufficiamus nihil reliqui est: periculi tandem,
quantum adeatur, quem fallit? Deinde grauiter
& sapienter difficultates multas, & pericula
commemorat, quæ futura sint, ni Consul uterq;
in Italia retineatur. Eodem etiam modo propo-
sitis duobus utilibus utrum sit, utilius contro-
uersa est. Cum autem species utilitatis cum ho-
nestate certat, qui utilitatem defendet enume-
rabit commoda pacis, opum, potentiæ, uictigalium,
præsidij, militum, utilitatesq; cæterarum

rerum, quarum fructum utilitate metimur:
itemq; in commoda contrariorum. Ex his locis
Catilina apud Salustium ad nefarium facinus,
quod ille maximum, atq; pulcherrimum uocat,
Coniuratos hortatur, Vobis, inquit, est domi
inopia, foris res alienum, mala res, spes multo
asperior: denique quid reliqui habemus præter
miseram animam? Quin igitur expurgiscimini?
en illa, quam sæpe optastis libertas: præterea
diuitiæ, decus, gloria in oculis sita sunt. Curio
similiter apud Lucanum specie utilitatis Iulium
Cæsarem ad ciuile bellum hortatur.

Bellantem geminis tenuit te Gallia lustris,
Pars quota terrarum: facili si prælia pauca
Gesseris euentu: tibi Roma subegerit orbē.

Qui ad dignitatem impellet maiorum exempla,
quæ erunt uel cum periculo gloriosa colliget, po-
steritatis immortalem memoriam augebit, uti-
litatem ex laude nasci defendet, semperq; eam
cum dignitate esse coniunctam. Hæc autem ex-
ercitatio defendendi speciem utilitatis contra ho-
nestatem, in qua una uera est utilitas, ad scho-
larum exercitationes utilis est: nam & iniquo-
rum ratio noscenda est, ut melius æqua tueamur.

De eo, qui suadet. Cap. LV.

Multum etiam refert, quæ sit persona dicen-
tis: suadere enim aliquid, aut dissuadere

D ij

Salust. de Cat.

Luc. lib. i.

2. de Orat.

Utilitas semp
cum dignitate
coniuncta est.
Quin. l. 3. c. 8.

2. de Orat.
Suadere ali-

D E A R T E

quid, aut dis-
suadere gra-
uissimæ est
personæ.

Quint. 3. c. 8.

grauissimæ est personæ. Nam & sapientis est
consilium explicare suum de maximis rebus: &
honesti, & disertis, ut mente providere, auctori-
tate probare, oratione persuadere possit. Ante
acta uita si illustris fuit, aut clarius genus, aut
ætas, aut dignitas affert expectationem, uiden-
dum est ne quæ dicuntur, ab eo, qui dicit dissen-
tiant. Ab his contraria summissiorem quendam
modum postulant. Nam quæ in alijs libertas est
in alijs licentia uocatur, & quibusdam sufficit
auctoritas, quosdam ratio ipsa agre tuetur.

Quædam in deliberatione seruanda: Cap. LVI.

De Orat. 2.
Ad dicendum
probabiliter
mores ciuita-
tis sunt cognos-
cendi.
Minori appa-
ratu apud sa-
pientes dicen-
dum.
Concio capit
omnem vim
orationis.

AD consilium de Rep. dandum caput est nosse
Rempublicam, ad dicendum uero probabi-
liter nosse mores ciuitatis, qui quia crebro mu-
tantur, genus quoque orationis est saepe mutan-
dum. In senatu minori apparatu dicendum est,
sapiens est enim consilium, multisq; alijs dicen-
di relinquendus locus, uitanda etiam ingenij,
ostentationisque suspicio. Concio capit omnem
uim orationis, & grauitatem, uarietatemque
desiderat: maximaq; pars orationis admonen-
da est ad animorum motus. Hoc uidere est in qui-
busdâ Ciceronis orationibus contra M. Anto-
nium in senatu habitis, quæ cum sint elegantes,
& diserte, nullum tamen apparatus habent.

At Oratio pro lege Manilia, & Orationes de lege Agraria, multo magnificentius habent, & ornatius genus dicendi. Vis autem ad suadendum exemplorum est maxima, aut recentium, quo notiora sint, aut ueterum, quo plus auctoritatis habent. Plerumq; enim uidentur respondere futura prateritis, habeturque experimentum uelut quoddam rationis testimonium. Suadet Fabius Max. in senatu, ne P. Scipio Annibale in Italia relicto in Africam traiciat. Dies me deficiet, inquit, si Reges, Imperatoresq; temere in hostium terras transgressos, cum maximis cladibus suis, exercituumq; suorum enumerare uelim. Deinde uetus affert Atheniensium exemplum, qui classe in Sicilia transmissa, Rempublicam suam in perpetuum affligerunt. Et nouum M. Attilij, qui in ea ipsa Africa annis ante quadraginta in praelio uictus & captus est. Sequebatur, ut ea, quæ iudicijs accommodata sint, explicarentur: sed quia iudiciorum mutata ratio, ut ea præcepta parum sint necessaria, efficit & ex orationibus Ciceronis, & locis supradictis, tum etiam his, quæ de partibus orationis dicentur, facile cognosci possunt: sequitur ut de secunda parte Rhetoricæ dicamus.

Libri primi finis.

D iij

Exemplorum maxima est vis ad suadendum.

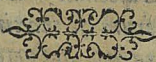
Arist. 1. Rhet. cap. 9.

Quint. 3. c. 3.

Cic. in Par.

Experimentum est uelut quoddam rationis testimonium.

DE ARTE RHETORICA LIBER II.

De dispositione. Cap. I.

ECVNDVS HIC
Liber dispositionis
praecepta contine-
bit, quæ Oratori
perutilia sunt, &
maximenecessaria.
Quid enim diligen-
ter argumēta inue-
nisse conferet, nisi

Quint. lib. 7.
in præfa.

pari diligentia, quæ inuenta sunt, collocentur?
Excellentis ducis uirtus non magis in deligendo
fortissimo, & strenuissimo quoque milite ad
bellum, quàm in instruenda ad pugnam acie cer-
nitur: & si quam in corporibus nostris, alio-
rumle animalium partem permutes, atq; trans-
feras, licet habeat eadem omnia, prodigium sit
tamen. Et artus etiam leuiter loco moti per-
dunt, quo niquerunt usum: & turbati exerci-
tus sibi ipsi sunt impedimento. Sic oratio carens
hac uirtute, tumultuetur necesse est, & sine re-
ctore fluitet, nec cohæreat sibi: multa repetat,
multa transseat, uelut nocte in ignotis errans:

nec initio, nec sine proposito, casum potius, quam consilium sequatur. Qua propter hic liber dispositioni seruiat. Est autem dispositio rerum inuentarum in ordinem distributio. Cuius in infinita questione orando est ferè idem, qui expositus est locorum. In definita autem adhibenda sunt illa etiam, qua ad motus animorum pertinent. Atque eo fit, ut utamur Exordio, Narratione, Confirmatione, Peroratione. Hæ sunt enim quattuor orationis partes, per quas inuenta distribuimus. Quarum duæ ualent ad rem docendam, narratio, & confirmatio: ad impellendos animos duæ, principium, & peroratio, de quibus sigillatim dicendum est.

1. de Inuent.
In Part.
In proposito,
qui ordo dispositionis fit seruandus.
Cur in causa orationis partibus utamur
In Part.
Duæ partes orationis ualent ad rem docendam, ad impellendos animos duæ.

De exordio. Cap. II.

EXordium est oratio animum auditoris idonee comparans ad reliquam dictionem. Id fieri tribus maxime rebus inter auctores plurimos constat, si beneuolum, attentum, docilem auditorem secerimus: quorum primus locus, id est, ut amice audiamus, est in personis nostris auditorum, aduersariorum, e quibus initia beneuolentiæ conciliandæ comparantur: aut meritis nostris, aut dignitate, aut aliquo genere uirtutis, & maxime liberalitatis, officij, iustitiæ, fidei, contrarijsq; rebus in aduersarios conferendis, & cum auditoribus aliqua coniunctionis,

De Inuent.
Quid sit exordium.
Quin. l. 4. c. 1.
Arist. 3. Rhet. cap. 14.
In Part.
Auditor in exordio beneuolus, docilis, & attentus fieri debet.
Quomodo concilietur auditori beneuolentia,

D iij

**Pro C. Rabi-
rio.**

aut causa, aut spe significanda. Cicero pro C. Rabi-
rio perduellionis reo, Me cum amicitiae uetu-
stas, tum dignitas hominis, tum ratio humani-
tatis, tum mea uita perpetua consuetudo, ad C.
Rabirium defendendum est adhortata: tum ue-
ro, ut id studiose facerem, salus Reipub. Consu-
lare officium, Consulatus denique ipse mihi und
uobiscum cum salute Reipu. comendatus coegit.
Hæc autem accuratè in eo exordio, & ornate
explicat. In oratione uero pro P. Scylla sic ait:

Pro Scylla.

Quamquam ex huius incommodis magnam ani-
mo molestiam capio, tamen in cæteris malis fa-
cile patior oblatum mihi tempus, in quo boni
uiri lenitatem meam, misericordiamque notam
omnibus quondam, nunc quasi intermissam agno-
scerent: improbi, ac perditæ ciues edomiti, atq;
uicti præcipitante Republic. uehementem me
fuisse, atque fortem, seruata mitem, ac mi-
sericordem saterentur. Et pro Cn. Plancio suam
cum iudicibus coniunctionem significat his uer-
bis, Nunc autem uester Iudices conspectus, &
confessus iste reficit, & recreat mentem meam,
cum intueor, & contemplor unumquemque ue-
strum: uideo enim hoc in numero neminem, cui
mea salus chara non fuerit, cuius non extet in
me suum meritum, cui non sim obstrictus memo-
ria beneficij sempiterna. Itaque non extimesco,
ne Cn. Plancio custodia mea salutis apud eos
obsit, qui me ipsum maxime saluum uidere uo-

uoluerunt. At in oratione pro P. Quintio uim aduersariorum, & gratiam in inuidiam uocat, & C. Aquilium eosque, qui consilio aderant, orat, atque obsecrat, ut multis iniurijs iactatâ, atque agitatam aequitatem in eo tandem loco cōsistere, atque confirmari patiantur. Intelligenter autem, ut audiamur, & attentè a rebus ipsis ordiendū est, sed facillime auditor discit, & quid agatur, intelligit: si complectare ab initio genus, naturamq; causæ: si definias, si diuidas, si neq; prudentiā eius impediās confusione partiū nec memoriā multitudinē. Sic Cic. exorditur pro A. Cluentio, Animaduerti Iudices, omnē accusatoris orationē, in duas diuisā esse partes: Quam distributionem ait certum sibi esse in defensione seruare, ut omnes intelligant nihil eum nec subterfugere uoluisse reticendo, nec obscurare dicendo. Vt attente autem audiamur trium rerum aliqua consequemur. Nam aut magna quædam proponemus, aut necessaria, aut coniuncta cum ipsis, apud quos res agetur. Luculenter hunc locum Cicero tractauit in exordio nobilissimæ orationis pro Domo sua: Quod si ullo tempore magna causa in sacerdotum Pop. Rom. iudicio, ac potestate uersata est, hæc profectō tanta est, ut omnis Reipub. dignitas, omnium ciuium sulus, uita, libertas, aræ, foci, dij penates, bona fortune, domicilia, uestre sapientiæ, fidei, potestatisq; cōmissa, creditaq; esse uideatur.

Pro P. Quint.

In Part.
Quomodo
fiat auditor
docile.

Pro A. Cluen.

Qua ratione
reddatur au-
ditor attētius.
In Part.

Pro Dom. sua

Quint. 4. c. 1.

DE ARTE

Verum ex his, quæ propofita sunt, aliud atq; aliud pro uarietate caufarum defiderari palâ est.

De generibus caufarum. Cap. III.

Quinque cau-
farum sunt ge-
nera.
Quin. l. 4. c. 1.
Genus admi-
rabile.

Infinuatio
quando fit
neceffaria.
Quin. l. 4. c. 1.
Ad Herc. l. 1.
Cic. de Inuen.

Cenera porro caufarum, plurimi quinque fecerunt: honestum, humile, dubium, uel anceps, admirabile, obfcurum. Sunt quibus recte uideatur adijci turpe, quod alij humili, alij admirabili subiiciunt. Admirabile autem uocant, quod est præter opinionem hominum constitutum. In ancipiti maxime beneuolum iudicem, in obscuro docilem, in humili attentum parare debemus: nam honestum quidem ad conciliationem satis per se ualet: in admirabili, & turpi remedijs opus est: & eo quidam exordium in duas diuidunt partes, principium, & insinuationem, ut sit in principijs recta beneuolentia, et attentionis postulatio, quæ quia esse in turpi cause genere nõ possit, insinuatio surreptat animis, maxime ubi frons causæ non satis honesta est, uel quia res sit improba, uel quia hominibus parum probetur. Et quidem quibus aduersus hæc remedijs sit medendum, consilium ex causis sumetur. Illud in uniuersum præceptum sit, ut ab ijs, quæ lædunt, ad ea, quæ prosunt, refugiamus. Sic causa laborabimus, persona subueniet, si persona, causa. His etiâ de causis insinuatione utendum est, si aduersarij oratio auditorum

animos occupauerit, uel si dicendum apud fatigatos est: quorū alterū promittendo nostras perturbationes, & aduersas eludendo uitabimus: alterum & spe breuitatis, & ijs, quibus attentum fieri auditorem docuimus. *Vrbanitas etia* opportuna reficit animos, & undecunq; petita auditoris uoluptas leuat tedium.

Vrbanitas opportuna reficit animos.

Cuiusmodi exordia esse debeant.

Cap. IIII.

Exordia semper cum accurata, & acuta, & instructa sententijs, apta uerbis, tum causarum propria esse debent. Prima est enim quasi cognitio, & commendatio Oratoris in exordio, quæ continuò eum, qui audit, permulcere, atq; allicere debet. Maxima autem copia exordiorum ad auditorem aut alliciendum, aut incitandum ex his locis trahitur, qui ad motus animorum conficiendos inerunt in causa: quos tamen totos in exordio explicari non oportebit, sed tantum impelli primo auditorem leniter, ut iam inclinatio reliqua incumbat oratio.

Exordia debent esse apta uerbis, & instructa sententijs.
2. de Orat.

In exordio leniter est alliciendus, aut incitandus auditor.

De uitijs exordij. Cap. V.

Nec autem sunt uitia certissima exordiorum, quæ summopere uitare oportebit: uulgare, commune, commutabile, longum,

Septē exordij sunt uitia.
1. de Inuent.
Ad Heren. 1.

D E A R T E

- Exordium vulgare.** *Separatum, translatum, contra præcepta. Vulgare est, quod in plures causas potest accommodari, ut conuenire uideatur. Commune est, quod nihilominus in hanc, quàm in contrariam partem causæ potest conuenire. Commutabile, est quod ab aduersario potest leuiter mutatum ex contraria parte dici. Longum est, quod pluribus uerbis, aut sententijs ultra quàm satis est, producit. 2. de Orat. Oportet enim ut adibus, ac templis uestibula, et aditus; sic causis proportionem rerum principia præponere. Separatum est, quod non ex ipsa causa ductum est, nec sicut aliquod membrum, annexum orationi. Translatum est, quod aliud conficit, quàm causæ genus postulat, ut si quis docile faciat auditorem, cum beneuolentiam causa desideret: aut si principio utatur, cum insinuationem res postulet. Contra præcepta est, quod nihil eorum efficit, quorum causa præcepta de exordijs traduntur: hoc est, quod enim, qui audit, nec beneuolum, nec attentum, nec docile reddit, aut quo profectò nihil peius est, ut contra sit, facit.*
- Commune.**
- Comutabile.**
- Longum.**
- 2. de Orat.**
- Separatum.**
- Translatum.**
- Contra præcepta.**

De exordio quædam in genere iudiciali. Cap. VI.

Dictum est de exordio in commune, restat ut breuiter, si quid in singulis generibus in exordiendo proprium est, adiiciamus. Et ut a iudicijs incipiamus, ueteres Oratores diligenter

id curabant, ut in genere iudiciali ex ipsis uisceribus causæ sumerent exordia: iudicem conciliabant non tantum laudando eum, sed laudem eius ad utilitatem causæ suæ coniungentes, allegando pro honestis dignitatē illi suam, pro humilibus iustitiam, pro infelicibus misericordiam, pro læsis seueritatem, & similiter cetera: metum nonnunquam amouebat, ut Cic. pro Milone, ne arma Pompeij contra se disposita putarent, laborauit: nonnunquam adhibebat, ut idem in Verre facit. Dabant etiā operā ne ostentarent in principijs culpam. Non semper autē exordio utebatur, sed in honestis, in paruis etiā, atq; frequentibus causis ab ipsa re omissio exordio incipiebant.

De exordio in exornatione, & deliberatione. Cap. VII.

Praeter ea, quæ de exordio dicta in genus demonstratiuum facile transferri possunt, illud est notandum, exordia in eo esse maxime libera, ut Aristoteles existimat. Nam & longe a materia duci, & ex aliqua rei uicina possunt. In deliberatione uero sepe nulla uel breuia esse debent. Nam enim supplex, ut ad iudicem uenit Orator, sed hortator, atque auctor. Quare cum principio utetur, proponere, qua mente dicat, quid uelit, quibus de rebus dicturus sit, debet, hortariq; ad se breuiter dicentem audiendum.

Ex causæ uisceribus exordia in genere iudiciali sunt sumenda.

De Orat. 2.

Quint. 4. c. 1.

Laus iudicis est cū utilitate causæ iungenda.

Non semper exordio utendū in iudicio.

Arist. Rhet. 3.

cap. 14.

Quint. 4. c. 1.

Cic. de ora. 2.

In exornatiōe principia sunt maxime libera.

Rhet. ad Alc. cap. 31. &

Quint. 3. c. 8.

In deliberatione principia uel nulla sunt uel breuia.

In Part.

Quint. 3. c. 3.

DE ARTE

De narratione. Cap. VIII.

In Part.

Narratio debet esse brevis aperta, & probabilis.

Quin. l. 4. c. 2.

In Part.

Quin. l. 4. c. 2.

Breuitas narrationis non fit inornata.

In Part.

Narratio iucunda sit, & suavis.

In Part.

2. de Orat.

Quin. l. 4. c. 1.

Narratio est rerum explicatio, & quædam quasi sedes, ac fundamentum constituendæ fidei. Oportebit autem eam tres habere res, ut brevis, ut aperta, ut probabilis sit: per quas efficitur, ut auditor intelligat, meminerit, credat. Erit autem brevis narratio, si constet simplicibus uerbis, & semel unaquæq; res dicatur. Tum etiam si reciderimus omnia, quibus sublatis, neque cognitioni quicquam, neque utilitati detrahatur. Non tamen inornata debet esse breuitas, alioqui sit indocta. Erit autem perspicua, si uerbis usitatis, si ordine temporum conseruato, si non interrupto narrabitur. Probabilis autem erit, si personis, si temporibus, si locis ea, quæ narrabuntur consentient: si cuiusq; facti, & euenti causa ponetur: si testata dici uidebuntur: si cum hominum opinione, auctoritate: si cum lege, cum more, cum religione coniuncta: si probitas narrantis significabitur: si antiquitas, si orationis ueritas, & uite fides. Ciceroni uehementer placet ut iucunda, & suauis sit narratio, eamq; suauem esse narrationem ait, quæ habet admirationes, expectationes, exitus inopinatos, quæ interpositos motus animorum, colloquia, personarum, dolores, iracundias, metus, lætities, cupiditates.

Quando narratione utendum sit.

Cap. VIII.

IN iudicijs quando utendum esset, aut non esset narratione id erat consilij. Nec enim si nota res esset, nec dubium erat, quid gestum esset, narratio adhibebatur, nec si aduersarius narrauerat, nisi si refellebatur. In exornatione vero narratio non erit ulla, quæ necessario consequatur exordium, sed si qua inciderit, cum aliquid eius, de quo loquemur, nobis narrandum sit, cum laude, aut uituperatione, præceptio narrandi de hoc loco petitur. Nec multum sanè sæpe in deliberatione narrandum est: est enim narratio præteritarum rerum, aut præsentium: suasio autem futurarum. Priuata certe deliberatio narrationem nunquam exiget eius, dumtaxat rei, de qua dicenda sententia est, quia nemo ignorat id, de quo consulit: extrinsecus possunt pertinentia ad deliberationem multa narrari. In concionibus sæpe est etiam illa, quæ ordinem rei docet, necessaria. Nunc ad confirmationem transeamus.

2. de Orat.

Arist. Rhet. 3.
cap. 6.
Cic. in Part.
Quin. l. 3. c. 7.

De confirmatione. Cap. X.

Sequitur confirmatio, in qua suggerenda sunt firmamenta causæ coniuncta, & in firman-

2. de Orat.

D E A R T E

dis contrarijs, & nostris confirmandis, namque una in causis ratio quædam est eius orationis, quæ ad probandum argumentationem ualet: ea autem & confirmationem, & reprehensionem quærit. Sed quia nec reprehendi, quæ contradicuntur, possunt, nisi tua confirmes: neque hæc confirmari, nisi illa reprehendas: idcirco hæc & natura, & tractatione, & utilitate coniuncta sunt. Tota autem spes uincendi, ratioque persuadendi in hac parte posita est. Nam cum argumenta nostra exposuerimus, contrariaque dissoluerimus, absolute nimirum erit a nobis oratoris muneri satisfactum. Vtrumque igitur poterimus commode facere, si constitutionem causæ cognouerimus.

Tota spes uin-
cendi est in cō-
firmatione.
Ad Heren. I.

Quid sit status. Cap. XI.

Status nascit̃
ex prima cau-
sarum confi-
sitione.

Quin. l. 3. c. 6.

Status oratio-
nis pro Sylla.

Vnde dictus
sit status.

STatus est quæstio, quæ ex prima causarum consuetudine nascitur, ut sit intentio accusatoris: Scylla coniurasti cum Catilina. Depulsio uero defensoris: Non coniurauit. Ex hac prima consuetudine nascitur illa quæstio, Coniurauerit ne Scylla cum Catilina? quam quæstionem, uel statum, uel constitutionem Oratores appellant. Status autem appellatio dicitur, ducta uel ex eo, quod ibi sit primus causæ congressus, uel quod in eo causæ consistat.

Quot sint

Quot sint status. Cap. XII.

Cum tria sint, quæ in omni disputatione quaerantur, sit nec ne, quid sit: quale sit: sit ut constitutiones quoque tres sint. Prima coniecturalis. in qua, sit nec ne quaerimus: ut, sit nec ne insidiatus Miloni Clodius? Secunda autem nominis, uel finitionis, cum quid sit aliquid, & quo nomine afficiendum inuestigamus: ut, Fuerit ne Caesar rex, an tyrannus, an dictator? Tertia in qua de utilitate, honestate, æquitate differitur, deq; his rebus, quæ his sunt contrariæ: ut, Recte ne fecerit Romulus, cum fratrem interfecit? Eius constitutionis partes sunt duæ, quarum una absoluta, altera assumptiua nominatur. Absoluta est, cum id ipsum, quod factum est, ut aliud nihil foris assumatur, recte esse dicemus. Ea est eiusmodi: Pater filium uerberauit, is iniuriarum cum patre agit, pater nihil aliud defendit, nisi licere filium a patre uerberari. Assumptiua est, cum aliquid necessariò foris assumitur, ut iurefactum esse aliquid confirmemus: ut, Milo damnetur nisi foris assumat, a Clodio sibi esse factas insidias. Hæ tres constitutiones & in exornatione, & in de liberatione, & in iudicio reperiuntur.

Status sunt tres.

In Top.

In Part.

Quin. l. 3. c. 6.

Coniecturalis

status quid sit

Finitionis status quid sit.

Status qualitis quid sit.

Status qualitis habet partes duas.

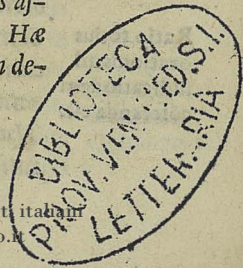
Ad Heren. i.

Cic. de Inuen.

Quin. l. 7. c. 4.

In quouis genere causarum reperiuntur tres status.

E

De ratione, firmamento, & iudicatione. Cap. XIII.

Ratio affertur
a reo.

In Part.

Ad Heren. l. 1.

1. de Inuent.

Qui. l. 3. c. 21.

Firmamentū
est quo ratio
rei labefacta

Ex rationis, &
firmamenti
conflictione
nascitur iudi-
catio.

Ratio totius
orationis ad
iudicationem
cōferenda est.

Rationem appellant Oratores eam, quæ af-
fertur a reo depellendi criminis causa, quæ
nisi esset, quod defenderet, non haberet: firma-
mentum autem, quod contra ad labefactandam
rationem refertur, sine quo accusatio stare non
potest. Ex rationis autem, & ex firmamenti
cōflictione, & quasi concursu, quæstio exoritur
quædam, quàm iudicationem appellant: in qua
quid deueniat in iudicium, & de quo discepte-
tur, quæri solet, hoc modo: Orestes cum consti-
teatur se interfecisse matrem, nisi attulerit ra-
tionem, peruertit defensionem: ergo affert eam:
Illa enim, inquit, patrem meum occiderat. Tū
contra rationem defensoris firmamentum ab ac-
cusatore subiicitur, hoc modo: Sed non abs te
occidi tamen, neque in demnatam pœnas pen-
dere oportuit. Ex coniunctione rationis, & fir-
mamenti iudicatio constituitur, hoc modo: Cum
dicat Orestes se patris ulciscendi causa matrem
occidisse, rectum ne fuerit a filio sine iudicio
Clytemnestram occidi? Ergo hac ratione iudi-
cationem reperire conuenit, ad quam omnem
rationem totius orationis conferri oportebit.
Nam primus status diffusam habet quæstionē,
rationem uero, & firmamentorum contentio,

adducit in angustum disceptationem. Et in coniectura nulla est, nemo enim eius, quod negat, factum, rationem aut potest, aut debet, aut solet reddere. Itaque in his causis eadem & prima quaestio, & disceptatio est extrema.

In coniectura eadem & prima constructio & iudicatio est extrema.

Quo statu quaestio, quæ in scripto existit contineatur. Cap. XIII.

Saepe ex scripti etiam interpretatione existit contentio, quod quattuor modis potest contingere. Aut enim defenditur non id scriptum dicere, quod aduersarius uelit, sed aliud: id autem contingit, cum scriptum ambiguum est, ut duæ differentes sententiae accipi possint. Tum opponitur scripto uoluntas scriptoris. Tum scripto scriptum contrarium assertur: aut ex eo, quod scriptum est, aliud quoque, quod scriptum non est, ducimus. Ita sunt quattuor genera, quæ controuersiam in omni scripto facere possunt, ambiguum, discrepantia scripti, & uoluntatis, scriptura contraria, ratiocinatio. Ambiguum hoc modo: Testamento quidam iussit poni statuam auream hastam tenentem: quaeritur, Statua hastam tenens aurea esse debeat, an hasta aurea in alterius statua materia. Ex discrepantia uero scripti, et uoluntatis eiusmodi oritur controuersia. Lex est, Peregrinus si murum ascenderit, capite puniatur: cum hostes murum ascendissent peregrinus

Quattuor modis in scripto existit controuersia.

Quin. l. 7. c. 8.
Cic. l. de Inu.
Ad Heren. l. 1.

Ambigui controuersia.
Quin. l. 7. c. 9.

Discrepatio scripti, & uoluntatis.
Quin. l. 7. c. 6.

D E A R T E

Quin. l. 7. c. 7.
Contrariæ leges.

Quin. l. 7. c. 8.

Scripti cōtro-
uerfiæ semper
in qualitatē
statu verban-
tur.
a. de Orat.

eos depulit, petitur ad supplicium, ille uoluntatē allegat scriptoris. Ex contrarijs scripturis hoc modo existit contentio: lex est, Vir fortis optato præmiū, quod uolet: & altera lex est, Magistratus ab arce ne discedito: Magistratus, qui fortiter egit, optat hoc præmiū, ut ab arce liceat discedere: lex illi posterior opponitur, ipse uero priore se tuetur. In ratiocinatione uero quæritur, an ubi propria lex non est, simili sit utendū ē ut, lex est, lanas Tarento uehere non liceat: quidā oues uexit, & si nulla lex certa est, quæ factū eius nominatim prohibeat, tamen illa, quæ similis est, accusatur. Itaq; ex eo, quod certum est, id quod incertum est ducit hæc controuersia: quod quoniā ratiocinando fit, nomen etiam ratiocinationis accepit. Hæc quattuor controuersiarum genera, quæ in scripto nascuntur, semper in qualitatē statu cadere cum Cic. debemus existimare, ut in primo genere disceptetur, Vtram æquum sit ex differentibus sententijs accipi: in secundo uero, Verba ne plus, an sententia ualere debeat: in tertio, Vtram legē sequi sit iustus: in quarto Oporteat ne legem similem ad factum, quod uenit sine lege in iudicium, accommodare.

Quomodo status tractetur. Cap. XV.

Iudicatio cum est constituta, proposita esse debet Oratori, quo omnes argumentationes re-

peræ ex inueniendi locis coniiciantur, quod satis est ei, qui uidet, quid in quoque loco lateat, quique illos locos tanquam thesauros aliquos argumentorum notatos habet. Quibus in mente, & cogitatione defixis, & in omni re ad dicendum posita excitatis, nihil erit, quod in ullo dicendi genere, oratorem possit effugere. Diligenter tamen ordinem, collocationemque argumentorum attendet, & curabit: ut firmissimum quodque sit primum, dum ea, quæ excellent, seruentur ad extremum, si quæ erunt mediocria (nam uitiis nusquam esse oportet locum) in mediam turbam coniiciantur. Reliquum nunc est, quando de argumentorum locis, & causarum constitutionibus dictum est, ut rationem, qua expoliuntur ab Oratore argumenta, quorum propria sedes est in confirmatione, accuratè doceamus.

De argumentatione. Cap. XVI.

Argumentatio est argumenti, uel explicatio, uel artificiosa expolitio. Sed ea conficitur cum ex locis, de quibus superiori libro dictum est, aut certa, aut probabilia sumpseris, ex quibus id efficias, quod aut dubium, aut minus probabile per se uidetur: dubijs enim probare dubia quomodo possunt? Pro certis autem habemus primum, quæ sensibus percipiuntur, ut quæ uidemus, audimus: deinde ea, quæ communi

2. de Orat.
Vtilissimum est locus in mente, & cogitatione definire.

Quomodo argumenta debeant collocari.

Vitiis argumentis nusquam locus se debet.

Quid argumentatio sit.

In Part.

1. de Inuent.

Qui. l. 5. c. 12.

Idem l. 5. d. 10.

Quæ habeant pro certis.

E. iij

D E A R T E

Probabilium
genera sunt
tria.

hominum opinione, atque sententia sunt comprobata: ut, afficiendos esse honore parentes. Præterea quæ legibus cauta sunt, quæ persuasione, si non omnium hominum, eius certè civitatis, aut gentis, in qua res agitur, in mores recepta sunt: si quid inter utramque partem convenit: si quid probatum est, denique cuicumque adversarius non contradicit. Probabilium autem genera sunt tria, unum firmissimum, quod ferè accidit: ut, liberos a parentibus amari: alterum velut propensius, eum qui rectè valeat, in crastinum peruenturum: tertium tantum non repugnans, in domo furtum factum ab eo, qui domi fuit. Ad probandum vero id, quod est dubium, hoc modo id, quod probabile est, potest adhiberi, sit dubium, an Catilina coniuravit, sumatur illud, quod credibile est. Homines æris alieni magnitudine oppressos, eos denique egentes, & sumptuosos, facile adduci ut conirent: Iam id, quod dubium erat, efficitur probabile: Catilinam coniurasse. Sed hæc Oratores non tenuiter more Dialecticorum, sed copiosissime expoliunt. Dicitur autem illa argumenti expolitio, argumentatio: de cuius quattuor partibus, Ratiocinatione, Inductione, Enthymemate, & Exemplo breviter, & enucleatè differimus.

De ratiocinatione. Cap. XVII.

Ratiocinatio, quàm & Syllogismum, & συλλογισμός uel ἐπιχειρημα græcis Epicherema græci uocant, constat propositione, cum qua eius ratio iungitur; deinde assumptione, & eius probatione; postremo complexione. Propositio est, per quam breuiter locus is exponitur, ex quo omnis uis oportet, emanet ratiocinationis. Propositionis uero approbatio est, per quam breuiter id, quod expositum est, rationibus firmatum, probabilius, & apertius sit. Assumptio, per quam id, quod ex propositione ad ostendendum pertinet, assumitur. Assumptionis approbatio, per quam id, quod breuiter sumptum est, rationibus firmatur. Complexio, per quam id, quod conficitur ex omni argumentatione breuiter exponitur, hoc modo, sit propositio: Melius gubernantur ea, quæ consilio geruntur, quàm quæ sine consilio administrantur: deinde subiiciatur ratio. Exercitus enim is, cui præpositus est sapiens imperator, omnibus partibus commodius regitur, quàm is, qui stultitia, & temeritate alicuius administratur. Assumptio deinde ponitur, Nihil enim omnium rerum melius, quàm omnis mundus administratur. Assumptioni probatio adiungitur: Nam & signorum obitus, & ortus definitum quendam ordinem seruant, & annu-

Complexio.

E iiii

D E A R T E

commutationes non modo semper eodem modo sunt, uerum ad utilitates quoq; rerum omnium sunt accommodatae. Tertio loco inducenda est complexio, quæ id insert, quod ex superioribus partibus cogitur, hoc modo: Consilio igitur mundus administratur. Hæc uberius, & doctius dicuntur in oratione, sed præcipiendi ratio hanc simplicem, & apertam breuitatem requirit.

Quot sunt partes ratiocinationis.

Cap. XVIII.

Nihil refert si
ue tripartita,
siue quinque
partitam ratiocinationem
esse putemus.
I. de Inuent.
Qui. I. §. c. 14.
Rectius existimatur
ratiocinatio esse tri-
partita, quam
quinquepartita.
I. de Inuent.

EX supradictis manifestum est, nihil referre siue tripartitam, siue quinquepartitam putet esse hanc argumentationem. Commodior tamen illa partitio uidetur esse, quæ in tres partes distributa est, quod fit si propositionem, & eius rationem unam partem existimemus: alteram uero assumptionem, & eius exornationem: at si separet propositionem a ratione, et assumptionem ab exornatione, in quinque partes distributa erit. Cum propositio ex se intelligitur, sine ratione assumenda est. Assumptio etiã cum perspicua est, nullius approbationis indiget. Quod si & propositio, & assumptio perspicua sint, utraque approbatione præterita ratiocinationem conficiemus, hoc modo: Summopere uirtus expetenda est. At prudentiam esse uirtutem in cõfesso est: Summopere igitur prudentia expeten-

da est. Vitiare autem similitudinem, quæ satisfietatis est mater, poterimus non semper a præpositione ordientes, sed interdum a complexione, ab assumptione nonnunquam.

Similitudo,
quæ satietatis
mater est, in
argu. vitur.
In Par. & in 1.
de Inuent.

De Enthymemate. Cap. XIX.

Enthymema est imperfectus syllogismus, vel ut alij definiunt, syllogismi pars. Ratiocinatio enim tripartita est, ex tribus igitur eius partibus, si una prætereatur, bipartita fit argumentatio, quæ est enthymema: ut, Omnes artes sunt expetendæ, igitur expetenda est eloquentia. Intellegitur enim assumptio. Propositione uero præterita fit enthymema, hoc modo: Eloquentia est ars, igitur expetenda. Optimum autem uidetur enthymema, quod sit ex pugnantis, quoddam etiam solum enthymema quidam uocant, non quoddam non omnis argumentatio bipartita, proprio nomine enthymema dicatur, sed ut Homerus propter excellentiam commune Poetarum nomen effecit apud Græcos suum: sic cum omnis argumentatio bipartita enthymema dicatur, quia uidetur ea, quæ ex contrarijs conficiatur, acutissima, sola propriè nomen commune possidet. Eius generis est illud Cic. Eius igitur mortis sedetis ultores, cuius uitæ, si putetis, per uos restitui posse, nolitis? Et illud Micipsæ ad Iugurtham apud Salustium. Quem alienum fidum in-

Enthymema
est syllogismi
pars, vel syllo-
gismus imper-
fectus.
Quin. l. 5. ca.
10. & 14.

Optimū est en-
thymema ex
pugnantis.
Quin. l. 5. c. 14.
Cic. in Top.

Homerus pro-
pter excellen-
tiam cōmune
poetarū no-
men fecit suū

Pro Mil.

Salu. in Iugu.

D E A R T E

Arist. 1. Rhet.
c. 1. & Post. 1.
Enthymema
cur oratorius
syllogismus
dicatur.
Lib. 5. c. 10.
Vnde dictum
sit enthyme-
ma.

ἐνθύμημα

uenies, si tuis hostis fueris? Enthymemate sc̃pius utuntur Oratores, quàm ratiocinatione: quod mouit Aristotelem, ut enthymema syllogismum oratorium esse diceret. Enthymema Quintilianus commentum, aut commentationem interpretatur, quo nomine, cum possint omnes animi cogitationes significari, argumentatio bipartita signatur. Alij propterea credunt bipartitam argumentationem enthymema appellatam, quòd in animo maneat condita, illa pars, quæ silentio est præterita.

De inductione Cap. XX.

Quid sit Inductio.
1. de Inuent.

Breuior inductionis definitio.

In Topic.

Qui. 1. 5. c. 11.

Inductione Socrates plurimum usus est.

Inductio est oratio, quæ rebus non dubijs captat assensionem auditorum, quibus assensionibus facit, ut illis dubia quædam res propter similitudinem earum rerum, quibus assenserint, probetur: Vel, Inductio est argumentatio, quæ ex pluribus collationibus peruenit, quo uult, hoc modo: Quod pomum generosissimum? puto quod optimum: & equus? qui uelocissimus: & plura in eundem modum. Deinde, cuius rei gratia illa proposita sunt: Ita hominum, non qui claritate nascendi, sed qui uirtute maxime excelleret, erit generosissimus. Hoc genere argumentationis plurimum Socrates usus est, propterea quòd nihil afferre ad persuadendum uolebat, sed ex eo, quòd sibi ille dederat, qui cum

disputabat, aliquid conficere malebat: quod ille ex eo, quod iam concessisset, necessario approbare debebat. Sed in oratione perpetua dissimile est. Et enim sibi ipsi respondet Orator. Poeta uehementer inductione delectatur. Sed maxime eam frequentauit Ouidius, apud quem & multa, & præclara sunt exempla: nos uno erimus contenti. Probat ille ad consolandam uxorem hac inductione, asperas res, & tristes segetem, ac materiam esse gloria.

Arist. lib. 13.
Meta. cap. 4.
Cic. 1. de Inu.

Materiamq; tuis tristem uirtutibus imple

Ouid. Trist.
lib. 4. Eleg. 3.

Ardua per præceptis gloria uadit iter.

Hæc tora quis nosset, felix si Troia fuisset?

Publica uirtutis per mala facta uia est.

Ars tua Tiphys iacet, si nō sit in æquore fluctus

Si ualent homines, ars tua Phæbe iacet.

Quæ latet, inq; bonis cessat non cognita rebus,

Apparet uirtus, arguiturque malis.

Hoc in genere duo sunt diligenter cauenda, primum ut illud, quod inducemus pro similitudine, eiusmodi sit, ut sit necesse cōcedi. Deinde ut illud cuius cōfirmandi causa fiet inductio, simile ijs rebus sit, quas res quasi nō dubias ante induxerimus.

Quæ sint in
hoc genere
cauenda.

De exemplo. Cap. XXI.

Exemplum est inductio imperfecta, uel, quod idem est, Inductio Rhetorica. Cicero pro Milone, Negant intueri lucem esse fas ei, qui ab

Exemplum
est inductio
imperfecta.

D E A R T E

Ari. Rhet. li. 1
c. 2 & l. 2. c. 20
Quil. 5. c. 11.

Recte Aristoteles exemplū argumentationis partē esse dixit.
Locis supradictis, & lib. 2.
Prior. c. 24. &
li. 1. Post. c. 1.

Exemplū ex una re singulari, aliā inducit

se hominem esse occisum fateatur: in qua tan-
turbe hoc homines stultissimi disputant? nempe
in ea, quæ primum iudicium de capite uidit M.
Horatij fortissimi uiri, qui nondum libera ciui-
tate, tamen Pop. Rom. comitijs liberatus est, cū
sua manu sororem esse interfectam fateretur.
Aliqui Aristotelem summum in omni scientia
uirum, temere ausi sunt reprehendere, quod
exemplum genus argumentationis fecerit: sed
magnus ille uir, et acuta mente præditus, maius
quiddam perspexit: nimirum exemplum esse
argumentum quidem a similitudine, sed in ar-
gumentatione positum efficere nouum argumen-
tationis genus, quod a ratiocinatione, & indu-
ctione, siue controuersia differt. Enthymema
autem esse non potest, cum enthymemate sem-
per generale aliquid uel ponatur, uel intelliga-
tur: in exemplo uero ex una re singulari alia in-
ducatur. Vnde fit ut sit quartum argumentatio-
nis genus, quod ea ratione ab inductione separa-
tur, qua enthymema a syllogismo disjungitur.

De Epicheſemate. Cap. XXII.

Quamuis argumentationis partes omnes
sint iam expositæ, tamen operæ precium
fuerit, quid Epicheſema, quid Sorites, quid Di-
lemma sit, explicare. Nam auctores, & quidē
grauissimi eorum mentionē fecerunt. Ea ubi ex-

placata fuerint, facile intelligitur, cur nouæ argumentationis partes non debeant existimari.

Epicherema igitur Græci aliquando argumentationem uocant, nonnunquam eam argumentationis partem; quàm Cicero ratiocinationem appellauit, de qua paulò ante dictum est. Aliquando etiam epicherema uocant breuiter comprehensam ratiocinationem, cuius omnes partes in unam conferuntur, hoc modo: Sine causa dominum seruus accuset? Similis enim est locus apud Cic. pro Deiotaro, quem seruus apud Cæsarem accusabat: En crimen, en causa, cur regē fugitiuus, dominum seruus accuset? Vbi uehemens argumentum epicheremate inclusum, & inuolutum est. Erit autem absoluta ratiocinatio si hoc modo euolueris: Sine causa non debet dominum seruus accusare: hic medicus est seruus Deiotari, non igitur debet sine causa dominū accusare.

De Sorite. Cap. XXIII.

Sorites cōtra multas argumentationes acruatim conuoluit, atque complectitur, unde nomen etiam inuenit. Cicero scripsit de eo in libris de diuinatione his uerbis: Si necesse sit, inquit, latino uerbo liceat, acrualem appellare sed nihil opus est: ut enim ipsa philosophia & multa uerba Græcorum, sic sorites satis latino sermone tritus est. Pulchrum in primis est eius

ἐπιχειρημα.
Qui. l. 5. c. 14.

Epicherema
est aliquando
breuiter com-
prehensa ra-
tiocinatio.

Pro Deiotaro

σώφρις.
Nisi sorites
esset latino
sermone tri-
tus posset
acrualis
appellari.

2. & 3. Offic.

D E A R T E

Vulgo appel-
latur argumē-
tatio a primo
ad vltimum.
s. Tusc. l.

Sorites sæpe
fallax est, atq;
capriosus.
Cic. in Acade.
Quomodo sit
soriti resiten-
dum.
Persius Sat. 6.

exemplum apud eundem Ciceronem: Atque si etiam hoc natura præscribit, ut homo homini quicunq; sit, ob eam ipsam causam, quod is homo sit, consultum uelit: necesse est secundum eandem naturam, omnium utilitatem esse communem. Quod si ita est, una continemur omnes, & eadem lege natura: idq; ipsum si ita est, certe uiolare alterum lege natura prohibemur: uerum autem primum, uerum igitur & extremum. Sed aper- tissimè concludit sorites ille, qui est in v. Tusc. propositum enim erat probare. Quod esset honestum, id solum esse bonum, id autem sic probat: Etenim quicquid sit, quod bonum sit, id expe- tendum: quod autem expetendum, id certe ap- probandum: quod uero approbandum, id gra- tum, acceptumq; habendum: Ergo etiã dignitas ei tribuenda est. Bonum igitur omne laudabile. Ex quo efficitur, ut quod sit honestum, id sit solum bonum. In quo sorite cum per sex quasi gradus ad complexionem perueniatur, quinque ratioci- nationes inclusæ sunt. Sed hoc argumentandi genus sæpe solet esse fallax, atque captiosum, dum enim minutatim, & gradatim multa ad- duntur, periculosissima respondententi tela textitur: retexere igitur oportet, & seorsum singula cõ- siderare, sic facilius uniuersa frangentur. In hoc disputandi genere frequentes fuerunt Stoici: & Zeno, qui eorum inuentor, & princeps fuit. Sed maxime omnium illo delectatus dicitur

Chrysippus, ut Socrates inductione.

De Dilemmate. Cap. XXIIII.

Dilemma est in quo utrum concesseris reprehenditur. Cicero patriam cum Catilina sic agentem inducit: *Quamobrem discede, atque hunc mihi timorem eripe: si uerus ne opprimar: sin falsus, ut tandem aliquando timere desinam.* Et in Epistola ad Quintum Fratrem: *Si implacabiles sunt iracundiae, summa est acerbitas: sin autem exorabiles, summa leuitas.* Dictum est autem dilemma, quod ita utrinque premat, ac urgeat, ut ex alterutra parte capiat aduersarium, qua de causa cornutus etiam syllogismus uocatur, sic enim argumentationis cornua in eo disponuntur, ut qui alterum effugerit, in alterum incurrat. Cicero complexionem appellat. Ea si uera est, nunquam reprehendetur: sin falsa duobus modis diluetur, aut conuersione, aut alterius partis infirmatione. Cum uiderem, inquit Varro apud Ciceronem, philosophiam graecis literis diligentissime explicatam, existimari, si qui de nostris eius studio tenerentur, si essent graecis literis eruditi, graeca potius, quam nostra lecturos: sin a graecorum artibus disciplinis abhorerent, ne haec quidem curaturos, quae sine eruditione graeca intelligi non possunt. Itaque ea scribere nolui, quae nec indocti

Διλημμα.
Quid sit dilemma.
I. de Inuent.
Orat. I.

Vnde dictum sit dilemma.

Dilemma Cic
est cōplexio.
I. de Inuent.
Cōplexio falsa duobus modis diluitur.
In Acad.

D E A R T E

intelligere possent, nec docti intelligere curarēt. Hoc dilemma deinde Cicero in eum conuertit, hoc modo: Imò uero & latina legent, qui græca non poterunt; & qui græca poterunt, non contemnent sua. Veterum scriptis celebrata est cōuersio ea, qua Euathlus discipulus Protagoræ praeceptoris dilemma elusit. Alterius partis in firmatione reprehenderetur, si diceret Cicero: Et si doctis minus esset necessarium, tamen indoctis latine scribendo consuli deberet. Non est autem, cur quisquam existimet complexionem genus esse argumentationis a quattuor illis, de quibus supra dixi, diuersum. Est enim ratiocinatio imperfecta, quæ a duabus partibus contrarijs ducitur, cui, si assumptionem subiunxeris, efficies ratiocinationem perfectam, hoc modo: Si implacabiles sunt iracundiæ, summa est acerbitas: si autem exorabiles, summa leuitas: Sed uel implacabiles sunt iracundiæ, uel exorabiles, igitur in illis summa est acerbitas, uel summa leuitas.

Euathlus conuertit in præceptorem.
Protagoram ipsius dilemma
Ccl.l. 5. c. 10.

Quomodo ex dilemma fiat ratiocinatio perfecta.

De confutatione. Cap. XXV.

Expositis generibus argumentationum, reliquum est, ut rationem, qua refutandæ, ac reprehendendæ illæ sunt, ostendamus. Refutatio dupliciter accipi potest: nam & pars defensoris tota est posita in refutatione, & quæ dicta

Refutatio dupliciter accipi potest.
Qui. l. 5. c. 13.

sunt

sunt ab aduersario, debent utrinque dissolui: & hæc est propriè reprehensio, quam cum confirmatione, usu, & natura, & tractatione coniunctam esse diximus. Est autem reprehensio, per quam argumentando aduersariorum cõfirmatio diluitur, aut infirmatur, aut eleuatur. Hæc fonte inuentionis eodem utetur, quo utitur confirmatio: propterea quòd quibus ex locis aliquæ res confirmari potest, iisdem potest ex locis infirmari. Quare inuentionem, & argumentationū expolitionem sumptam ex illis, quæ ante præcepta sunt, hanc quoq; in partem orationis transferri oportebit. Sed ut facilius ea, quæ contradicentur, diluere, aut infirmare possimus, obseruare debemus aut totum esse negandum, quod in argumentatione aduersarius sumpserit, si perspicue falsum erit: ut pro Cluentio Cic. eum, què dixerat accusator epoto poculo concidisse, negat eodem die mortuum: aut redarguenda esse ea, quæ pro uerisimilibus sumpta sunt. Primum dubia sumpta pro certis, deinde etiam in perspicue falsis eadem posse dici. Tum ex ijs, quæ sumpserint non effici, quæ uelint. Accedere autem oportet ad singula, sic uniuersa facilius franguntur.

Quomodo sunt argumentationes
oratorix tractandæ. Cap. XXVI.

IN oratione insunt aliquando & ratiocinatio
nes breuiter inclusæ, & aperta enthymemata

F

Cic. 2. de Ora.

Quid refutatio sit.

1. de Inuent.

Eodem inuentionis fonte utuntur cõfirmatio, & confutatio.

Quæ sint obseruanda, ut, quæ contradicuntur diluere, aut infirmare possimus.

Qui. l. 5. c. 13.
Cic. in Part.

Qui. l. 5. c. 14.

Oratio nõ de-
bet syllogismo-
rum, & enthy-
mematũ tur-
ba esse cõferta

Locuples, &
speciosa vult
esse eloquẽtia

In argumentã
do varietas est
adhibenda.

In Part.

Quo fuerit v-
berior, ac sua-
uior argumẽ-
tio.

& inductiones, atque exempla subtili quadam,
& breui oratione comprehensa. Quod ut re-
prehendendum non est, ita diligentissime est cu-
randum, ne syllogismorum, & enthymenta-
tum turba conferta oratio sit: dialecticis enim
disputationibus, quàm oratorij actionibus erit
prior, ac similior, quod longe aliter esse de-
bet. Locuples enim, & speciosa vult esse elo-
quentia: quorum nihil consequetur, si conclu-
sionibus certis, & crebris, & in unam propè
formam cadentibus concisa, & contemptum
ex humilitate, & odium ex quadam seruitute,
& ex copia facietatem, & ex amplitudine fa-
stidium tulerit. Feratur igitur non sententijs,
sed campis: non uti fontes angusti fistulis colli-
guntur, sed ut latissimi amnes totis uallibus
fluat: ac sibi uiam, si quando non acceperit,
faciat. Adhibeatur in argumentando uarietas,
& incunda quadam distinctio: figuris uer-
borum, & ornamentis sententiarum argumen-
tatio expoliatur. Quo fuerit enim uberior, ac
suauior, eo etiam erit credibilior. Nunc se-
quitur ut de peroratione dicamus.

De peroratione.

Cap. XVII.

Perorationis
duæ sunt par-
tes.

EXtrema pars orationis est peroratio, quæ
diuisa est in duas partes, amplificationem,

& enumerationem. Augendi autem, & hic est proprius locus in perorando, & in ipso cursu orationis declinationes ad amplificandum dantur, confirmata re aliqua, aut reprehensa. Omnes enim affectus etiam quibusdam videntur in proœmio, atque peroratione sedem habere, in quibus sanè sunt frequentissimi, tamen aliæ quoque partes recipiunt, sed breviores; ut cum ex his plurimis sint referenda. At hic si usquam totos eloquentiæ aperire fontes licet: hic denique efficiendum est Oratori, ut non modo auditores, qui sua sponte se dant, & quo impellit ipse, inclinant, atque perpendunt, penitus incitentur; sed quietos etiam, & languentes possit ui orationis permouere. In quo & si plus est operis, tantam vim habet tamen illa, quæ recte a bono poeta dicta est *Flexanima*, atque omnium regina rerum oratio, ut non modo inclinantem erigere, aut stantem inclinare, sed etiam aduersantem, & repugnantem: ut imperator bonus, ac fortis capere possit. Quod usque eo magnum est, atque præclarum, usque eo admirabile, ut in eo penè sint omnia. Ad id autem consequendum, quæ superiore libro de amplificatione dicta sunt, ualde conducunt: Sed illud caput est, in quo optimi, & gratissimi auctores una uoce consentiunt, ut omnes animi motus, quos Orator adhibere uolet auditoribus, in ipso oratore impressi sint, atque inusti.

In Part.

Affectus sunt in exordio, & peroratione frequentissimi, in narratione & cōfirmatione breuiore. Quin. l. 6. c. 1. In peroratione penitus incitandi sunt auditores. 8. de Orpt.

Magnam vim habet omniū regina rerum oratio.

1. de Orat. Quin. l. 6. c. 2. Hot. in ar. po.

Ad mouēdos
animos audi
torum caput
est eum, qui
dicit cōmoue
ri.

Qua ratione
mouetur is,
qui dicit.

Quin. l. 6. ciz.

Cic. in pero
rando fuit ve
hemētissimus
Pro Milo.

Pro C. Rab.

Neque enim facile est perficere, ut incitentur alij, nisi is, qui dicit, ijs ipsis sensibus, ad quos illos adducere uult permoneatur. Vt enim nulla materies tam facilis ad exardescendum est, quæ nisi admoto igni, ignem concipere possit: sic nulla mens est tam ad comprehendendam uim oratoris parata, quæ possit incendi, nisi inflammatus ipse ad eam, & ardens accesserit. Primum est igitur, ut apud eum, qui dicit, ualeat ea, quæ ualere apud auditores solet: afficiaturque prius, quàm afficere conetur. Nihil autem opus est simulatione, & fallacijs, ut toties animi motu concitetur Orator. Ipsa enim natura orationis eius, quæ suscipitur ad aliorum animos permouendos, Oratorem ipsum magis etiam, quàm quenquam eorum, qui audiunt, permouet. Miram etiam uim habet in hoc ipsum imagines rerum absentium ita complecti animo, ut eas cernere oculis, ac præsentibus habere uideamur, has quisquis bene conceperit, is erit in affectibus potentissimus. Hæc, quæ dicta sunt, uera esse indicant multæ Ciceronis perorationes; ut pro Milone, ubi ait: Sed finis sit: neque enim præ lachrymis iam loqui possum, & hic se lachrymis defendi uetat. Et pro C. Rabirio Posthumo: Sed iam quoniam, ut spero, fidem, quam potui, tibi præstiti Posthume, reddam etiam lachrymas, quas debeo. Et paulò post: Iam indicat tot hominum fletus,

quàm sis charus tuis, & me dolor debilitat, includitque uocem. Alijs autem affectibus alia eiusdem perorationes sunt plena. Enumeratio autem nonnunquam laudatori, suasori non sæpe, accusatori sæpius, quàm reo, est necessaria. Huius tempora duo sunt: si aut memoriæ diffidas eorum, apud quos agas, uel interuallo temporis, uel longitudine orationis, uel si firmitati uim est habitura causa maiorum. Quæ autem repetimus, quàm breuissimè dicenda sunt, & quod græco uerbo patet, decurrendum per capita. nam si morabimur, non iam enumeratio, sed altera quasi fiet oratio. Quæ autem enumeranda erunt, cum pondere aliquo dicenda sunt, & aptis excitanda sententijs, & figuris utique uarianda: alioqui nihil est odiosius recta illa repetitione, uelut memoriæ auditorum diffidentia. Est etiam in enumeratione uitandum, ne ostentatio memoriæ suscepta uideatur esse puerilis.

Libri secundi finis.

Enumeratio laudatori non nunquam, suasori nõ sæpe, accusatori sæpius quàm reo est necessaria.

In Part.

Enumeratio- nis duo sunt tempora.

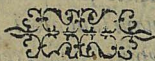
Quin. l. 6. c. 1.

ἀνακεφα-
λαίωσις.

Quæ enumerantur cū pōdere aliquo dicenda sunt, & varietas.

In Part.

DE ARTE RHETORICA LIBER III.

De Elocutione. Cap. I.

Cic.in Orat.

Et apud Græcos, & apud Romanos ab eloquendo nomen accepit Orator, Quint. l. 8. in proemio. Quid sit eloquentia. Cetera omnia superuacua sunt sine elocutione.

DIXIMO Libro ratio inuenta collocandi, atque disponendi explicata est. Hic iam elocutionis rationem tractabimus, in qua Oratorem excellere, cetera in eo latere indicat nomen ipsum. Non enim inuentor, aut compositor, aut auctor hæc complexus est omnia, sed & græce ab eloquendo Rhetor, & latine eloquens dictus est. Ceterarum enim rerum, quæ sunt in Oratore, partem aliquam sibi quisque uendicat, dicendi autem, id est, eloquendi maxima uis huic soli conceditur. Eloqui autem est, omnia, quæ mente conceperis, promere, atque ad audientes proferre. Sine quo superuacua sunt priora, & similia gladio condito, atque intra uaginam hærenti. Hoc itaque maxime docetur: hoc nullus nisi arte assequi potest: hinc studium adhibendum: hoc exercitatio petit, hoc imita-

tio, hic omnis *etas* consumitur: hoc maxime orator oratore *præstantior*. Ideoq; M.T.C. in *uentionem* quidem, ac *dispositionem* prudentis hominis putat, eloquentiam autē Oratoris. Eum autem eloquentem, idest, in eloquendo excellentem putat, qui ita dicit, ut probet, ut delectet, ut flectat. Sed probare necessitatis est, delectare suauitatis, flectere uero uictoriae. Hæc cum ita sint, meritò tertius hic liber, qui elocutionis præcepta continet, ut duobus superioribus utilior est, sic etiam erit aliquanto longior.

Quæ in elocutione spectanda sint. C.II.

Hæc in elocutione spectanda sunt, ut latine ut plauè, ut ornatè, ut ad id, quodcunque agetur aptè, congruenterq; dicamus. De ratione puri, dilucidiq; sermonis, & si permagni eâ facere debemus, cum uerborum delectus origo sit eloquentiæ, locus hic præcipiendi non est.

Nam traditur literis, doctrinaque puerili, & consuetudine sermonis quotidiani, & lectione ueterum Oratorum, & Poetarum confirmatur.

Reliquas igitur duas partes, quibus omnis admiratio ingenij, omnis laus eloquentiæ continetur, explicemus: quæ duæ partes, illustrandæ orationis, ac totius eloquentiæ cumulandæ, quarum altera dici postulat ornatè, altera aptè, hanc habent uim, ut sit quam maxime iucunda,

2. de Orat.

Eloquens est, qui ita dicit, ut probet, ut delectet, ut flectat.

In Orat.

Quattuor in elocutione spectanda sunt
3. de Orat.

Verborum delectus origo est eloquentiæ.

Cæsar auctore Cic. in Brut.

3. de Orat.

Omnia eloquentiæ laus continetur in apte atq; ornate dicenda.

D E A R T E

quàm maximè in sensus eorum, qui audiunt, influat: & quàm plurimis sit rebus instructa.

De ornatu. Cap. III.

3. de Orat.

Genus dicendi
eligendum est
quod sine sa-
tietate delectet

Rerum copia
verborum co-
piam gignit.

O Rnatur igitur oratio genere primum, & quasi colore quodam, & succo suo: nam, ut gravis, ut suavis, ut erudita sit, ut liberalis, ut admirabilis, ut polita, ut sensus, ut dolores habeat quantum opus sit, non est singulorum articulorum, in toto spectantur hæc corpore. Genus igitur dicendi est eligendum, quod maximè teneat eos, qui audiant, & quod non solum delectet, sed etiam sine satietate delectet. Sed uolenti ornate dicere diligentissime sylua rerum primū, sententiarumq; comparanda est. Rerum enim copia, uerborum copiam gignit: & si est honestas in rebus ipsis, de quibus dicitur, existit ex rei natura quidā splendor in uerbis, facileq; supeditat omnis apparatus, ornatusq; dicendi.

De ornatu orationis. Cap. IIII.

Ornatus orationis aut est in singulis uerbis, aut in coniunctis.

3. de or. in pa.
Quin. l. 8. c. 3.

O MNIS oratio conficitur ex uerbis, quorum primum nobis ratio simpliciter uidenda est deinde coniuncte. Nam est quidam ornatus orationis, qui ex singulis uerbis est; alius, qui ex continuatis, coniunctisq; constat. Ergo utemur uerbis, aut ijs, quæ propria sunt, & certā

quasi uocabula rerum, penè una nata cum rebus
ipsis, aut ijs, quæ nouamus, & facimus ipsi.

De uerbis simplicibus. Cap. V.

Verba simplicia natura sunt, alia consonantiora, grandiora, leuiora, & quodammodo nitidiora: alia contra. Consonantiora enim sunt quamquam, moderatio, & concertare; quàm, & si, modestia, & conflagere. Grandiora immatinis, contrucidare, optimus, officiosissimus, quàm hæc, magnus, necare, bonus, officiosus. Nitidus etiam bos, quàm uacca. Vt syllabæ autem e literis melius sonantibus clariores sunt, ita uerba e syllabis magis uocalia: & quo plus quæque spiritus habet, eo pulchrior: & quod facit syllabarum, idem uerborum quoque inter se copulatio ut aliud alij iunctum melius sonet. In uniuersum quidem optima simplicium creduntur, quæ aut maxime exclamant, aut sono sunt iucundissima. Et honesta quidem turpibus potiora semper, nec sordidis unquam in oratione erudita locus. Clara uero, ac sublimia materiæ modo cernenda sunt. Quod enim alibi magnificum, tumidum alibi: & quæ humilia circa res magnas, apta circa res minores uidentur: & sicut in oratione nitida notabile est humiliter uerbum, & uelut uocula, ita a sermone tenui sublime, nitidumque discordat, fitque corruptum, quia in plano tumet.

Verba simplicia alia sunt consonantiora, & grandiora, & nitidiora.

3. de Orat.

In Part.

Quin. l. 8. c. 3.

Optima simplicium, quæ aut maxime exclamant, aut sono sunt iucunda. Cic. & Qui. ex Arist. Rhet. l. 3. cap. 7.

Verba clara, sublimia materiæ modo cernenda.

Verba simpli-
cia iudicio au-
rium sunt po-
deranda.]

Sed hæc ferè aurium quodam iudicio sunt pon-
deranda, in quo consuetudo etiam bene loquen-
di ualet plurimum. Sed quoniam tria sunt in
uerbo simplici, quæ Orator afferat ad illustran-
dam, atque exornandam orationem, aut inusi-
tatum, aut nouatum, aut translatum, de singu-
lis breuiter dicamus.

De verbis inusitatis. Cap. VI.

Quæ sunt ver-
ba inusitata.

3. de Orat.
Vergilius mi-
rifice vsus est
verbis inusi-
tatis.

Quin. l. 3. c. 3.

Aene. l. 1. & 2.

Poeticum ali-
quod verbum
si raro, & in
loco adhibeat
dignitatem in
oratione ha-
bet.

Inusitata sunt prisca ferè, ac uetusta, & ab
usu quotidiani sermonis iam diu intermissa,
quæ sunt Poetarum licentia liberiora, quàm
Oratorum: eoquæ ornamento acerrimi iudicii
Pub. Vergilius unice est usus, olle enim, & quia
nam, & pone, pellucet: & aspergunt illam,
quæ etiam in picturis est gratissima, uetustatis
inimitabilem arti auctoritatem. Habet etiam
in oratione poeticum aliquod uerbum dignita-
tem, si raro etiam & in loco adhibeatur. Ne-
que enim est, cur illud quisquam fugiat dicere,
ut Cælius, sobolem, aut effari, aut nuncupari,
& alia multa: quibus loco positis grandior, at-
que antiquior oratio sæpe uideri solet.

De verbis nouis. Cap. VII.

Quattuor mo-
dis uerba no-
uantur.

3. de Orat.

Nouantur autem uerba, quæ ab eo, qui dicit
ipso gignuntur, ac sunt aut similitudine,

aut imitatione, aut inflexione, aut adiunctione
 uerborum. Similitudine, ut syllaturit, a Cice-
 rone formatum est: & ab Asinio, simbraturit
 ad similitudinem uerbi proscripuit: & a Liui-
 o sobolescere: ab Horatio iuuenescere: a Vergilio
 lētescere, & ignescere dictum est, ut feruescere.
 Imitatione facta sunt, tinnio, rugio, clangor,
 murmur, aliaq; permulta. Inflexione, ut bibo
 bibosus, inflexit Laberius Mimographus.
 Adiunctione, uersutiloquus, & expectorare,
 nouauit Ennius. Sed græcis magis concessum
 est fingere, audendū tamen aliquando, & si quid
 periculosius finxisse uidebimur, quibusdam re-
 medijs præmuniendum est: ut Ita dicam, Si li-
 cet dicere, Quodam modo, Permite mihi sic
 dicere. In quo non falli iudicium nostrum, soli-
 citudine ipsa manifestum erit: nunc quoniam de
 uerbis inusitatis, & nouis dictum est, de tropis,
 nam illis uerba transferuntur, exponamus.

De tropis. Cap. VIII.

TRopus est uerbi, uel sermonis a propria si-
 gnificatione in aliam cum uirtute mutatio:
 ut cum dicimus, lætas segetes, uerbum, lætus,
 a propria significatione, qua lætos homines di-
 citur, ad segetes cū uirtute transfertur. Sunt
 autem tropi numero undecim: In uno uerbo se-
 piem, Metaphora, Synecdoche, Metonymia,

Syllaturit, sim-
 briaturit, so-
 bolefcere, iuue-
 nesccere, lente-
 scere, & igne-
 scere similitu-
 dine sunt no-
 uata.

Ad Attic. li. 9.
 epist. 12.

Lib. 29. ab vr.

Lib. 4. car. o. 7

Geo. 2. Aen. 9.

Tinnio, rugio
 aliaq; permul-
 ta imitatione
 sunt nouata.

Græcis magis
 concessum est
 fingere, quàm
 latinis.

Quin. l. 8. c. 3.

Quibus reme-
 dijs præmuniat
 quæ periculo-
 sus finxisse vī
 debetur.

Quid Tropus
 sit.

D E A R T E

Tropi numero sunt vndecim, septem in vno verbo quatuor vero in oratione.

Antonomasia, Onomotopia, Catachresis, Metalepsis. In oratione vero quattuor, Allegoria, Periphrasis, Hyperbaton, & Hyperbole: de quibus tametsi nondum de eo dicamus ornatu, qui ex coniunctis, continuatisque uerbis constat, breuiter scribemus, ne iterum de tropis differere cogamur.

De Metaphora. Cap. IX.

Μεταφορα.
Translatio cum frequetissimus tropus est, tum longe pulcherrimus.
Ar. rhe. l. 3. c. 2.
Quin. l. 8. c. 6.
Translatione genuit necessitas, iucunditas celebravit.
3. de Orat.
Ad Her. lib. 4.
Quid translatio sit.
Quin. l. 7. c. 6.
Translato verbo utimur, quia necesse est, aut quia significantius, aut quia decentius est.

Incipiamus igitur ab eo, qui cum frequentissimus est, tum longe pulcherrimus, translatione dico, quæ Metaphora græce uocatur. Latissime enim patet. Eam necessitas genuit inopia coacta, & angustiis; post autem delectatio, iucunditasque celebravit. Nam ut uestis frigoris depellendi causa reperta primo, post adhiberi cepta est ad ornatum etiam corporis, & dignitatem: sic uerbi translatio instituta est inopia causa, frequentata delectationis. Est autem translatio cum nomen, aut uerbum propter similitudinem transfertur ex eo loco, in quo proprium est; in eum, in quo proprium deest, aut translatum proprio melius est. Id facimus aut quia necesse est, aut quia significantius, aut quia decentius. Nam gemmare uites, luxuriam esse in herbis, latas segetes etiam rustici necessitate dicent. Oratores durum hominem, aut asperum. Non enim proprium erat, quod darent his affectibus nomen. Iam incensum ira, inflammatum

cupiditate, & lapsus errore, significandi gratia. Nihil enim horum suis uerbis, quàm his accersitis magis proprium erat. Illa ad ornatu, lumen orationis, & generis claritatem, & concionum procellas, & eloquentiae flumina: ut Cic. pro Milone: Clodium fontem eius gloriae uocat: & alio loco segetem, ac materiam. Illud autem admirandum uidetur, quid sit, quod omnes translatis, & alienis magis delectantur uerbis, quàm proprijs, & suis. Nam si res suum nomen, & proprium uocabulum non habet, ut pes in naui, ut in uite gemma, necessitas cogit, quod non habeas, aliunde sumere: sed in suorum uerborum maxima copia, tamen homines aliena multo magis, si sunt ratione translata, delectant. Causa autem illa est, quod translatio est similitudo ad unum uerbum contracta, similitudine autem mirifice capiuntur animi. Eo tamen distat, quod illa comparatur rei, quam uolumus exprimere, hæc pro ipsa re dicitur. Comparatio est, cum dico fecisse quid hominem, ut leonem. Translatio, cum dico de homine, leo est.

Quotuplex sit translatio. Cap. X.

Metaphoræ autem uis omnis quadruplex est. Cum in rebus animalibus aliud pro alio ponitur: ut Linius Scipionem a Catone allatrari solitum refert. Inanima pro alijs generis eiusdè

Pro Milone.
3. de Orat.

Mirandum est
cur homines
tanto opere de-
lectentur tra-
slatione, & ei-
us rei causa.
Arist. 6. Top.
c. 2. & Rhe. 3.
Quin. l. 8. c. 6.
Cic. 3. de Ora.

Translatio est
similitudo ad
vnum verbu
contracta.

Translationis
vis est quadri-
plex.

Quin. l. 8. c. 6.
In rebus ani-
malib' aliud p
aliud ponitur.
Dec. 4. lib. 7.
Inanima po-

DE ARTE

nūtur pro in-
animis, aut p
rebus inanima
aut contra.
Aeneid. 6. & 7.

sumuntur : ut, concentu uirtutum nihil est sua-
uius. Aut pro rebus animalibus inanima : ut,
Duo fulmina belli
Scipiad. Aut contra.

Sedet inscius alto

Accipiens sonitum saxi de uertice pastor.

In quibus trā
slationibus sit
mira sublimi-
tas.

Præcipueque ex his oritur mira sublimitas,
quæ audaci, & proxime periculum translatione
tolluntur, cum rebus sensu carentibus actum
quendam, & animos damus, qualis est.

Aeneid. 8.

Pontem indignatus Araxes.

Pro Lig.

& illa Ciceronis : Quid enim tuus ille Tubero
districtus in acie pharsalica gladius agebat? cu-
ius latus ille mucro petebat? qui sensus erat ar-
morum tuorum? In translatione primum fu-
gienda est dissimilitudo, qualis est in illo Ennij,
Cæli ingentes fornices. Deinde uidendum est,
ut longe simile sit dictum : Syrtim patrimonij,
scopulum libentius dixerim : Charibdim bono-
rum : uoraginem potius. Facilius enim ad ea,
quæ uisa, quàm ad illa, quæ audita sunt : mentis
oculi feruntur. Sunt quædam & humiles tran-
slationes : ut, Saxeæ est uerruca : quædam mato-
res, quàm res postulat : ut, Tempestas comessā-
tionis : quædam minores : ut, comessatio tempe-
statis. Ut modicus autem, atq; opportunus eius
usus illustrat orationem, ita frequens & obscu-
rat, & tadio cōplet : continuus uero in alle-
goriam, & ænigma exit. Quòd si uereare ne

3. de Orat.
Quæ sint in
translatione
fugienda.

Quin. l. 8. c. 6.
3. de Orat.
Frequens usus
translationis
exit in allego-
riā, & ænigma
3. de Orat.

Paulò durior translatio esse uideatur, mollienda est præpositio sæpe uerbo: ut, Si olim M. Catone mortuo pupillum senatum quis relictum dicat: paulò durius, sin: Vt ita dicam pupillum, aliquando mitius est. Etenim uerecunda debet esse translatio, ut deducta esse in alienum locum, nò irruisse, atq; ut precario, nò ui uenisse uideatur. Diligenter etiam cauendum est, ne omnia, quæ poetis permixta sunt, còuenire orationi putemus: nec enim pastorem populi auctore Homero dixerim, nec uolucres pennis remigare, licet Vergilius in apibus, ac Dædalo speciosissimè sit usus. Modus autè nullus est florentior in singulis uerbis, nec qui plus luminis afferat orationi, eoquæ in illo explicando meritò longiores fuimus.

Quo modo durior meta-
phora molli-
debeat.

Multæ poetis
permixtæ sunt
metaphoræ,
quæ oratori
nò còueniunt.
Quin. l. 9. c. 6.
Ver. geor. 4. &
Æneid. 6.

De Synecdoche. Cap. XI.

Synecdoche tropus est, in quo ex parte totū, aut contra, aut ex antecedentibus sequentia intelliguntur. Quæ descriptio octo illos modos comprehendit, quibus fit synecdoche, quos grauissimi scriptores tradiderunt. Ex parte totum intelligitur: ut ex puppi naui: ensis ex mucrone: aut ex tecto domus: Cicero, Mucrones eorum a iugulis nostris reiecimus. Huc pertinet, cum uel ex uno plures significantur. Liuius: Romanus prælio uictor. & Vergilius
Hostis habet muros.

συνεκδοχή,
græci intelle-
ctio dicitur.
Auct. ad Her.
Quid sit Sy-
necdoche.
Octo modi
synecdoches
ab auctorib;
traditi, ad qua-
tuor reuocant.
In Cat. 3. or.
Æneid. 2.

D E A R T E

Vel genus ex forma, id est, parte illi subiecta:

Aeneid. 2. *Dentesq; Sabellicus exacuit sus. (Vergilius.*
Pro quouis sue: uel ex materia res uniuersa:
qua ratione & ferrum pro gladio, & pinus pro
naui, & aurum, atque argentum pro aurea, &
argentea pecunia sumitur: Cicero: Homines
Pro Cecin. *instructi, & certis locis cum ferro collocati.*

Contra uero, & ex toto pars declaratur, ut in
illo Vergilij.

Aeneid. 12. *Fontemque, ignemque ferebant.*

De quo genere est, cum aut e pluribus unus
intelligitur. Cicero ad Brutum: Populo, inquit,
imposuimus, & Oratores uisi sumus: cum de se
tantum loqueretur: Aut e genere pars illi sub-
Aeneid. 12. *iecta, Vergilius.*

Pradamque ex unguibus ales

Proiecit fluuiio.

Pro Aquila.

Ex antecedentibus sequentia monstrantur: ut
cum ait idem Poeta.

Aeneid. 2. *Aspice aratra ingo referunt suspensa iuueni.*

Quin. l. 3. c. 6. *Vt ex his perspicuum est, quæ hoc & proximo*
capite dicta sunt, Translatio promouendis ani-
mis plerumque, & signandis rebus, ac sub o-
culis subiiciendis reperta est: Synecdoche ua-
riare sermonem potest, ut ex uno plures intelli-
gamus, parte totum, specie genus, præcedenti-
bus sequentia; uel contra omnia liberiora Poe-
tis, quàm Oratoribus.

De Metonymia.

De Metonymia. Cap. XII.

Metonymia est tropus, in quo causas, per effecta; uel effecta, per causas; uel ex eo, quod continet id, quod continetur; uel rem e signo intelligimus. Per causas effecta declaramus, cum inuentor, aut alicuius rei auctor, pro re inuenta ponitur. *Vergilius.*

Onerantque canistris

Dona laboratae Cereris.

Hoc modo Platonem, Aristotelem, Demosthenē frequenter pro eorum scriptis ponimus. Cicero: Lectitasse Platonem studiose, audiuisse etiam Demosthenem dicitur. Ex effectis autem causa significatur, cum sacrilegium deprehensum, & scelus dicimus, pro scelerato. Hinc maestum timorem, tristem senectutem, & pallidam mortē eleganter optimi dicunt auctores. *Vergilius.*

Maestumque timorem Mittite. *Horatius.*

Pallida mors æquo pulsat pede pauperum tabernaculumque turres.

(*bernas*, Ex eo, quod continet, id quod continetur uenuste etiam intelligitur. Sic bene moratae urbes uocantur, sic sæculum felix: sic Roma, pro Romanis, Athenae pro Atheniensibus frequenter ponuntur, *Vergilius.*

Cælo gratissimus amnis. Idest, Cælestibus. *Cicero: Vt mittam illas omnium doctrinarum*

μετωνυμίαν,
Græci uel
ὑποαλλαγήν.
Auct. ad Her.
denominatio
nem appellat
Metonymia
quid sit.
Aeneid. 8.

Omnes modi
quibus fit me
tonymia, ad
quattuor re
uocantur.
De clar. orat.

Aeneid. 1.

Aeneid. 7.
De orat.

D E A R T E

inuentrices Athenas, in quibus summa dicendi
uis & inuenta est, & perfecta Athenas dixit,
pro Atheniensibus. Huc referuntur etiam illa,
cum ex possessore res, quæ possidetur: aut ex
duce exercitus significatur, Verg.

De clar. orat.

Aeneid. 2.

Iam proximus ardet Vcalegon.
Id est, Vcalegonis domus. Sic hominem deuorari,
cuius patrimonium deuoratur: & ab Annibale apud Cannas casu sexaginta milia dicimus
id est, ab eius copijs. Et signo denique res monstratur:
unde toga, quæ pacis erat insigne, & otij,
pro pace: & fasces usurpantur pro magistratu.

Georg. 2.

Non illum populi fasces, non purpura Regum
Flexit. Verg.

In Orat.

Metonymiam, ut ait Cicero, Rhetores hypallagen uocant.

De Antonomasia. Cap. XIII.

ἄντωνομασία
Græ. Auſt. ad
Her. l. 4. vocat
pronomina-
tionem.
Antonomasia
quid sit.
Epitheton nō
est tropus.
Quomodo
differat epiche-
ron ab anton.

ANtonomasia ponit aliquid pro nomine: ut,
Euerſor Carthaginis, & Numantiæ, pro
Scipione: & Romanæ eloquentiæ princeps pro
Cicerone. Epitheton autem, siue latine malis
dicere appositum, non est tropus, quia nihil uer-
tit. Necesse est enim semper, ut id, quod est ap-
positum, si a proprio diuideris, per se significet,
& faciat Antonomasiam. Nam si dicas, Ille,
qui Carthaginem, & Numantiam uertit, an-
tonomasia est: si adieceris, Scipio, appositum.

Appositione & frequentius, & liberius Poetæ utuntur: namque illis satis est conuenire uerbo, cui apponitur: & ita, Dentes albi, & humida uina, apud eos non reprehenduntur. Apud Oratorem nisi aliquid efficitur, redundat. Tum autem efficitur, si sine illo, quod dicitur, minus est, qualia sunt, o scelus abominandum, o deformē libidinem. Exornatur autem res tota maxime translationibus: Cupiditas effrænata, & insana substructiones. Solet etiam fieri alijs adiunctis epitheton tropis, apud Vergilium: Turpis egestas, & tristis senectus. Veruntamen talis est ratio huius uirtutis, ut sine appositis nuda sit, & uelut incompta oratio, ne oneretur tamen multis. Nam sit longa, & impedita.

Orator quādo epithetis utit.
Arist. l. 3. Rhet.
cap. 3. &
Quin. l. 8. c. 6.

Ancid. 6.
Appositorum
vltus sit in ora
tione modera
tur.

De Onomatopœia. Cap. XIII.

Onomatopœia, idest, fictio nominis, græcis inter maximas habita uirtutes, latinis uix permittitur. Ab his tamen plurima sunt per onomatopœiam posita, qui primi sermonem fecerunt aptantes affectibus nomen. Nam mugitus & sibilus, & murmur, & uagitus, aliaq; quā plurima inde uenerunt. At nunc raro, & cum magno iudicio hoc genere utendum est, ne noui uerbi assiduitas odium pariat: sed si commode quis eo utatur, & raro, non modo non offendet nouitate, sed etiam exornabit orationem.

ὄνοματὸ-
ποιαν
Græ. Aug. ad
Her. l. 4. nomi
nationem ap
pellat.
Onomatopœ
ia uix latinis
permittitur.
Quin. l. 8. c. 6.

G ij

De Catachresi. Cap. XV.

κατάχρησι.
In Orat.

Abusio, quam Catachresin appellant, est quæ uerbo simili, & propinquo, pro certo, & proprio abutitur: hoc modo, *Vires hominis breues sunt, aut parua statura, aut longum in homine consilium, aut uti pauco sermone: aut cum grandem orationem pro magna, minutum, animum pro paruo dicimus: sic Vergilius.*

Aeneid. 2. & 6.

Instar montis equum diuina Palladis arte Aedificant. Et quin protinus omnia Perlegerent oculis.

Quin. l. 8. c. 6.
In Orat.

Sic Pyxides cuiusq; materiae sunt, & parricida matris quoque, aut sororis interfecto dicitur. Abutimur autem uerbis propinquis, non solum in ijs, quæ nomen non habent, ut de pyxide, & parricida diximus; sed etiam in ijs, quæ habet, ut grandis oratio, equum aedificant, perlegerat oculis: uel quod delectat, uel quod licet. Sed hoc interest inter abusionem, & translationem, quod abusio licet impudens non sit, est tamen licentior, & audacior, quàm translatio. Ex quo apparet duos hos tropos ita similes esse, ut tamen sint diuersi.

g. de Orat.

De Metalepsi. Cap. XVI.

μετάληψις.

Superest ex his, qui aliter significant, *Metalepsis, id est, transumptio, ex alio in aliud,*

uelut uiam præstans. Tropus autem est rarissimus, & maxime improprius: Vergilius.

Post aliquot mea regna uidēs mirabor aristas. Gradatim enim ab aristis ad spicas, a spicis ad segetes, ab his ad æstates, ab æstatibus ad annos acceditur. Idem etiā poeta in 1. lib. Aen. sic ait.

Speluncis quæ abdidit atris.
Vbi spelunca nigra, ac per hoc crassiss, & obscuris tenebris circumfusæ, ad extremum deniq; infinita altitudine depressæ intelliguntur.

De Allegoria. Cap. XVII.

Allegoria, quā inuersionem interpretamur, aliud uerbis, aliud sensu ostendit, ac etiam interim contrarium. Aliud Vergilius,

Sed nos immensum spatij consecimus æquor:

Et iam tempus equum spumantia soluere colla. Habet usum talis allegoriæ frequenter oratio, sed raro totius, plerumq; apertis permista est. Tota apud Cic. talis est: Hoc miror enim querorq; quamquam hominem ita pessundare alterum uerbis uelle, ut etiam nauē perforet, in qua ipse nauiget. Illud cōmistum frequentissimum.

Equidem cæteras tempestates, & procellas in illis dumtaxat fluctibus concionum, semper. Miloni putauit esse subeundas nisi adiecisset, fluctibus concionum, esset allegoria, nunc eam misuit. Illud uero longe speciosissimum genus ora-

Metalepsis est rarissimus tropus, & maxime improprius

Quin. l. 8. c. 5.

Aeg. 1.

Quin. ibidem

Geor. 1.

ἀλλυγοῖα.

Auct. ad Her.

l. 4. permutationē vocat.

Quid sit allegoria.

Geor. 2.

Oratio recipit etiā allegoriā sed raro totā.

Alleg. mista in oratione frequens est.

Speciosissimā

genus orationis est, quod constat allegoria, similitudine, & translatione.

Pro Mur.

Quid in allegoria custodiendum sit.

Allegoria in quotidiano sermone est frequentissimum. Alleg. est obscurior enigma.

Aeglo. 3.

ἐναντία
gr. inuersio.
nem vocant.

tionis, in quo trium permixta est gratia, similitudinis, allegoriae, & translationis. Quod frequentum, quem Euripum tot motus, tamque varias habere creditis agitationes, commutationes, fluctus, quantas perturbationes, & quantos aestus habet ratio comitiorum. Dies intermissus unus, aut nox interposita saepe perturbat omnia, & totam opinionem parua nonnunquam commutat aura rumoris. Nam id quoque in primis est custodiendum, ut quo genere ceperis translationis, hoc desinas. Multi enim cum initium a tempestate sumpserunt, incendio, aut ruina finiunt, quae est in consequentia rerum foedissima. Ceterum allegoria paruis quoque ingenijs, & quotidiano sermoni frequentissime seruit, nam illa in agendis causis trita: Pedem conferre, & iugulum petere, & sanguinem mittere, inde sunt. Allegoria, quae est obscurior, enigma dicitur, uitium profecto, siquidem dicere dilucide uirtus quo tamen & Poetae utuntur: Vergilius.

Treis pateat caeli spatium non amplius ulni as. Et Oratores nonnunquam: ut, in Triclinio Coa in cubiculo nola.

De Ironia. Cap. XVIII.

IN genere, quo contraria ostenduntur, ironia est, quam illusionem uocant: quae non solum aliud sensu, aliud uerbis ostendit, sed contrarium.

Ea aut pronuntiacione intelligitur, aut persona, aut rei natura. Nam si qua earum uerbis dissentit, apparet diuersam esse orationi uoluntatem: Cicero in Clodio, Integritas tua te curauit, mihi crede, pudor eripuit, uita ante acta seruauit. & Turnus apud Vergilium. 11.

Meque timoris

Argue tu Drance, quando tot cedis aceros
Teucrorum tua dextra dedit.

De Periphrasi. Cap. XIX.

Cum pluribus uerbis id quod uno, aut paucioribus duci potest, explicatur, Periphrasin uocant, circuitum loquendi, qui est apud Poetas frequentissimus. Vt Verg. in 2. Aenid.

Tēpus erat quo prima quies mortalibus aegris
Incipit, & dono diuum gratissima scripit.

Et apud Oratores non rarus, semper tamen astrictior, quicquid enim significari breuius potest, & ornatu latius ostenditur, periphrasis est.

Verum, ut cum decorem habet periphrasis, ita cum in uitium incidit perissologia dicitur, obstat enim quicquid non adiunat.

& dissimulacionem latine
Quid ironia sit. eam Auct. ad Her. lib. 4. vocat permutationem.

Arist. Rhe. Al. cap. 20.
Quin. l. 8. c. 6.
Quomodo Ironia intelligatur.

ἄεγι φρασις
circuitio est,
Ad Her. lib. 4.
Quid sit periphrasis.
Periphrasis est apud Poetas frequentissima
Quin. l. 8. c. 6.

Periphrasi est contraria perissologia.

De Hyperbato. Cap. XX.

Hyperbaton, idest, transgressio, est, quæ uerborum perturbat ordinem persequasione,

ὑπερβατόν.
Ad Her. l. 4.

DE ARTE

Quin. l. 8. c. 6.
3. de Orat.

Aeneid. 1.
Pro Cluen.

Georg. 2.

aut transiectione. Peruersione, ut uulgo, me-
cum, tecum, secum: apud Oratores, & Histori-
cos, quibus de rebus, apud Verg. maria omnia
circum. Transiectione, ut, Animaduerti in-
dices, omnem accusatoris orationem in duas di-
uisam esse partes. Huiusmodi transiectio, quæ
rem non reddit obscuram, multum proderit ad
continuationes, de quibus postea dicitur: in quibus
oportet uerba sicuti ad poeticum quendam
extruere numerum, ut perfecte, & perpolitissi-
me possint esse absolutæ. Poetæ quidem etiam
uerborum diuisionem faciunt, & transgressionem.

Hiperboreo septem subiecta trioni.
quod oratio nequaquam recipit.

De hyperbole. Cap. XXI.

ὑπερβολή.
superlatio est.

A. ad Her. l. 4.

Quin. t. 7. c. 6.

Hyperbole va-

let ad augendū

& minuendū.

Aeneid. 1. & 5.

Hyperbole est ementiens superiectio, cuius
uirtus est ex aduerso par augendi, ac mi-
nuendi, Vergilius.

Geminiq̃ue minantur

In cælum scopuli.

Et

Fluminis ocyor alis.

Cicero in Antonium, Quæ Charybdis tam uo-
rax? Charybdin dico, quæ si fuit, fuit animal
unum: Oceanus medius fidius uix uidetur, tot
res, tam dissipatas, tam distantibus in locis po-
sitæ, tam cito absorbere potuisse. Illud Verg. ad
minuendum. Vix ossibus hærent.

Aeg. 2.

Sed tam in augendo, quàm in minuendo seruetur mensura quædam. Quamvis est enim omnis hyperbole ultra fidem, non tamen esse debet ultra modum.

Hyperbole
debet esse
tra modum.

De ornatu, qui est in verbis coniunctis.

Cap. XXI lr

Sequitur continuatio uerborum, quæ duas res maxime collocationem primum, deinde modum quendam, formamq; desiderat. Tum et uerbis, & sententijs oratio conformanda est, de quibus post tropos aptissime dicemus, deinde de collocatione, postremo de modo, & forma, idest, numeris, qui sunt adhibendi in oratione differemus,

3. de Orat.

De figuris. Cap. XXIII.

Figura (sicut nomine ipso patet) est conformatio quædam orationis remota a communi & primum se offerente ratione. Differt autem a tropis figura, quia proprijs uerbis figura fieri potest, quod in tropos non cadit: ut, Fuit hoc quondam, fuit proprium Populi Romani: Figura est in uerbo geminato in sua significatione permanente. Illud tamen notandum coire frequenter in easdem sententias, & tropum, & figuram. Tam enim translatis uerbis, quàm proprijs figuratur oratio: ut, Qui spem Catilinæ

Quid sit figura.

Quin. l. 9. c. 1.

Quod sit discrimen inter tropos, & figuram.

Tam uerbis proprijs, quàm translatis figuratur oratio.

mollibus sententijs aluerunt, coniurationemque nascentem corroborauerunt. Aluerunt, & corroborauerunt, quæ translata sunt, & similiter desinentia, similiterque cadentia.

De generibus figurarum. Cap. XXIII.

Figuræ vel sūt
in uerbis, vel
in sententijs.

Quid sit ver-
borū figura.
Ad Her.lib.4.

3. de Orat.
Quo pacto
verborum fi-
guræ a figuris
sententiarum
distinguantur

Parum conue-
nit inter aucto-
res de numero

Sicut omnem orationem, ita figuras quoque neceſſe eſt uerſari in ſenſu, & in uerbis. Vt uero natura prius eſt concipere animo res, quàm enunciare; ita de ijs figuris ante loquendū eſſet, quæ ad mentem pertinent: ſed facilitatem ſecuti de figuris uerborum prius dicemus. Eſt autem uerborū exornatio, quæ ipſius ſermonis inſignita continetur perpolitione. Inter conformationē uero uerborum, et ſententiariū hoc intereſt, quod uerborū conformatio tollitur, ſi uerba mutariſ ſententiarum permanet quibuſcunq; uerbis uti uelis: ut, Nunc uero quid agat, quid moliatur, quid deniq; quotidie cogitet, quem ignorare noſtrum putat? Repetitiō eſt, uerborum figura, & interrogatiō: figura ſententiariū, per ſepe enim unus, & idem locus, & uerborum, & ſententiarū ornamentis illuminatur. multa uerba, Quid agat, & moliatur, ac deniq; quid cogitet, quem ignorare noſtrum putat? Repetitiō tollitur, interrogatiō permanet, ſemperq; permanebit quibuſcunq; uerbis uti uelis. Sed quoniā parū inter auctores cōuenit de numero, et nominibus figurariū

Et in eo etiā magna discrepātia est, quod aliquæ a quibusdā inter uerborū ponuntur, quæ ab alijs inter sententiarum ornamenta numerantur, nos mediam uiam secuti, ea, de quibus grauissimorū scriptorum maior consensus est, explicabimus.

Quot modis fiant figuræ uerborum.

Cap. XXV.

Figuræ uerborum tribus maxime sunt modis per adiectionem, detractiōem, similitudinem. Per adiectionem, ut Cicero pro Milone: Occidi occidi non spurium Melium: Quo loco, uerbum occidi figurate geminatum est. Per detractiōem etiam sunt figuræ, in quibus multū est uenustatis: Cicero in Catilinam, Abijt, excessit, erupit, euasit: ubi coniunctiones præmittuntur. Sed tertium genus figurarum, quod quandam uocum habet similitudinem, & aures præcipuæ in se uertit, & animos excitat: Cicero in Oratore: Itaq; efficis, ut cum gratiæ causa nihil facias, omnia tamen sint grata, quæ facis.

De figuris, quæ fiunt per adiectionem.

Cap. XXVI.

Repetitio est, cum ab eodem uerbo ducitur sapius oratio: uel, ut Cicero describit, Est eiusdem uerbi crebra a primo repetitio.

& nominibus figurarum.

Figuræ uerborum tribus maxime fiunt modis.

Quin. l. 9. c. 3.
Pro Milone.

Inuēt. 2.

Figuræ, quæ uocum habet similitudinē aures in se præcipue uertunt
In Orat.

ἀναφογὰ ἢ
ἐπ' ὁμοιᾶ
De orat. l. 3.

DE ARTE

Quin. l. 9. c. 3.

3. de Orat.

In Orat.

Inuest. 1.

Acriter, & instantan-
ter ab eodem verbo
ducitur sa-
pius oratio.

Quod acriter, & instantan-
ter sit: Cicero in Catili-
nam, Nihil agis, nihil moliris, nihil cogitas,
quod ego non modo audiam, sed etiam uideam,
planeque sentiam. Idem contra Rullum, Quid
enim est tam popolare, quam pax? qua non mo-
do, ij, quibus natura sensum dedit, sed etiam te-
cta, atque agri mihi letari uidentur. Quid tam
populare, quam libertas? quam non solum ab
hominibus, uerum etiam a bestiis expeti, atque
omnibus rebus anteponi uidetis. Quid tam po-
pulare, quam otium? quod ita iucundum est, ut
& uos, & maiores uestri, & fortissimus quisq;
uir maximos labores suscipiendos putet, ut ali-
quando in otio possit esse, praesertim cum impe-
rio, ac dignitate.

ἐπιφορὰ uel
ἀντιστροφὴ
Philip. 2.

Conuersio est cum in idem uerbum coniicitur
sapius oratio: Cicero in Antonium, Doletis
tres exercitus Pop. Rom. interfectos? Interfecit
Antonius. Desideratis clarissimos ciues? eos
quoq; eripuit uobis Antonius. Auctoritas hu-
ius ordinis afflicta est? afflixit Antonius.

συμῶλον.

Complexio est, quae repetitionem, & con-
uersionem complectitur. Qui sunt, qui federa
saepè ruperunt? Carthaginenses. Qui sunt, qui
crudele bellum in Italia gesserunt? Carthaginē-
ses. Qui sunt, qui Italiam deformauerunt? Car-
thaginenses. Qui sunt, qui sibi postulant ignosci?
Carthaginenses. Cicero pro lege Agraria:
Quis legem tulit? Rufius. Quis maiorem po-

puli partem suffragijs priuauit? Rullus. Quis comitijs prae fuit? idem Rullus.

Conduplicatio est uerborum geminatio, quae ἀναδιπλασις habet interdum uim, leporem alias. Geminatur autem uerba modis pluribus, aut enim adiungitur idem iteratum: ut Cicero in Catilinā, *Viuis, & uiuis non ad deponendam, sed ad confirmandam audaciam. Aut idem ad extremum refertur: Cicero in Verrem, Multi, & graues dolores inuenti parentibus, & propinquis multi. Aut continenter unum uerbum non in eadē sententia ponitur: Cicero pro Ligario, Principum dignitas erat penē par, nō par fortasse eorum, qui sequebantur. Aut post aliquam interiectionem repetuntur: Cicero, Bona, miserum me (consumptis enim lachrymis, tamen infixus animo haeret dolor) bona inquam Cn. Pompeij acerbissimae uoci subiecta praecōis. Possunt quoque media respondere, uel primis: ut Vergilius* *Tenemus Angiciā, uitrea te Fucinus unda. Vel ultimis: Cicero in Verrem, Haec nauis onusta ex praeda Siciliensi, cum ipsa quoque esset ex praeda. Interim sententia tota repetitur: Cicero in eodem libro, Quid Cleomenes facere potuit? non enim possum quemquam insimulare falso. Quid inquam Cleomenes magnopere facere potuit? Ille uero apud Ciceronem locus est pulcherrimus, in quo & primo uerbo longo interuallo redditum est ultimum, & media primis*

ἀναδιπλασις.

In actio. 1.
Lib. 1. accus.
Aliquando continenter idem uerbum in diuersis ponitur sententijs.
Philip. 2.

Media uerba possunt primis respondere

Aeneid. 7.

Aliquando sententia tota repetitur.

Locus apud Cic. pulcherrimus.

ἀλωκὶ γρά

DE ARTE

Et medijs ultima congruunt. Vestrum iam hic factum reprehenditur P.C. non meum: ac pulcherrimum quidem factum, uerum, ut dixi, non meum, sed uestrum.

4. he. 3. de ora

Translatio est eiusdem uerbi crebrius positi, quædam distinctio, quæ facit, ut, cum idem uerbum crebrius ponatur, non modo non offendat animum, sed etiam concinuiorem orationem reddat, hoc pacto: Qui nihil habet in uita iucundius uita, is cum uirtute uitam non potest colere. Item, eum tu hominem appellas, qui si fuisset homo, nunquam tam crudeliter uitam hominis petisset. At erat inimicus, ergo inimicum sic ulcisci uoluit, ut ipse sibi reperiretur inimicus. Item, diuitias sine diuitum esse, tu uero uirtutem præfer diuitijs, nam si uoles diuitias cum uirtute comparare, uix satis idoneæ tibi uidebuntur diuitiæ, quæ uirtutis pedisequæ sunt. Ex eodem genere exornationis, cum idem uerbum modo ponitur in hac, modo in altera re, hoc modo: Curcam rem tam studiose curas, quæ multas tibi dabit curas? Item, amari iucundum est, si curetur nequid insit amari. Item, ueniam ad uos si mihi senatus det ueniam. Sed hoc posterius translatio nis genus merito Quint. etiam in iocis, frigidum uidetur. Polypoton, quod in multis casibus ponitur, casuum commutatio latine dicitur: fit aut in uno uerbo, aut in pluribus: In uno, ut apud Cic. Homines te propter pecuniam iudicio libe-

Lib. 9. cap. 3.

τολῦτω-

7 cv.

4. her. de ora.

Quin. l. 7. c. 5.

De haruspice.

rarunt: hominibus iniuria tui stupri dolori non fuit. Homines tibi arma, alij in me, alij post in illum inuictum ciuem dederunt: Hominum beneficia prorsus concedo tibi. Et pleni sunt omnes libri, plenæ sapientum uoces, plena exemplorum uetustas. Et non minus in causa cederet A. Cæcina, Sex, Ebutij impudentiæ, quàm cum in ui facienda cessit audaciæ. Casus enim, paulò aliter, quàm Grammatici, Rhetores appellant, ut sint etiam uerborum tempus ad significantiũ sui casus: in pluribus, ut, T. Gracchum Remp. administrantem, indigna prohibuit nex diutius in ea commorari. C. Graccho similicer occisio oblata est, quæ Reipub. uirum amantissimum subito de sinu ciuitatis eripuit. Saturninum fide captum malorum perfidia per scelus uita priuauit. Tuus, o Druse, sanguis domesticos parietes uultum parentis aspersit. Sulpitio cui paulò ante omnia concedebant, eum breui spatio non mode uiuere, sed etiam sepeliri prohibuerunt. Qui casuum commutationem, cum traductione coniunxerunt, aut annominationi subiecerunt, magnopere mihi uidentur errasse.

Synonymia est cum uerba idem significantia congregantur. Quæ cum ita sint Catilina, perlege quo cæpisti: egredere aliquando ex urbe, patent portæ, proficiscere. Et alio loco, Abijt, excessit, erupit, euasit. Nec uerba modo, sed sensus quoque idem facientes acernantur,

Pro Arch.

Pro Cæcina.

4. Heren.

ὁμοῦ μὲν ἔστι
Inuect. 1. & 2.

Non uerbo
modo, sed sen-
sus quoque idē
facientes acer-
nantur.

Mil. Perturbauit istum mentis, & quadam sce-
rum offusa caligo, & ardentes furiarum faces
excitarunt.

*Polysyndeton est schema, quod coniunctio-
nibus abundat. Vergilius.*

Geor. 3. Tectumque, laremque, (retram.
Armaque, Amycleumque; canem, crassamque; pha-

*Gradatio repetit, quæ dicta sunt, & prius-
quam ad aliud descendat, in pluribus resistit.
Vel, ut cum Cicerone definiamus, Gradatio est,
cum gradatim sursum uersus reditur. Africa-
no uirtutem industria, uirtus gloriam, gloria æ-
mulos comparauit. Cicero pro Milone, Neque
uero se populo solum, sed etiam senatui commi-
sit. nec senatui modo, sed publicis presidij, &
armis: neque his tantum, sed etiam eius potestati,
cui senatus totam Remp. commisit. In tertio lo-
co, cum dicendum fuisset, Nec publicis presi-
dij, & armis tantum: consulto, quoniam id lō-
gum erat, & in suaue, pro eo dixit: neque his
tantum. Hæc figura apertiore habet artem,
& magis affectatam, ideoque esse rarior debet.*

De figuris verborum, quæ sunt per
detractionem. Cap. XXVII.

*Sequuntur figura, quæ per detractiōem fi-
sunt: quæ breuitatis, nouitatisque maxime
gratia petuntur, quarum una est synecdoche,*

non tropus ille, de quo dictum antea est, sed uerborum figura, cum subtractum uerbum aliquod satis ex ceteris intelligitur, quod inter uitia Eclipsis uocatur: ut Caelius in Antonium, stupere gaudio græcus, simul enim auditur, cæpit. Cicero ad Brutum: Sermo nullus scilicet nisi de te. Quid enim potius simul enim intelligitur in priori quidem parte, est in posteriori uero, faciamus, aut aliquid simile. Differt ab Aposiopesi, quæ sententiarum est exornatio, quod in ea unum uerbum, & manifestum quidem desideratur, ut in superiori exemplo, & in illo etiam Ciceronis: Data lupercalibus quo die Antonius Cæsari: ubi nihil aliud intelligi potest, quam hoc, diadema imposuit. At in aposiopesi aut incertum est, quod. tacetur, aut certe longiore sermone explicandum.

Dissolutio est cum demptis circumiunctionibus dissolute plura dicuntur. Cicero: Sit in eius tutela Gallia, cuius uirtuti, fidei, felicitati commendata est. Aptæ est hæc figura non in singulis modo uerbis, sed sententijs etiam: ut Cicero pro Archia: Hæc studia adolescentiam alunt, senectutem oblectant, secundas res ornant, aduersis perfugium præbent, delectant domi, non impediunt foris, pernoctant nobiscum, peregrinantur, rusticantur. Dissolutionis autem, & Polyssyndeti fons unus est, quia acriora faciunt, quæ dicuntur, & uim quandam præ se ferentia, uelut sæpius erumpentis affectus, qui dissolutio-

συνεκδοχε.

Quin. l. 9. c. 3.

& l. 8. c. 6.

ἐκλυψις.]

Synecdoche
differt ab Aposiopesi.

Διάλυτον ἢ

ἀσυνδετον.

Ad Heren. 4.

De Orat. 3.

Quin. l. 9. c. 3.

De prou. cōf.

Quin. l. 9. c. 3.

Dissolutio nō

in singulis mo-

do uerbis fit,

sed sententijs

etiam.

Pro Archia.

Dissolutiōnis

& polysyndeti

dictū est c. l. a.

H

DE ARTE

3. de Orato

πρὸ τοῦ ξενυ-
μο, & ὑπὸ-
ξενυμο
comprehēdit
adiunctio.
Tribus modis
adiunctio fit.

nem, & articulum idem esse putant, falluntur: cum articulus & in. 4. ad Herenium, & apud Ciceronem idem sit quod incisum.

Adiunctio est in qua unum ad uerbum, quod primum, aut postremum collocatur, plures sententiae referuntur: quarum unaquaeque desideraret illud, si sola poneretur. Fit autem praeposito uerbo, ad quod reliqua respiciant, hoc modo: Vicit pudorcm libido, timorem audacia, rationem amentia: aut illato, quo plura clauduntur. Nec enim is es Catilina, ut te aut pudor unquam a turpitudine, aut metus a periculo, aut ratio a furore renocauerit. Medium quoque potest esse, quod ex prioribus, & sequentibus sufficiat, ut forma, dignitas aut morbo deflorescit, aut uetustate. Quod cum fit, coniunctio figura est.

ἡ ἀλλαντων uel
ὑπὸ ἀλλαντων.

Disiunctio (quam perspicuitatis gratia, quoniam superioribus contraria est, hoc loco tradimus) est cum eorum, de quibus dicimus, unum quodque certo concluditur uerbo. Cic. pro Archia: Me autem quid pudeat, qui tot annos ita uiuo, Iudices, ut ab illis nullo me unquam tempore, aut commodum, aut ocium meum abstaxerit, aut uoluptas auocarit, aut denique somnus retardarit. Et in eadem oratione: Homerum Colophonij ciuem esse dicunt suum, Chij suum uendicant, Salaminij repetunt, Smyrnaei uero esse suum confirmant. Synichiosis est, quae duas res diuersas colligat, hoc modo: Tam deest auaro, quod habet, quam

Homerū mul-
tę ciuitates su-
um ciuem esse
dicunt.
συνοικισις.

quod non habet.

De figuris verborum tertij generis.

Cap. XXVIII.

Tertium est genus figurarum, quæ aut similitudine uocum, aut paribus, aut contrarijs uertunt in se aures, & animos excitant.

An nominatio, quàm Græci Paronomasiam uocant, est cum paululum immutata uerba, atq; deflexa in oratione ponuntur. Ea multis, & uarijs rationibus conficitur: Adiectione hoc modo Cicero pro Cluentio: Si in hac calamitosa fama, quasi in aliqua perniciosissima flamma. Et, Emit morte immortalitatem. Detractione sic, contra eum, qui se legationi immoriturum dixerat Quintiliani: Non exigo ut immoriaris legationi, immorare. Commutatione, hoc modo, Cicero in Catilinam: Hanc Reipub. pestem paulisper reprimi, non in perpetuum comprimere posse. Translatione: Videte Iudices utrum homini nauo, an uano credere malitis. Hac figura leuis alioqui sententiæ pondere implenda est: Merito igitur illa exempla uitæ potius, quàm imitandi gratia ponit Quintilianus: Auium dulcedo ducit ad auium. &, non Pisonum, sed pistorum: pessimum uero, Ne Patres Conscripti, circumscripti uideantur. &, Raro euenit, sed uehementer uenit. aliaque similia.

3. de Orat.

In orat.

Quin. l. 9. c. 3.

Auct. ad he. 4.

παρονομασία

Multis, & uarijs rationibus fit paronomasia.

Pro Cluen.

Inuect. 1.

Paronomasia pondere sententiæ implenda est.

H ü

DE ARTE

ὁμοιότα-
τον.

4. Her.

Qui. l. 9. c. 3.

Accus. l. i. in
Ver.

Accus. l. 5.
in Cæcin.

ὁμοιότῃ λω-
τον.

Pro Manil.

Similiter cadens exornatio est, cum in eadem constructione uerborum duo, aut plura sunt uerba, quæ similiter iisdem casibus efferuntur. Omioptoton appellant, idest, similem casum, etiam si dissimilia sint, quæ declinentur: nec tantum in fine deprehenditur, sed respondent uel prima inter se, uel medijs, uel externis; uel etiã permutatis his, ut media, primis, & summa medijs accommodentur, & quocunq; modo poterunt accommodari. Cicero, est idem Verres, qui fuit semper: ut ad audendum proiectus, sic paratus ad audiendum. Et, qui in his rebus non ita defendatur, ut mediocris Prætor, sed ita laudetur, ut optimus Imperator. Et, si quantũ in agro, locisq; desertis audacia potest, tantum in foro, atq; in iudicij impudentia ualeret, non minus nunc in causa cederet A. Cæcina Sex. Ebutij impudentiæ, quàm tum in ui faciendâ cessit audaciæ. Nam in his exemplis casus similes referuntur, audendum audiendum, proiectus paratus, defendatur laudetur, mediocris prætor, optimus imperator, agro foro, locis desertis iudicijs, audacia impudentia, causa ui faciendâ, impudentiæ, audaciæ.

Similiter desinens est similis duarum sententiarum, uel plurium finis, hoc est, cum orationis membra, uel articuli simili exitu terminantur. Cicero: ut eius semper uoluntatibus non modo ciues assenserint, socij obtemperarint, hostes

obedierint, sed etiam uenti, tempestatesq; obsecundarint. Non modo ad salutem eius extinguendam, sed etiam gloriam per tales uiros infringendam. Et, non minus in causa cederet A. Cæcinna Sex. Ebutij impudentiæ, quam tum in ui facienda cessit audaciæ. Et pro Cluentio, ut & sine inuidia culpa plectatur, & sine culpa inuidia ponatur. Differt hæc figura a superiori, est enim similiter cadens, tantum casus similis, etiam si dissimilia sint, quæ declinetur: at similiter desinens in eisdem exitus cadit, ut superiora exempla declarant. Atq; eo fit, ut similiter cadens uerbis, & nominibus tantum confici possit, cū similiter desinens illis etiā, quæ declinari non possunt, conficiatur, ut, eiusdem non est & facere fortiter, & uiuere turpiter. Deniq; similiter cadens quouis, ut dictum est, loco similiter desinens non insit in membris, & articulis externis.

Compar Græci uocant Isocolon, habet membra orationis, quæ constant ex pari ferè numero syllabarum. Hoc non de enumeratione nostra fiet, nam id quidem puerile est, sed tantum affert usus, & exercitatio facultatis: ut animi quodam sensu par membrum superiori referre possimus. Cicero pro lege Manilia: Extrema hyeme apparauit, ineunte uere suscepit, media æstate confecit. Loquitur autem de bello, quod Pompeius gessit contra piratas.

Tricolon est quod e tribus constat membris,

Pro Mil.
Similiter cadens, & similiter desines quomodo differant.

Quin. l. 9. c. 3.

ισόκωλον.

Pro lege Ma.
Animi quodā sensu sine nostra enumeratione cōpar sit
Τρίκωλον.

D E A R T E

4. Heren.

Quin. l. 9. c. 3.

ὀντίθετον.

Quin. l. 9. c. 3.

4. her. 3. de or.

Pro Cluen.

Singula singulis opponuntur per contentio nem.

Ibidem.

Bina binis opponuntur per cōtentionem. 3. de orat.

crebra crebris per antithetō opponuntur.

Veteres ex quatuor proximis figuris sunt aucupati gratiā dicendi.

Cic. optime usus est his figuris.

Pro Milone.

ἀντιπελάσεις

ἀπὸ τοῦ ἀντιπελάσεις
teris.

ut pro Cluentio: Vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia: fit etiā singulis uerbis: ut in 2. Catil. Abijt, excessit, erupit, euasit.

Contrapositum autem, uel, ut quidam uocant, Contentio, ut Cicero loquitur, contrarium (Antitheton græcis dicitur) non uno fit modo. Nam & fit, si singula singulis opponuntur: ut Vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia. Et bina binis: Non nostri ingenij, uestri auxilij est. Nec semper contrapositum subiungitur, ut in hoc Ciceronis pro Milone, Est enim hæc Iudices non scripta, sed nata lex. Verum, sicut Cicero dicit, quod de singulis rebus propositis refertur ad singula: ut in eo, quod sequitur, Quam non didicimus, accepimus, legimus: uerum ex natura ipsa arripimus, hausimus, expressimus. Magnæ ueteribus curæ fuit gratiam dicendi e quattuor his proximis figuris acquirere. Gorgias in hoc immodicus, copiosus utique prima ætate Isocrates fuit. Delectatus est his etiam M. Tullius, uerum, & modum adhibuit non ingrata (nisi copia redundet) uoluptati, & rem alioqui leuem sententiarum pōdere impleuit. Nam per se frigida, & inanis affectatio, cum in acreis incidit sensus, innata uidetur esse, non accersita.

Commutatio est, cum duæ sententiæ inter se discrepantes ita efferuntur, ut a priori posterior contraria priori profisciscatur: Non ut edam

uiuio, sed ut uiuam edo. Item, si poema loquens
pictura est, pictura tacitum poema debet esse.
Et apud Ciceroem: Ut & sine inuidia culpa
plectatur, & sine culpa inuidia ponatur.

Hæc de uerborum figuris dicta sint, in quibus
illud notandum est, multas earum cadere fre-
quenter in easdem sententias, idque cum ma-
gna uenustate. Cicero: Si quantum in agro lo-
cisque desertis audacia potest, tantum in foro,
atque in iudicijs impudentia ualeret. Compar
est, & similiter cadens: Non minus in causa
cederet Aulus Cæcinna Sexti Ebutij impuden-
tiæ, quàm tunc in ui facienda cessit audaciæ.
Compar similiter cadens, similiter desinens.
Accedit & ex illa figura gratia, qua mutatis
casibus uerba repetuntur. Non minus cede-
ret, quàm cessit.

Correctio est, quæ corrigit, quod positum est
uerbum. Sed ea fit duobus modis, aut enim
prius uerbum tantum tollit: ut, ibi tecum, &
illis largitionibus, & tuis rapinis expleuisses
(si hoc est explere, quod statim effundas) &
atque hæc Ciuēs, ciuēs in quam (si hoc nomi-
ne eos appellari fas est) de sua patria cogitant,
aut priori sublato, pro eo id, quod magis idoneū
uidebitur, reponit: ut, sed stuporem hominis, uel
dicam pecudis, attendite, & o hominem fortu-
natum, qui eiusmodi nuntios, uel potius pegafos
habeat. Alia correctio est sententiæ, de qua

Poema est lo-
quens pictura.
Pro Cluentio.

Multe verbo-
rum figuræ in
eandem sen-
tentiam sæpe
cadunt.
Pro Cæcin.

Figura illa est
traductio.

4. Heren.
3. de Orat.
Philip. 2.

Philip. 2.
Pro Quint.

D E A R T E

4. Here.

3. de Orat.

4. Accus.

suo loco dicemus. Dubitatio est cum querere uideatur Orator, utrum de duobus potius, aut quid de pluribus potissimum dicat: ut, uenio nunc ad istius, quemadmodum ipse appellat, studium: ut amici eius morbum, & insaniam, ut Siculi, latrocinium. Ego quo nomine apellè, nescio: rē uobis proponam: uos eam suo nominis pondere penditote.

Quid verborum figuræ orationi conferant, & quid in eis cauendum sit. Cap. XXIX.

Figuræ verborum immodice adhibendæ non sunt.
Quin. l. 9. c. 3.

Figuræ verborum non sint multæ, nō iunctæ, non frequentes.

SI quis autem parce, & cum res possit, uerborum figuris utatur, incundiores faciet orationem. Qui uero immodicè, & sine iudicio eas adhibuerit, ipsam illam gratiam uarietatis amittet. Danda igitur opera est, ut nec multæ sint supra modum, nec eiusdem generis, aut iunctæ, aut frequentes: quia satietas, ut paucitate earum, ita uarietate quoque uitatur. Quod de his uerborum figuris, quæ nobiles sunt, atque insignes intelligendum est; non de illis, quæ ualde sunt usitatæ, ac uulgares: quæ etiam si sunt crebriores, consuetas aures minus feriunt. Ridiculum etiam est neglecto rerum pondere, & uiribus sententiarum, inania uerba in hos modos deprauari. Cum enim figuræ sint quasi quidam gestus orationis, eas sine sententia sectari, tam est ridiculum, quàm querere habitum, ge-

Etumq; sine corpore. Non sunt etiam nimis densanda. Sciendum uero in primis, quid quisq; in orando postulet locus, quid persona, quid tempus. Maior enim pars harum figurarum posita est in delectatione: ubi uero atrocitate, inuidia, miseratione pugnandum est, quis feret contra positus, & pariter cadentibus, & consimilibus irascentem, flentem, rogantem? Cum in his rebus cura uerborum derogat affectibus fidem, & ubicunq; ars ostendatur, ueritas abesse uideatur.

De figuris sententiarum. Cap. XXX.

Nunc res ipsa monet, ut deinceps ad sententiarum exornationes transeamus. Est autem sententiarum exornatio, quæ non in uerbis, sed in ipsis rebus quandam habet dignitatem: atq; ea de causa sententiarum ornamenta maiora sunt. Quo genere, quia præstat omnibus Demosthenes, idcirco a doctis Oratorum est princeps iudicatus. Schemata ea uocant Græci, quæ maxime ornant orationem, eaque, ut definitio demonstrat, non tam in uerbis pingendis pondus habent, quam in illuminandis sententijs. Nec aliud quicquam est dicere, nisi omnes, aut certe plerasq; aliqua specie illuminare sententias.

Interrogatio figura est quoties non sciscitandi gratia assumitur, sed instandi: Quo usque tandem abutere Catilina patientia nostra? Et, Patere

Quid sit sententiarum figura
3. de Orat. &
In orat.

Quin. l. 9. c. 3.

Ad Her. 4. R. a
finianus, Aquila, & Rutilia.

Maiora sunt sententiarum ornamenta, quæ uerborum. Demosthenes autem Oratorum princeps iudicetur.

εἰς ἑστῶτος.

Inuest. I.

DE ARTE

tua consilia non sentis? Et totus denique hic locus, Quanto enim magis ardet, quam si diceretur? Diu abuteris patientia nostra: Et, patent tua consilia. Interrogamus etiam, quod negari non possit. Cicero pro Cluentio: Dixit ne tandem causam C. Fidiculanus Facula? Aut ubi respondendi difficilis est ratio, ut uulgo uti solemus: Quomodo? Qui fieri potest? aut inuidiae, aut miserationis: ut Sinon apud Vergilium.

Varis de causis interrogacione, quæ sententiarum est figura, utimur Pro Cluen.

Heu quæ nunc tellus, inquit, quæ me æquora Accipere? (possunt

Conuenit etiam indignationi. Verg.

Aencl. 1.

Et quisquam numen Iunonis adoret?

Et admirationi.

Aencl. 2.

Quid non mortalia pectora cogis

Auri sacra fames?

Est interim acrius imperandi genus.

Aencl. 4.

Nō arma expedient, totaq; ex urbe sequetur?

Et ipsi nosmet rogamus: Quale est illud Turni apud Vergilium.

Aencl. 5.

Quid agam: aut quæ iam satis ima dehiscat Terra mihi?

Responsio figura est, cum aliud interroganti ad aliud, quia sic utilius sit, occurritur: tum augendi criminis gratia: Ut testis in rerum rogatus an a reo fustibus uapulasset? Et innocens, inquit: Tum declinandi, quod est frequentissimum: Quæro an occideris hominem? respondetur latronem.

Subiectio est, cum Orator nel interrogat se-
ipsum, & responder sibi: uel cum alium rogaue-
rit, non expectat responsionē: ut Cic. pro Ligario
Apud quem igitur hoc dico? nempe apud eum,
qui cum hoc sciret, tamen me antequam uidit,
Reip. reddidit. Et, domus tibi deerat? at habe-
bas: pecunia superabat? at agebas. Sunt autem
interrogādi, & respōdendi sibi nō ingratae uices.

Ante occupatio, quam Quintilianus præsump-
tionem, Græci prolepsin dicunt, est cum id, quod
obiici potest, occupamus. Huc pertinet illa Ci-
ceronis præmunitio contra Q. Cæcilium, quod
ad accusandum descendat, qui semper defende-
rit. Verborum quoque uis, ac proprietates con-
firmatur, uel præsumptione: Quamquam illa
non pœna, sed prohibitio sceleris fuit: uel repre-
hensione, quā alij correctionem appellant.

Correctio est, quæ tollit sententiam aliquam:
& eam alia, quæ magis idonea uidetur, emen-
dat, & corrigit: Cicero, Italiam ornare, quā
domum suam maluit: Quamquam Italia orna-
ta, domus ipsa mihi uidetur ornatio. Est etiam
correctio in uerborum exornationibus, de qua
supra dictum est.

Dubitatio est, cum quærimus unde incipien-
dum, ubi desinendum, quid potissimum dicen-
dum, an omnino dicendum sit. Eiusmodi ex-
emplis plena sunt omnia, sed unum interim
sufficit: Cicero pro Cluentio, Equidem, quod

αἰτιολογία.

Pro Ligario.

In orat.

πρόλεψιν.

In Diuin.

Reprehensio,
quæ alij corre-
ctionē vocant
est occupatio
nis genus
quoddam.

Correctio est
verborū, & se-
ntentiā figura

Δικωδότης.

DE ARTE

Pro Cluen.
Pro Ligar.
Accus. l. s.

ad me attinet, quo me uertam, nescio. Negem
fuisse infamiam iudicij corrupti: & quæ sequi-
tur. & itaque quo me uertam, nescio. &
quid agam iudices? quo accusationis meæ ra-
tionem conferam? quo me uertam?

ἀνταρτοῖς
Pro Rabir.

Communicatio non procul abest a delibera-
tione, cum aut ipsos aduersarios consulimus: Ci-
cero, Tu denique Labiene quid faceres tali in-
re, ac tempore? cum ignauia ratio te in fugam,
atque in latebras impelleret, improbitas & fu-
ror L. Saturnini in Capitolium arcesset, Con-
sules ad patriæ salutem, ac libertatem uocarent:
quam tandem auctoritatem, quam uocem, cu-
ius sectam sequi, cuius imperio parere potissi-
mum uelles? Aut cum Iudicibus deliberamus:
ut Cato, Si uos in eo loco essetis, quid aliud fe-
cissetis? Et Cicero, Nunc ego Iudices iam uos
consulo, quid mihi faciendum putetis: id enim
consilij mihi profecto taciti dabit, quod ego-
met mihi necessario capiendum intelligo.

Acc. 2. in Ver.

προσποπῆ-
αι.
4. ad her. ser-
mocinatio.
4. ad her. con-
formatio.
Urbes etiam,
populi vocē
accipiunt per
prosopopæia.
Inuict. 1.

Prosopopæia est personarum ficta inductio,
uel grauissimum lumen augendi, hac & aduer-
sariorum, & nostros cum alijs sermones, &
aliorum inter se credibiliter introducimus: &
& suadendo, obiurgando, querendo, laudando,
miserando personas idoneas damus. Quin mor-
tuos excitare in hoc genere dicendi concessum
est. Urbes etiam, populiq; uocem accipiunt: in
quibus hoc modo mollior fit figura: Etenim s;

mecum patria, quæ mihi uita mea multo est ca-
rior, si cuncta Italia, si omnis Resp. sic loqueretur.
M. Tulli quid agis? & quæ sequuntur. Sed
magna quædam uis eloquentiæ desideratur.
Falsa enim, & incredibilia natura necesse est,
aut magis moueant, quia supra uera sunt: aut
pro uanis accipiantur, quia uera non sunt. For-
ma quoq; fingimus sæpe, ut famæ Verg. ut uo-
luptatis, ac uirtutis (quemadmodum a Xeno-
phonte traditur) Prodicus: ut multarum alia-
rum rerum Ouid.

Apostrophe est auersus a iudice sermo: mire
autem ualet, siue aduersarios inuadimus: Quid
enim tuus ille Tübero districtu in acie pharsalica
gladius agebat? Siue ad inuocationem aliquam
conuertimur, Vos enim iam Albani, Tumuli,
atque luci: Siue ad inuidiosam implorationem,
O leges Porciæ, legesque Sempronie.

Hypotyposis, quam descriptionem Cicero
appellat, est proposita quædam forma rerum ita
expressa uerbis, ut cerni potius uideatur, quam
audiri: uel, Est rerum quasi gerantur, sub aspe-
ctum penè subiectio, ut actione in Verrem septi-
ma: Ipse inflammatus scelere, ac furore infor-
um uenit, ardebant oculi, toto ex ore crudeli-
tas emicabat. Nec solum, quæ facta sint, aut
fiant, sed etiam quæ futura sint, aut futura fue-
rint dicendo exprimimus. Mire tractat hæc
Cicero pro Milone, Quæ facturus fuerit Clodius

Magna uis elo-
quentiæ desi-
deratur in hac
figura.

Formæ rerum
quæ corporis
expertes sunt
per prosopo-
peïa figuram.
Aeneid. 4.

ὑπομνημα-
των β.

ἀποστροφῇ.
auersio, Lati.
Quin. l. 9. c. 2.
Cic. pro Liga.
Pro Milone.

ὑποτύπωσις
Auct. ad Her.
est demonstra-
tio, & descri-
ptio.

3. de Orat.
Hypotyposis
res penè sub
aspectum su-
bijcit.
In Verrem.

Pro Milone.

D E A R T E

si praturam inuassisset. Hæc translatio temporum, erit uerecundior, si proponamus talia: Credite uos intueri: ut Cicero: Hæc, quæ non uidistis oculis, animis cernere potestis.

ἁποσιωπῆσις

3. de orat.

4. Heren. præcisio, & abscisio.

Aeneid. 1.

Præcisio ostendit affectus iræ uel sollicitudinis.

Aposiopesis, quàm Cicero præcisionem, non reticentiam, ut Quintil. existimauit, nonnulli interruptionem appellant: & ipsa ostendit affectus uel iræ, ut Verg.

Quos ego: sed motos præstat cõponere fluctus. uel sollicitudinis, & quasi religionis: An huius ille legis, quam Clodius a se inuentam gloriatur mentionem facere ausus esset, uiuo Milone, ne dicam consule? de nostrum enim omnium, non audeo totum dicere.

ἠθιοπῶν, uel ἠθιοπῆσις græ.

Ad Heren. est affectio, & oratio.

Ethopoeia est imitatio uitæ, ac morum alienorum, magnum quoddam ornamentum orationis, & aptum ad animos conciliandos, uel maxime, sæpe autem ad permouendos: Cicero contra Rullum: Incunt tandem magistratus tribuni plebis, concio tandem expectata P. Rulli, quod & princeps erat Agrariæ legis, & truculentius gerebat, quàm cæteri. Iam designatus alio uultu, alio uocis sono, alio incessu esse meditabatur, uestitu obsoletiore, corpore inculto, & horrido, capillatior quàm ante, barbaque maiore, ut oculis, & aspectu denuntiari uim Tribunitiam, & minitari Reipub. uideretur.

ἐμφασις

Ad Her. est significatio.

Emphasis est, cum ex aliquo dicto latens aliquid eruitur: uel, ut Cicero desinit, plus ad intel-

ligendum quàm dixeris significatio, Vergil.

Demissum lapsi per funem.

Aeneid. 2.

Idem de Cyclope.

Iacuitque per antrum.

Immensum.

Aeneid. 3.

Vbi prodigiosam illam corporis magnitudinem
e loci spatium intelligimus.

Sustentatio est figura, qua diu suspenduntur
auditorum animi, atq; aliquid deinde inexpecta-
tum subiungitur: ut Cicero in Verrem: Quid de-
ine? quid censetis? furtum fortasse, aut prædam
aliquam? Deinde cum diu suspendisset iudicum
animos, subiecit, quod multo esset improbius.

ἡ πομπή, uel
παράδοξον.
Lib. 7.

Aliquando etiam cum expectationem alicuius
rei grauissimæ Orator concitauerit ad aliquid,
quod leue sit, aut nullo modo criminofum descendit.

Prætermisionem, uel præteritionem uulgo
dicunt, quam Cicero reticentiam uocat. Ea est,
cum dicimus nos præterire, aut non scire, aut
nolle dicere id, quod tunc maxime dicimus: Cic.
in Rullum: Non queror diminutionem uectiga-
lium, non flagitium huius iacturæ, atq; damni.

παράλειψις,
uel ἀπόφα-
σις, græc.
Ad Her. occu-
patio est.
3. de orat.

Prætermitto illa, quæ nemo est, quin grauissime
& uerissime conqueri possit, nos caput patrimo-
nij publici, pulcherrimam Populi Romani pos-
sessionem, subsidium annonæ, horreum belli,
sub signo, claustrisque Reipub. positum uectigal-
feruare non potuisse: eum denique nos agrum
P. Rullo concessisse, qui ager ipse per sese & Syl-
lanæ dominationi, & Gracchorum largitioni

D E A R T E

restitisset: non dico hoc solum in Rep. uestigial esse, quod amissis alijs remaneat, intermissis nunquam quiescat, in pace niteat, in bello non obsolescat, militem sustentet, hostē non pertimescat: prætermitto omnem hanc orationē, & concioni referuo. De periculo salutis, ac libertate loquor.

Pro Ligario.

Pro Ligario.

Licentia est, cum apud eos, quos aut uereri, aut metuere debet Orator: tamen aliquid pro iure suo dicit, quod eos minime offendat. Cicero pro Ligario: Vide, quam non reformidem: uide, quanta lux liberalitatis, & sapientiæ tuæ mihi apud te dicenti oboriatur: quantum potero uoce contendam, ut hoc Pop. Rom. exaudiat. Suscepto bello Cæsar, gesto etiam magna ex parte, nulla uī coactus, iudicio meo, ac uoluntate ad ea arma profectus sum, quæ erant sumpta cōtra te.

Quin. l. 9. c. 2.

Concessio est, cum aliquid etiam iniquum uidemur causæ fiducia pati, atque concedere. Cic. pro Milone: Excitate excitate eum, si potestis, ab inferis, frangetis impetum uiui, cuius uix sustinetis furias insepulti? Et lib. 2. Accusat. Verum esto, eripe hæreditatem propinquis da palestritis: & lib. 5. Leuia sunt hæc in hoc reo crimina: metum uirgarū Nauarchus nobilissimæ ciuitatis prætio redemit: humanum. Alius ne condemnaretur pecuniam dedit: usitatum est. Non uult Pop. Rom. obsoletis criminibus accusari Verrem: noua postulat, inaudita desiderat: non de Prætorē Siciliæ, sed de crudelissimo ty-

ranno

ranno fieri iudicium arbitratur. Sunt qui concessionem dictorum esse uelint: qualis apud Cic. est illa ficta defensio Verris: Sit fur, sit sacrilegus, sit flagitiorum omnium, uitiorumq; princeps: at est bonus imperator, & felix, & ad dubia Reip. tempora reseruandus. Sed concessio iuncta ironia multam uim habet: ut apud Verg.

Accus. I. in V.

I sequere Italiam uentis pete regna per undas.

Aen. id. 4.

Et, meque timoris

Aen. id. I. I.

Argue Drance, quando tot stragis aceruos

Teucrorum tua dextra dedit.

Et apud Cic. Litemus igitur Lentulo, parentemus Cethego, reuocemus eiectiones, nimiae pietatis, & summi amoris in patriam uicissim nos poenas, si ita Dijs placet, sufferamus.

Pro Flacco.

Parenthesis, quam Quintilianus interpretationem, uel interclusionem uocat, est declinatio breuis a proposito, cum continuationi melius aliquis sensus interuenit. Verg.

Παρενθεσις.

Quin. I. 9. c. 3.

3. de Orat. in

orat. I 5.

Vare tuum nomen (superet modo Mantua nobis Mantua ue miserae nimium uicina Cremona)

Aen. I. 9.

Cantantes sublime ferent ad sidera Cygni.

Hec breuior a re digressio, plurimis fit modis. Sed hoc exemplum rei declaranda causa posuisse sit satis. Longior illa digressio, quae multis pars causae uidetur, inter figuras iudicio quorundam numeranda non est, Verum a Cic. numeretur his uerbis: Et ab re non longa digressio, in qua, cum fuerit delectatio, tum reditus ad rem aptus, &

3. de orat.

in orat.

D E A R T E

Accus. lib. 4. concinnus esse debet. Exemplum est apud Cic. de situ, & ornatu Syracusarū, aliāq; permulta.

ἰ γαυεία.

Ironia & a Quintiliano, & a Cicerone inter sententiarum exornationes numerantur. Differt autē ab illa, quæ tropus est, quod tropus breuior sit, & aptior. At in figura totius uoluntatis fictio est. Cic. pro Ligario: Nouum crimen C. Cæsar, & ante hunc diem inauditum propinquus meus ad te Q. Tubero detulit, Q. Ligarium in Africa fuisse: idq; C. Pansa præstanti uir ingenio, fretus fortasse ea familiaritate, quæ est ei tecum, ausus est confiteri. Itaq; quo me uertam, nescio. Paratus enim ueneram, cum tu id neque per te scire, neq; audire aliunde potuisses, ut igno ratione tua ad hominis miseri salutem abuterer. Et, quid agam iudices. & quæ sequuntur.

Pro Ligario.

Accus. lib. 5.

μερίσμός.

Distributio, quæ ad sententiarum exornationes pertinet, est, cum aliquid in partes plures tribuitur, quarum unicuique ratio deinde sua subiungitur: ut, Alexandro Macedoni neque in deliberando consilium, neque in præliando uirtus, neque in beneficio benignitas deerat. Nam cum aliqua res dubia accidisset, apparebat sapientissimus: cum autem configendum esset cum hostibus, fortissimus: cum uero præmiū dignis tribuendum, liberalissimus. In. 4. Ad Herennium paulò aliter definitum. Distributio est, cum in plures res, aut personas certas negotia quedam dispartiantur, neque sit ulla mentio

Rutilius ex Arist.

subiectæ rationis, quia sine illa fieri potest distributio, ut exempla ibi posita demonstrant, & uerba Cic. in Orat. ut aliud alij tribuens differat.

Permissio est, cum alicui rei uehementer confidimus, & ostendimus nos eam tradere, atque concedere alicuius uoluntati, hoc modo: Sed ego iam Iudices summum, ac legitimum meæ causæ ius omitto: uobis, quod æquissimum uideatur, ut cõstituatis, permitto. Non enim uereor quin etiam si nouum sit uobis instituendum, libenter id, quod postulo, propter utilitatem communis consuetudinis sequamini. Est etiam illa permissio, cum aliqua ipsis Iudicibus relinquimus æstimanda: nonnunquam aduersarijs quoque: ut Caluus Vatinio, perfrica frontem, & dic, te digniorem, qui Consul fieres, quàm Catonem. Quidam permissionem factorum esse uolunt, ut concessionem dictorum, sed concessio Quinctiliani iudicio factorum est.

Deprecatio, quàm uel obsecrationem, uel obtestationem alij appellant, est cum opem alicuius imploramus: Cicero pro Deiotaro: Quàobrem hoc nos primum metu C. Caesar per fidem & constantiam, & clementiam tuam libera, ne residere in te ullam partem iracundiæ suspicemur. Per dexteram te istam oro, quam Regi Deiotaro hospes hospiti porrexisti: istam, inquam, dexteram non tam in bellis, & prælijs, quàm in promissis, & fide firmiorem.

I ij

ἔπιτροπή.
4. Heren.

Rutilius ex
Hyperide.

Quin. l. 9. c. 2.

δέσμις.

DE ARTE

Optatio est, quæ noti alicuius præbet significationem: ut pro lege Manilia: *Vtinam Quirites uirorum fortium, atq; innocentium tantam copiam haberemus. Et pro Rabirio: Vtinam mihi facultatem causa concederet, ut possem hoc prædicare. Et Philip. 9. Vellem Dij immortales fecissent P.C. ut. &c.*

ἀρετή.

Execratio est qua malum alicui precamur. Cicero pro Deiotaro: *Dij te perdant fugitiue, ita non modo nequam, & improbus, sed fatuus & amens es.*

ἐπιφώνημα.

Epiphonema est rei narratæ, uel probatæ summa acclamatio, *Vergilius.*

Aeneid. 1

Tantæ molis erat Romanam condere gentem.

Exclamatio est, quæ conficit significationem doloris, aut indignationis alicuius per hominis, aut rei cuiuspiam compellationem. Cic. in *Antonium*: *O miserum me consumptis enim lachrymis, infixus tamen pectori hæret dolor. Idem contra Rullum*: *O perturbatam rationem, o libidinem refrenandam, o consilia dissoluta, atque perditæ. Et in Catilinam*, *o tempora, o mores, Se natus hoc intelligit Cōsul uidet, hic tamen uiuit.*

Quin. l. 9. c. 2.

Sunt & illa incunda, & ad commendationē cum uarietate, tum etiam ipsa natura plurimū prosunt, quæ simplicium quandam, & non præparatam ostendendo orationem, minus nos suspectos faciunt. Hinc est quasi pœnitentia dicti, Cic. pro Calio: Sed quid ego ita grauem personā

introduxi? Et quibus utimur uulgo, Imprudens
 incidi. Vel cum quærere nos quid dicamus fin-
 gimus, Quid reliquum est? & Nunquid omisi?
 Et cum aliqua uelut ignoramus: Cic. in Verrem: AA. 6.
 Sed earum rerum artificem quem? quem nam?
 recte admones, Polycletum esse dicebant. Et cū
 deponimus apud memoriam auditoris aliqua,
 & reposcimus, quæ deposuerimus. Hæc omnia
 dant orationi uarios uelut uultus. Gaudent e-
 nim res uarietate, & sicut oculi diuersarum aspe-
 ctu rerum magis detinentur, ita semper animis
 præstant, in quod se uelut nouum conuertant.

Hæc de tropis, & ornamentis, cum uerborū
 tum sententiarum dicta sint, in quorum numero,
 nominibus ui, & natura explicanda usque adeo
 dissentiunt auctores uel Græci, uel Latini, ut nō
 modo inter se dissentiant; sed, quod maius est,
 Cicero, qui ut ornatissimus in dicendo, sic in præ-
 cipiendo fuit diligentissimus, ipse sibi discrepet.
 Nam, ut Quintilianus animaduertit, multas
 figuras in tertio de Oratore libro posuit, quas in
 Oratore postea scripto, quoniam de illis mentio-
 nem non fecit, uidetur repudiasse. Quasdam po-
 suit inter uerborum exornationes, quæ senten-
 tiarum sunt lumina. Quædam ne figuræ quidem
 sunt. Non tamen est cur quisquam uel illum, uel
 alios auctores hac de causa temere reprehēdat.
 Ea enim, quæ de tropis, & figuris præcipi pos-
 sunt, ualde minuta sunt, & exilia: ideoq; non

Quin. l. 9. c. 3.

I iij

DE ARTE

multum interest, hoc ne an illo modo sentias. Quam ego causam fuisse puto, cur idem Cicero strictim semper, & cursum illas attigerit, & nullis nec definitionibus explicatas, nec exemplis illustratas, quasi per transfennam ostenderit. Iam numerus illarum nec fuit olim certus, nec uero unquam esse poterit. Cuius rei duas ego reperio causas: Altera est, quod nouæ figuræ

Quin. l. 9. c. 3. Quintiliano etiam auctore fieri adhuc, & excogitari possunt: Altera, quod tam uerborum, quam sententiarum figuræ non informas quarum certus, sed in partes, & quasi membra, quarum inferior est numerus, distribuuntur. Quod optime uidit Cicero: In Topicis enim cum aliud diuisionem, aliud partitionem esse docuisset, dixissetq; non esse uitiosum in partitione, si partem aliquam prætermittas, quod idem in diuisione uitiosum est: sic deinde causam eius rei addit. Formarum enim certus est numerus, quæ cuiq; generi subiiciantur: partium distributio sæpe est infinitior, tanquam riuorum a fonte deductio. Itaque in oratorij artibus quæstionis genere proposito, quot eius formæ sint, subiungitur absolute: at cum de ornamentis uerborum, sententiarumque præcipitur, quæ uocantur, Schemata, non sit idem. Res enim est infinitior, hæc esse in causa puto, ut omnis hæc de tropis, & figuris disputatio, non solum dubia, & incerta; sed controuersa etiam, plenaque dissensionis

σχῆματα.

semper fuerit. In qua ego, quod simillimum
ueri uisum est, sum secutus.

De collocatione. Cap. XXXI.

s. de Orat.

Sequitur collocatio, quæ erit optima, si uin-
ctam orationem efficiet, si coherentem, si le-
nem, si æquabiliter fluentem. In ea necessaria
sunt ordo, & iunctura: primum igitur de ordi-
ne. Sed illud prius dicam, studiosis dicendi in
primis esse necessaria ea, quæ deinceps de ordine
iuncturaq; tradentur. Hæc enim sunt, quæ cla-
mores, & admirationes in bonis Oratoribus ef-
ficiunt.

3. de Orat.

De ordine. Cap. XXXII.

Ordinis observatio est in uerbis singulis, &
contextis: in singulis cauendum est ne de-
crescat oratio, & fortiori subiungatur aliquid
infirmius, ut sacrilego fur, aut latroni petulans.
Augeri enim debent sententiæ, & insurgere:
ut optime Cicero: Tu, inquit, istis faucibus,
istis lateribus, ista gladiatoria totius corporis
firmitate. aliud enim alio maius superuenit, At
sic æpisset a toto corpore, nō bene ad latera, fau-
cesq; descenderet. Est & alius naturalis ordo,
ut diem, ac noctem; ortum, & occasum dicas po-
tius, quàm retrorsum. Quædam ordine permu-
tato fiunt supernuacua, ut fratres gemini: nam si

Quin. l. 9. c. 4.

Otatio nō de-
bet decrescere
Philip. 2.

Verbo sensum
claudere opti-
mum est.
Act. 4.

I iij

D E A R T E

præcesserint gemini, fratres addere non est necesse. Verba sensum claudere, si compositio patitur, longe optimum est: Cic. in Verrem: Itaque ille M. Cato sapiens, cellam penariam Reip. nostræ, nutricem plebis Romanæ Siciliam nominavit. At si id asperum erit, decori potius orationis erit consulendum, ut sit apud summos Græcos, Latinosque Oratores frequentissime: Cicero in actione eadem: Nam cum omnium sociorum, provinciarum rationem diligenter habere debetis, tum præcipue Siciliæ, Iudices, plurimis iustissimisque de causis. In oratione non sunt ad pedes verba dimensa, ut in carmine: ideoque ex loco transferuntur in locum, quo maxime congruunt, sicut in rudium structura saxorum fieri consuevit.

In oratione
non sunt ad
pedes verba
dimensa.

De iunctura Cap. XXXIII.

3. de Orat.

Quin. l. 9. c. 4.
Quæ consonantes
asperum
cōcursum efficiant.

Quæ vocales
pessime concursum.

Iunctura uero ut concinna, & elegans sit, assequemur, si verba extrema cum consequentibus primis ita iungemus, ut neque aspere concurrant, neque uastius diducantur. Asperum cōcursum efficiunt consonantes illæ, quæ sunt asperiores: ut, S ultima cum X proxima: ut, exercitus, Xerxis: quarum tristior, etiam si bina collidantur, stridor est: ut, Ars studiorum, Rex Xerxes. Hiulcam uero reddit orationem uocalium concursus. Pessime longæ, quæ easdem inter se litteras committunt, sonabunt: ut, Viro

optimo obtēperare. Præcipuus tamen erit hiatus earum, quæ cauo, aut patulo maxime ore proferuntur: ut, Sensu humanitatis. E, plenior litera est, I angustior: ideoque obscurius in his uitium. Minus peccabit, qui longis breues subiiciet: & adhuc, qui præponet longe breuem: nō tamen id, ut crimen ingens expauescendum est. In quo nescias negligentia ne, an sollicitudo sit peior. Neesse enim est, ut hic metus impetum dicendi retardet, & ab his, quæ potiora sunt, auertat. Quare ut negligentis est oratoris hiulca subinde oratione uti: ita humilis est animi, atque demissi ubique hoc prohorrescere. In quo merito quidam Isocratem, & eius discipulos, atque præcipue Theopompum reprehendunt, quod eas literas tantopere fugerint. At Plato in populari etiam oratione crebram habet uocalium cōcursionem. Cicero certe, & Demosthenes modice respexerunt ad hanc partem. Nam hiulca nonnunquam etiam decent, faciuntque ampliora quædam. Habet enim ille tanquam hiatus, & concursus uocalium molle quiddam, quod indicet non ingratam negligentiam de re hominis magis, quam de uerbis laborantis. Itaque ille in oratione pro Marcello sic ait: Dolebam enim P. C. ac uehementer angebar, cum uiderem uirum talem, qui in eadem causa, in qua ego fuisset, non in eadem esse fortuna: nec mihi persuadere poteram, nec fas esse ducebam, uersari me

Concursus uocalium nō est nimis timide vitandum.

Isocrates, & discipuli eius reprehenduntur quod tātopere uocales fugerint.

In orat.

Quin. l. 9. c. 4.

Hiulca nonnunquam decent.

In orat.

Pro M. Marcello

D E A R T E

in uestro ueteri curriculo, illo æmulo, atq; imitatore studiorum, ac laborum meorum, quasi quodam socio a me, & comite distracto. Vnde aperte intelligimus crebram, & nimiam uocalium concursiōem esse quidem uitandam: modicam uero, &, quæ in loco sit, non esse reprehendendam. Videndum etiam est, ne syllabæ uerbi prioris, ultimæ sint sequentis: quod Ciceroni in Epistolis excidit: Res mihi inuise, uisæ sunt Brute. Et in carmine:

Syllabæ uerbi prioris vltimæ non sint primæ uerbi sequentis.

Quin. l. 9. c. 4.

Monosyllaba multa nō sunt continuanda. Verborū breuiū & longorū uitanda est cōtinuatio.

Nec uerba uerbis, nec nomina nominibus continuari debent.

In orat.

O fortunatam natam me consule Roman. Etiam monosyllaba, si multa sint, male continuabuntur. Breuium præterea uerborum, ac nominum uitanda continuatio est, ne compositio minuta sit, atque concisa: & ex diuerso, longorum, asserunt enim tarditatem. Illa quoq; uitia sunt, si cadentia similiter, & similiter desinentia, & eodem modo declinata multa coniungantur. Nec uerba quidem uerbis, aut nomina nominibus, similiaq; his continuari debent. Cum uirtutes etiam ipse tædium pariant, nisi gratia uarietatis adiutæ: Istud postremo addamus hanc orationis quasi structuram, quæ ordine, iuncturaq; constat: maximam quidem desiderare diligentiam, ea lege tamen ne fiat operose. Nam esset cum infinitus, tum puerilis labor. Stylus enim exercitatus efficit facilem hanc uiam componendi. Nam ut in legendo oculus, sic animus in dicendo proficiet, quid sequatur: ne in cōditis

uerbis, & male coagmentatis offendantur aures, quarum est iudicium superbissimum.

Aurium iudicium est superbissimum.

De modo, & forma verborum.

Cap. XXXIIII.

Non est ex multis res una, quæ magis Oratorem ab imperito dicendi, ignaroq; distinguat, quàm quod ille rudis incondite fundit, quantum potest, & id, quod dicit, spiritu nō arte determinat. Orator autem sic illigat sententiam uerbis, ut nihil inane, nihil inconditum, nihil curtum, nihil claudicans, nihil in oratione sit redundans. Hoc oratorio fit numero, qui aptam, & concinnam, & suauem efficit orationem. Breuiter igitur origo, deinde causa, post natura, tum ad extremum usus ipse explicetur orationis aptæ, ac numerosæ.

3. de Orat.

Oratorij numeri utilitate

De origine orationis numerosæ.

Cap. XXXV.

Priniceps inueniendi aptam uerborum, & numerosam conclusionem fuit Thrasymachus: cuius omnia nimis etiam erant scripta numerosa. Isocrates autem ita scienter, moderateque rem totam temperauit, ut multi existimarint illum huius concinnitatis auctorem, et principem extitisse. Vbi uero hæc formandæ orationis

Thrasymachus numerosæ orationis inuentor fuit.
In orat.

D E A R T E

Arist. verſum
in oratione ve
tat eſſe, nume
rum iubet.

Cic. tempore
agnouerunt
Romani ora
tionis numerū
annis quadrin
gentis poſt
Græcos.

ratio cognita, & inuenta eſt, ſic omnibus pla
cuit Oratoribus : ut *Ariſtoteles*, quo nemo nec
doctior, nec acutior, nec in rebus uel inuenien
dis, uel iudicandis acrior unquam fuit : uerſum
in oratione uetet eſſe, numerum iubeat. Eius
auditor *Theodeſtes* in primis, ut *Ariſtoteles*
ſæpe ſignificat, politus ſcriptor, atq; artifex, hoc
idem & ſentit, & præcipit. *Theophraſtus* uero
iſdem de rebus etiam accuratius. *Romani* *Ci*
ceronis fere tempore agnouerunt, cum iam anni
prope quadringenti eſſent apud Græcos, cum
hoc probaretur. Uſque adeo autem hanc oratio
nis conformandæ rationem ipſe *Cicero* probauit
ut non ſolum eius hoc modo faciendæ, & oran
dæ ſummus ipſe artifex fuerit ; ſed diligentiffi
me etiam de tota ea re præceperit.

Cur numeroſa oratio inuenta ſit.

Cap. XXXVI.

In orat.

Animus natu
ralē quandam
continet in ſe
vocū omniū
dimensionem

Quoniam igitur habemus aptæ orationis
eos principes, auctoresq; , quos diximus,
& origo inuenta eſt: cauſa quærat, quæ faci
lis, & aperta eſt. *Aures* enim, uel *animus* po
tius aurium nuncio naturalem quandam in ſe cō
tinet uocum omnium dimensionem. Itaque &
longiora, & breuiora iudicat, & perfectæ, ac
moderata ſemper expectat, mutila ſentit quæ
dam, & quaſi decurtata, quibus tanquam de

bito fraudetur, ostenditur, productiora alia, & quasi immoderatus excurrentia: quæ magis etiam aspernantur aures. Cum igitur fortuito sæpe, ut sit, aliquid conclusæ, apteq; initio diceretur, animos hominum, auresq; pellebat, ut intelligi posset id, quod casus effudisset, cecidisse incunde, tunc notatum genus est. Notatio autem, & animaduersio peperit artem. Itaque ut poetica, & uersus inuentus est terminatione aurium, obseruatione prudentium: sic in oratione animaduersum est multo illud quidem serius, sed eadem natura admonente, esse quosdam certos cursus, conclusionesq; uerborum. De quarum natura, ut differere possimus, necesse est, ut de incisis membris, & periodo prius dicamus.

Notatio, & animaduersio peperit artem numerosæ orationis.

De incisis membris, & periodis Cap. XXXVII.

Incisum est sensus, non expleto numero conclusus: plerisque pars membri. Tale est enim quo Cicero utitur, Domus tibi deerat? at habebas: Pecunia superabat? at egebas. Vbi incisa sunt quattuor. Fiunt & singulis membris incisa ut, Diximus, testes dare uolumus. Incisum est, Diximus. Membrum autem est sensus numeris conclusus, sed a toto corpore abruptus, & per se nihil efficiens: ut, O callidos homines, O rem excogitatam, o ingenia metuenda: quem quæso

Incisa, Græc.
κύματα,
Membra
καὶ λα uocat.
Quid sint incisa.
Quin. l. 9. c. 4.
Quid mēbrū.
In Cornel. 2.
quæ nō extāt.

D E A R T E

nostram fessillit, id uos ita esse facturos. O callidos homines: perfectum est, at remotum a ceteris uim non habet, ut per se manus, & pes, & caput, & o rem excogitatam: o ingenia metuenda. Quando ergo incipit corpus esse? cum uenit extrema conclusio: Quem quæso nostrum fessillit id uos ita esse facturos? Periodum Cic. tum ambitum, tum circuitum, tum cōprehensionem, aut continuationem, aut circumscriptionem dicit. Cum temperetur autem membri omnis paulò longior circuitus, tamen aliud est cæsim, & mēbratim, aliud circumscripse dicere. Circumscriptio enim est cum ab initio ad finem usq; quasi in orbem inclusa fertur oratio, donec consistat in singulis perfectis, absolutisq; sententijs: Cic. pro lege Manilia: Quanquam mihi semper frequens conspectus uester multo iucundissimus, hic autē locus ad augendum amplissimus, ad dicendum ornatissimus est uisus Quirites, tamen hoc aditu laudis, qui optimo cuiq; semper maxime patuit, non mea me uoluntas, sed uitæ meæ rationes ab ineunte ætate susceptæ prohibuerunt. Membratim uero dicimus, cum in singulis membri liberior insistit oratio. Cicero pro Milone: Itaque quando illius postea sica illa, quam a Catilina acceperat, conquieuit? Hæc intentata nobis est: huic ego uos obŷci pro me non sum passus: hæc insidiata Pompeio est: hæc istam Appiam uiam monumentum sui nominis nece Papirij cruen-

Periodus multis nominibus appellat Cic.

Arist. 3. Rhet. cap. 4.
Cic. in orat.

Pro lege Ma.

Quid sit mēbratim dicere
Pro Milone.

tauit. Incisum uero dicimus, cum in singulis incisis insistit oratio: Cic. in Catilinam inuect. 4. Tenentur literæ, signa, manus, deniq; unius cuiusq; confessio. Quomodo autem, cum in incisis, & membris, tum in circuitu numerus sit adhibendus paulò post dicetur. Sed quia nullus extra poeticos numerus esse potest; pedes, quibus & poema fit, & oratio numerosa temperatur, ponamus: mox enim intelligetur inter uersum, & orationē numerosam per magnū esse discrimen.

Quid sit Incisum dicere. Inuect. 4.

In orbt. Eiusdem pedibus poema, & oratio numerosa temperatur.

De pedibus. Cap. XXXVIII.

Pedes, qui duas habent syllabas numero sunt quattuor, Spondæus, Pyrrhichius, Choreus & Iambus. Spondæus est e longis duabus: ut, dicunt, mores: illi contrarius est Pyrrhichius: ut, nouus, tulit. Choreus est e longa, & breui: ut scribit, semper. Huic Iambus est contrarius: ut, legunt, reos. Trium uero syllabarum pedes sunt octo, Molossus ex tribus longis: ut, dicendi, conseruant. Trocheus, quem Tribachum alij appellant, e tribus breuibus: ut, facimus. Dactylus ex longa, & duabus breuibus: ut, litera. Anapæstus ex duabus breuibus, & longa: ut, pietas, peragunt. Bacchius ex breui, & duabus longis: ut, amores. Antibacchius ex duabus longis, & breui: ut, audisse. Creticus, quem alij Amphimacrum uocant, ex longa, breui,

Quattuor syllabarū pedes sunt quattuor.

Trium syllabarum pedes sunt octo.

DE ARTE

& longa: ut, possident. Amphibrachus ex breui, longa, & breui: ut, petebat. Cicero ex alijs pedibus tres tantum ponit; Pæonas duos, & Dochimum, quibus & nos erimus contenti. nec tamen ipse dissimulat, quibusdam numeros uideri, non pedes: nec immerito, quicquid enim supra tres syllabas habet, id ex pluribus pedibus est. Est igitur Pæon primus ex longa, & tribus breuibus: ut, aspiciat. Pæon ultimus ex tribus breuibus, & longa: ut, faciliat. Dochimus uero ex Bacchio constat, & Iambo: ut, perhorrescerent.

Quicquid supra tres syllabas habet, id ex pluribus est pedibus.

De numero oratorio. Cap. XXXIX.

Quid intersit inter oratorium numerum, atque poeticum: itemq; inter orationem, & poema diligenter nunc attendendum est.

Numerus oratorius græcè est *ῥυθμὸς*.

Rhythmī con-
stant spatio tē-
porum, pedes
etiam ordine.

Numerum oratorium Græci Rhythmum, poeticum Metrum uocant. Quod etiam si constat utrumque pedibus, habet tamen non simplicem differentiam. Nam Rhythmī spatio temporum constat, pedes etiam ordine. In Rhythmo enim nihil refert Dactylus ne sit an Anapæstus, cum eodem temporum spatio uterque constet, in uersu pro Dactylo poni non potest Anapæstus. Est & illud discrimen, quod metri semper idem est chorus, ut in Heroico carmine dactyli, & spondei. In oratione alius, atque alijs numerus est adhibendus,

Nullus est au-

adhibendus, ita ut nullus sit, qui non aliquo loco adhiberi possit. Ex his facile est intelligere, quàm multum inter orationem numerosam, & poema intersit. Versus certis legibus astrictus est, ut nihil fiat extra præscriptum: at in oratione nihil est certum, nisi ut apte uerbis comprehendatur sententia. Itaque omnis nec claudicans, nec quasi fluctuans, & equaliter, constanterque ingrediens, numerosa habetur oratio. Atque id in dicendo numerosum putatur: non quod constat totum e numeris, sed quod ad numeros proxime accedit. Quo etiam difficilior est oratione uti, quàm uersibus; quòd in illis certa quædam, & definita lex est, quàm sequi sit necesse: in dicendo autem nihil est propositum, nisi aut ne immoderata, aut angusta, aut dissoluta, aut fluens sit oratio. In quo illud est uel maximum, quod uersus in oratione si efficitur coniunctio uerborum, uitium est, & quidem graue, ac longa animi prouisione fugiendum: & tamen eam coniunctionem sicuti uersum numerose cadere, & quadrare, & perfici uolumus. Quod quomodo faciendum sit, deinceps explicemus.

In qua parte ambitus debeat inesse numerus, & qui pedes maxime probentur Cap. XL.

Est igitur intelligendum in toto uerborum ambitu numeros tenendos esse: Falluntur

merus, qui nō aliquo loco in oratione adhibetur.

in orat. Multū interest inter poema, & orationem numerosam. Difficilior est oratione numerosa uti, quā uersu.

Versus in oratione si efficitur uerborum, uerum est.

Cic. in Orat. Quin. l. 9. c. 4.

K

DE ARTE

Tota perio-
dus numero
sa esse debet

Cicero sentit
omnes in ora-
tione esse per-
mixtos nume-
ros.
3. de Orat.
& orat.
3. de Orat.

enim, qui censent cadere tantum numeroſe oportere, terminariſque ſententiam. Et ſi enim id maxime decet, quoniam aures ſemper extremum expectant, in eoſque acquieſcunt: ad hunc exitum tamen a principio ferri debet uerborum illa comprehenſio, & tota a capite ita fluere, ut ad extremum ueniens ipſa conſiſtat. Et Ariſto- teles quidem heroum numerum grandioreſ iu- dicat, quem deſiderat ſoluta oratio. Iambum autem e uulgari eſſe ſermone. Ita neque humi- lem, & abiectam orationem, nec nimis altam, et exaggeratam probat, plenam tamen eam uult eſſe grauitatis: ut eos, qui audient, ad maio- rem admirationem poſſit traducere. Trochæum autem, quem alij Tribrachum appellant, ab o- ratione ſegregat, quia contractio, & breuitas dignitatem non habent. Ita Pæona probat, quem orationi uel orienti, uel mediæ, uel ca- denti aptiſſimum iudicat. Cicero autem ſentit omnes in oratione eſſe permixtos, & quaſi con- fuſos pedes. Nec enim effugere poſſemus ani- maduerſionem, ſi ſemper iſdem uteremur. Sed Creticum, Dichoreum, Dochimum, Pæo- nas cæteris anteponit: modo non dochimus ite- retur, aut continetur. In heroo uero dactyli, anapæſti, & ſpondæi pedes impune progredi li- cere cenſet: & duos dumtaxat pedes, aut pau- lo plus, ne plane inuerſum, aut ſimilitudinem uerſuum incidamus. Sit igitur permixta, &

temperata numeris oratio, nec dissoluta, nec tota numerosa, pæone maxime: quoniam optimus auctoritate censet, sed reliquis etiam numeris, quos ille præterit, temperata. In his, quæ demisso, atque humili sermone dicentur, iambus erit frequentissimus: pæon in amplioribus: in utroque dactylus. Ita in uaria, & perpetua oratione, hi sunt inter se miscendi, & temperandi. Sic minime aduerteretur delectationis aucupium, & quadrandæ orationis industria. Nec uero minus hic cursus numerorum esse debet: id enim in dicendo numerosum putatur, non quod totum constat e numeris, sed quoddam ad numeros proxime accedit. Nullus enim pes est, qui non aliquando ueniat in orationem. Miscendi ergo sunt, curandumque, ut sint plures, qui placeant, circumfusi bonis deterioribus lateant. Cicero pro Marco Marcello: Nullius est tantum flumen ingenij, nulla dicendi, aut scribendi tanta uis, tantaque copia, quæ non dicam exornare, sed enarrare C. Cæsaris res tuas gestas possit: tamen hoc affirmo, & hoc pace dicam tua, nullam in his laudem esse ampliorem, quàm eam, quam hodierno die consequutus es. In hac periodo sunt quidem alij pedes, sed qui eam incundissimam efficiunt, sunt cretici, dochimus, pæon, dactyli, & spondei.

In humili oratione iambus in ampliore pæon, in utraque dactylus est frequentissimus.

De initio periodi. Cap. XLI.

Clausulæ maxime concinnitatem desiderant.

Proximā clausulis diligentiā initia postulant.

Rhet. 3. cap. 4.

Pro lege Ma.

Linus hexametri exordio cepit.

Dochimus semel positus quouis loco aptus.

De lege Agr.

Clausulas diligentius, quā cætera omnia, seruandas esse inter omnes conuenit, quod in his maxime perfectio, atq; absolutio iudicatur. Proximam autem clausulis diligentiam initia postulant. Nam & ad hæc intentus est auditor. Optime hæc nascuntur a proceris numeris, ac liberis, maxime dactylo, & pæone priore, quæ idem auctor ut optimum probat. Cicero mollissimum quidem numerum, eundemque amplissimum esse fatetur, sed Creticum ante ponit. Anapaestus etiam, qui dactylo est spatium par, ordine contrarius, recte orationem incipit: Cicero pro lege Manilia: Quamquam mihi semper frequens conspectus uester. Ex orsus est a spondeo, anapaesto, & cretico. Et in eadem oratione: Testis est Italia: a cretico, & Itatantum bellum: ab anapaesto, & spondeo, & Qui Siciliam adiit: a pæone priore. Initia uersuum initijs orationis non conueniunt: & si Titus Linus hexametri exordio cepit: Facturus ne opere precium sim dochimus quouis loco aptus est, dum semel ponatur: iteratus, aut continuatus numerum apertum, & nimis insignem facit: Cicero de lege Agraria: Est illud amplissimum, quod paulo ante commemorauit Quirites. Vbi a spondeo, & dochimo ducitur initium.

De fine periodi. Cap. XLII.

IN extremo autem circuitu duo, aut tres sunt
ferè seruandi, & notandi pedes: quos aut
choreos, aut spondæos, aut alternos esse oportebit. Asia geminatum choreum, qui dichoreus
uocatur, maxime secuta est. Cadit autem ille
præclare; sed in orationis numero nihil est tam
uitiosum, quam si semper est idem. Spondæus
est in clausulis firmus, & stabilis: quo plurimum
est usus Demosthenes. Pæona alterum orationi
cadenti aptissimum putat Aristoteles, quem Cicero non reiecit, sed aptiorem eo loco iudicat
creticum. Qui siue geminetur, siue spondæum
precedat, multum decoris habet in clausulis: Cicero pro M. Pristino more dicendi: Creticum
est geminatus, & spondæus, & conseruatam, ac restitutam puto: spondæus, & duo cretici.
Et, Nec ulla unquam ætas de tuis laudibus conticescet. Duo cretici, & dichoreus. Optime
etiam est sibi iunctus anapæstus. Cicero: Nihil habet nec fortuna tua maius, quam ut possis: nec
natura tua melius, quam ut uelis conseruare quam plurimos. Ne iambus quidem aut par
trochæus, aut etiam dactylus, si est proximus a postremo, parum uolubiliter peruenit ad extremum,
si est extremus choreus, aut spondæus: nunquam enim interest, uter sit eorum in pede

Qui pedes in extremo circuitu sint seruandi.

Nihil tam uitiosum est in orationis numero, quam si semper est idem.

Arist. pæona ultimum, Cic. creticum aptissimum iudicat in clausulis.

Optime sibi iungitur dichoreus in clausulis.

Pro Ligario.

K. iiij

DE ARTE

extremo. Sed ijdem hi tres pedes male concludunt, si quis eorum in extremo locatus est, nisi cum pro cretico postremus est dactylus. nihil enim interest dactylus sit extremus, an creticus: quia postrema syllaba brevis, an longa sit, ne in uersu quidem refert. Est & dochimus stas

Philip. 2.

bilis in clausulis, & seuerus: Cicero in Antonium: Te miror Antoni, quorum facta imitere, eorum exitus non perhorrescere. Multæ sunt aliæ clausulæ, quæ numerosæ, & incunde cadunt, quas diligentissime ostendit Quintilianus.

Clausulæ uersuum non conueniunt clausulis orationis

Etiam intelligendum est clausulas uersuum non conuenire clausulis orationis, quod Bruto excidit: Quanquam sciunt placuisse Catoni, & uitandum esse ne plurimum syllabarum uerbis utamur saepe in fine, quod etiam in carminibus est permolle. Non desunt enim, qui Ciceronem uituperent in his: Familiaris cœperat esse balneatori. Et pro Calio: Non minus dura Archipirata. Nec illud quidem prætereundum est clausulas maxime apparere, & intelligi, quæd aures continuam uocem secuta, adauctæq; uelut prono decurrentis orationis flumine, tum magis iudicent, cum ille imperitus stetit, &

Cur clausulæ sint variandæ

intuendi tempus dedit. Variandæ sunt igitur, ne aut animorum iudicio repudientur, aut aurium satietate. Hoc uicissitudines numerorum efficiunt, qui præstabunt, ut neque ij satientur, qui audient, fastidio similitudinis; nec Orator,

id, quod faciet, opera dedita facere uideatur.

De media periodo. Cap. XLIII.

SI primi, & postremi illi pedes sunt hac ratione seruati, medijs possunt latere: modo ne circuitus ipse uerborum sit aut breuior, quàm aures expectant; aut longior, quàm uires, atq; anima patiatur. Verum medijs non ea modo cura debet esse, ut inter se cohereant; sed ne pigra, ne longa sint: ne, quod nunc maximum uitium est, breuium contextu resultent, ac sonum reddant penè puerilium crepitaculorum. Nam ut initia, clausulæque plurimum momenti habent, quoties incipit sensus, aut desinit: sic in medijs quoque sunt quidam conatus, qui leuiter intersistunt, ut currentium pes, etiam si non moratur, tamen uestigium facit. Itaque non modo membra, inciso bene incipere, atque claudi decet; sed etiam in ijs, quæ non dubie contexta sunt, nec respiratione utuntur, spiritum sustinemus, quis enim dubitet unum sensum, & unius spiritus esse, Animaduerti Iudices omnem accusatoris orationem in duas diuisam esse partes. Tamen & duo prima uerba, & tria proxima, & deinceps duo cursus, ac tria, suos quasi numeros habent spiritum sustinentes: sicut apud rhythmicos æstuantur hæ particulæ prout sunt graues, acres,

3. de orat.

Quin. l. 9. c. 3.

D E A R T E

lente, celares, remissa, exultantes. Proinde id quod ex illis conficitur, aut seuerum, aut luxuriosum, aut quadratum, aut solutum erit. Pæonem quidem ut orienti sic etiam mediæ orationi

Orat. aptum esse M. Tullius fatetur. Idem dochimum quouis loco aptum esse confirmat. Creticos etiā, et bacchios nonnulli merito in hac parte laudant.

Orat. Fluit autem omnino numerus a primo, cum incitatus breuitate pedum, tum proceritate tardus. Quare si orationem ferri celerius uolumus crebros trocheos, & iambos inferemus: si lentius incedere, spondeos frequentes interponemus: si moderatius ingredi, ijs pedibus utemur qui breuib, longisque syllabis temperantur, cursum contentiones magis requirunt, expositiones rerum tarditatem.

De his, quæ suapte natura numerosæ sunt. Cap. XLIIII.

In Orat.

Cum paria paribus referuntur aut casus in exitu sunt finiles, oratio sua sponte numerosa efficitur.

Pro Milone.

A Liquando suapte natura numerosa sunt, quæ dicuntur, etiam si nihil factum est, de industria. Cum enim sunt casus in exitu similes, aut paribus, paria referuntur, quasi sua sponte concinnitatem habet oratio: ut in illo Ciceronis pro Milone: Est enim Iudices hæc non scripta, sed nata lex, quam non didicimus, accepimus, legimus, uerum ex natura ipsa arripiamus, haussimus, expressimus: ad quam non docti, sed fa-

Et; non instituti, sed imbuti sumus. Hæc enim talia sunt, ut quia referuntur ad ea, ad quæ debent referri; intelligamus non quæsitum esse numerum, sed secutum. Quod fit item referendis contrarijs: In hoc genere Cicero frequens est, ut illa sunt in. 4. Accusationis: Conferte hanc pacem cum illo bello: huius Prætoris aduentum, cum illius Imperatoris uictoria: huius cohortem impuram, cum illius exercitu inuicta: huius libidines, cum illius continentia: ab illo, qui cepit conditas, ab hoc, qui constitutas accepit: captas dicetis Syracusas. quæ sunt uenustissima. Semper enim hæc, quæ a Græcis antitheta nominari supra diximus, cum de figuris ageremus, numerum oratorium necessitate ipsa efficiunt, & eum sine industria.

Quæ vitia sunt vitanda in oratione
numerosa. Cap. XLV.

Hæc tamen uitia in tota hac re diligentissime sunt uitanda: in primis, ne aperte uerba reiſciantur, quo melius aut cadat, aut uoluatur oratio: deinde ne inania quædam uerba, quasi complementa numerorum inculcentur: tertio ne minutis numeris concedatur, in fringaturq; sententia. Sed uerba iam probata, & electa concinne coagmententur. Nam uel dura inter se commista potiora sunt inutilibus.

Cum contrariare feruntur numerus sponte sequitur.

Act. 4. in Ver.

Quæ vitia vitanda sint in hac re.

Quin. l. 9. c. 4.

D E A R T E

**Multa minuunt
laborem com-
ponendi nu-
merose.**

*Multa sunt autem, quæ ijs utijs declinatis, nu-
merose componendi laborẽ minuunt. Sunt enim
multæ figuræ, quibus & casus, & numeri pos-
sint uariari. Sunt multa etiam, quæ idem ua-
lent, atque significant, ex quibus exercitati fa-
cile illud eligunt, quod institutæ uerborum com-
prehensionis maxime quadrat.*

De magnitudine ambitus. Cap. XLVI.

**Periodus ha-
bet membra
minimũ duo,
sepe tria.**

Habet autem Periodus membra minimum
duo, sepe etiam & tria: Cicero pro lege
Manilia: Nam cum antea per ætatem nondum
huius auctoritatem loci contingere auderem, sta-
tueremq; nihil huc, nisi perfectum ingenio, ela-
boratum industria afferri oportere: omne meum
tempus amicorum temporibus transmittendum
putavi. Cicero eum ambitum mediocritatem
habere ait, qui quattuor ferè membris constat:
Nam & aures implet, & nec breuior est, quàm
satis sit, nec longior. Vult autem, ut e quattuor
quasi hexametrorum uersuum instar, quod sit,
constet ferè plena comprehensio. Eius generis est
illud pro Milone: Ego cum tribunus plebis Re-
publica oppressa me senatui dedissem, quem ex-
tinctum acceperam: equitibus Romanis, quo-
rum uires erant debiles: bonis uiris, qui om-
nem auctoritatem Clodianis armis abiecerant:
mihi nunquam bonorum præsidium desuturum

**Ambitus me-
diocris quat-
tuor ferè me-
bris constat.
Pro Milone.**

putarem? Debet autem periodus sensum concludere: sit etiam aperta, ut intelligi possit; & non immodica, ut memoria contineri possit.

Quid prestare debeat periodus.

Quin.l.9.c.4.

De numero, qui est in membris, & cuius modi ea esse debeant. Cap. XLVII.

Quid sit membrum, quid incisum, quid ambitus antea dictum est. Illud etiam est explicatum, aliud esse circumscriptè, aliud membratim dicere. Illic enim circumscribitur uerborum comprehensio, donec in clausula tandem consistat: hic in singulis membris oratio insistit. Quod in pronuntiando magnopere reficit spiritum, unde fit, ut oratio, quam membris carpinus, longior multo esse possit, quàm ea, quæ constat circuitu. Ita ut aliquando ad quindecim, aliquando ad uiginti membra excurrat: Cicero pro Milone: Occidi, occidi non spurium Melium, & quæ sequuntur. Nihil autem tam debet esse numerosum, quàm hoc, quod minime apparet, & ualet plurimum. Spondeum hic Cicero uehementer commendat. Nam etsi, quod est e longis duabus, hebetior uidetur, & tardior: habet tamen stabilem quendam, & non expertem dignitatis gradum: in incisionibus uero multo magis, & in membris: paucitatem enim pedum, grauitatis suæ tarditate compensat.

Cic.in o rat.

Quin.l.9.c.4.

Oratio, quæ membris constat, valde reficit spiritum. Oratio, quæ membris carpitur, longissime aliquando excurrit.

D E A R T E

In quo scribendi genere circumscrip-
te, in quo sit membratim dicendum.

Cap. XLVIII.

ἐπιδικτικόν
In epidictico
genere omnia
sunt circun-
scripte dicēda

In veris causis
nec assumēda
est omnino nu-
merosa oratio
nec omnino
repudianda.

In historia, laudationibus, totoq; eo genere, quod græci Epidicticon nominant, quod quasi ad inspiciendum delectationis causa comparatū sit, omnia Isocrateo, Theopompeoq; more, illa circumscriptione, & ambitu dicenda sunt, ut tamquam in orbe inclusa currat oratio. Itaque postea quā est cognita hæc uel circumscriptio, uel comprehensio, nemo, qui aliquo esset in numero, scripsit orationem eius generis, quod esset ad delectationem comparatum, remotumque a iudicijs, forensiq; certamine, quin redigeret omnes in quadrum, numerumq; sententias. Genus autem hoc orationis nec totum assumendum est ad contentiones, & causas ueras, nec omnino repudiandū. Si enim semper utare, cum satietatem affert, tum quale sit ab imperitis etiam cognoscitur. Detrahit præterea actionis dolorē, aufert humanum sensum actoris, tollit funditus ueritatem, & fidem. Sed quoniam adhibenda nonnunquam est, primum uidendum erit, quo loco: deinde quādiu retinenda sit: tum quot modis commutanda. Adhibenda est igitur numerosa oratio, si aut laudandum est aliquid ornatus, ut Cicero in Accus. 2. de Siciliae laude

dixit: aut exponenda narratio, quæ plus dignitatis desiderat, quàm doloris: ut in 4. *Accus.* idem Cicero de Syracusarum situ dixit. Est etiã apta proœmijs maiorum causarum ubi sollicitudine, miseratione, commendatione res eget.

Sæpe etiam in amplificanda re concessu omnium funditur numeroſe, & uolubiliter oratio. Id autem tum ualet, cum ijs, qui audit ab Oratore iam obsessus est, ac tenetur. Non enim id agit ut insidiantem obseruet, sed iam fauet, processumq; uult, dicendiq; uim admirans, non inquirat, quod reprehendat. Hæc autem forma per orationes quidem includit, sed in reliquis orationis partibus retinenda non diu est. Nam cū locis supradictis ea fuerimus uſi, tota dictio est ad incisa, & membra transferenda. Incisim autem, & membratim tracta oratio, in ueris causis plurimum ualet, maximeque his locis, cum aut arguas, aut refellas.

In amplificanda re numeroſe funditur oratio.

Perorationes hoc genere orationis cōſtat

Qua ratione paretur hæc facultas apte, ac numeroſe dicendi. Cap. XLIX.

Hæc autem facultas apte, atque numeroſe dicendi, nō est tanti laboris quanti uidetur. Nec ideo hæc tractantur a summis uiris, ut oratio, quæ ferri debet, ac fluere, dimetiendis pedibus, ac perpendendis ſyllabis conſeneſcat. Satis enim in hoc Oratorem formabit multa ſcri-

Cic. in orat. Non est tanti laboris, quāti uidetur hæc facultas numeroſe dicendi.

DE ARTE

Antipater Sidonius solitus est versus ex tempore fundere.

Nihil est tam tenerum, & flexibile, quam oratio.

bendi exercitatio, ut ex tempore etiā apte, numero seq; dicat. Ante enim circumscribitur mēte sententia, confestimq; uerba concurrunt: quæ, mens eadem, qua nihil est celerius, statim dimittit, ut suo quoq; loco respondeat. Quod si Antipater ille Sidonius solitus est uersus hexametros, aliosq; uarijs modis, ac numeris fundere ex tempore, tantumq; hominis ingeniosi, ac memoris ualuit exercitatio, ut cum se mente, ac uoluntate coniecisset in uersum, uerba sequeretur, quāto id facilius in oratione, exercitatione, & consuetudine adhibita, cōsequemur? Nihil est enim tam tenerum, neq; tam flexibile, neq; quod tam facile sequatur, quocunq; ducas, quā oratio. Ex hac uersus, ex eadem dispare numeri conficiuntur: ex hac hæc etiam soluta uarijs modis, multorumq; generum oratio. Et ut mollissimam ceram ad nostrum arbitrium formamus, sic orationis genus ad omnem rationem, & ad aurium uoluptatē, & animorū motum facile mutatur, & uertitur. Neminem itaq; pæon, aut creticus ille, aut dichoreus cōturbet, ipsi occurrent orationi: ipsi, inquam, se offerent, & respondebunt non uocati, consuetudo modo adsit scribendi hoc modo, atq; dicendi. ut enim musici accurate primo, & cogitata sua artis præscripta, & formulas obseruant, at ubi usus accessit, sine cogitatione etiā, & cura eadem illa incredibili celeritate efficiunt: sic ubi Orator hoc modo scribere initio

consueuerit, sine ullo labore postea similiter scribet, ac dicet.

Quanti momenti sit apte dicere. Cap. L.

Quantum autem sit aptè dicere, experiri licet si aut compositi Oratoris bene structà collocationem dissoluas, permutatione uerborum: corrumpatur enim tota res: ut hæc Cic. in Cornelianæ: Neq; me diuitiæ mouent, quibus omnes Africanos, & Lælios, multi uenaliij mercatoresq; superarunt. immuta paulum, ut sit: Multi superarunt mercatores, uenaliijq;: perierit tota res. & quæ sequuntur: Neq; uestis, aut calatum aurum, & argentum, quo nostros ueteres Marcellos, Maximosq; multi Eunuchi e Syria, Aegyptoq; uicerunt. Verba permuta sic, ut sit, uicerunt Eunuchi e Syria, Aegyptoq;. Adde tertium, Neque uero ornamenta ista uillarum, quibus L. Paulum, & L. Mummius, qui rebus his Urbem, Italiamq; re ferferunt, ab aliquo uideo per facile Deliaci, aut Syro potuisse superari fac ita, potuisse superari ab aliquo Syro, aut Deliaci. Vides ne ut ordine uerborum paulum commutato, iisdem uerbis stante sententia, ad nihilum omnia recidant, cum sint ex aptis dissolutæ? Aut si alicuius incoditi arripias dissipatam aliquam sententiam, eamq; ordine uerborum paulo commutato in quadrum redigas, efficiatur apta

Cic. in orat.
Quin. l. 9. c. 4.
Hic locus est
apud Ciceronem
in Orat. nã Corneliana non
extat.

DE ARTE

illud, quod fuerit antea diffuens, ac solutum. Age sume de Gracchis apud cēsores illud, Abesse non potest, quin eiusdem hominis sit probos improbare, qui improbos probet. Quanto aptius, si ita dixisset: Quin eiusdem hominis sit, qui improbos probet, probos improbare? Hoc modo dicere nemo unquam uoluit, nemoque potuit, quin dixerit. Qui autem aliter dixerunt, hoc assequi non potuerunt. Res autem si sic habet, ut breuissime dicam, quod sentio: compositae, & apte sine sententijs dicere, insania est: sententiose autem sine uerborum, & ordine, & modo infantia: sed huiusmodi tamen infantia, ut ea, qui utantur, non stulti homines haberi possint, etiam plerumq; prudentes: quo, qui est contentus, utatur. Eloquens uero, qui non approbationes solum, sed admirationes, clamores, plausus, si liceat, mouere debet, omnibus oportet, ita rebus excellat, ut ei turpe sit quicquam aut spectari, aut audiri libētius. Hæc Cic. in Oratore. Quare cum Aristoteles, qui aureum fundit flumen orationis: cum Theophrastus, qui diuinitate loquendi nomen inuenit: cum Isocrates, quæ eloquentiæ patrem Cicero appellat: cum Demosthenes, cui sine dubio summa uis eloquentiæ cōceditur: cum Cicero, qui primus cum Græcorum gloria latine dicendi copiam æquauit, hanc eloquentiæ partem tanti fecerit: eam nobis summa debemus industria, summo etiā studio cōparare.

De tribus

Eloquens omnibus debet rebus excellere.

Aristoteles aureum fundit orationis flumen.
Demostheni summa uis eloquentiæ cōceditur.

De tribus generibus dicendi. Cap. LI.

Perspicium est aliud dicendi genus in parvis causis, aliud in modicis, aliud in granibus desiderari. Nec solum variae causae varium dicendi genus efflagitant; sed diuersae orationis partes, diuersam quoque orationis formam postulant. Quod cum ita sit, quot sint genera dicendi, & in quibus tum causis, tum orationis partibus ea sint adhibenda, dicamus. Tria sunt igitur dicendi genera, in quibus omnibus peraeque debet florere excellens, & perfectus Orator: Vnum subtile, acutum, & tenue: Alterum uehemens, copiosum, & graue: Tertium est interiectum inter medium, & quasi temperamentum, in quo neque est acumen superioris generis, nec uis posterioris. Cum autem Oratoris tria sint officia, docere, mouere, & delectare: subtile in probando, modicum in delectando, uehemens in flectendo uersatur. In genere subtili forma debet esse orationis a uinculis numerorum libera, & soluta: non tamen uaga, ut ingredi libere, non ut licenter uideatur errare. Diligentia etiam coagmentandi uerba praetermittenda est, & omnis insignis ornatus remouendus. Ponentur tamen acutae, crebraeque sententiae: ornamenta uerborum, & sententiarum cum tropis uerecunde, parceq; adhibebun-

Cic. in Orat.
Quin. l. 9. c. 4.

Tria sunt genera dicendi, subtile, temperatum, & uehemens.
In Orat.
Qui. 12. c. 10.

Genus subtile in probando, modicum in delectando, & uehemens in flectendo uersatur.

DE ARTE

sur: translationes tamen poterunt esse crebriores, nec tam crebræ tamen, quàm in genere dicendi amplissimo. Genus temperatũ uberius est aliq̃ quanto, & robustius, quàm hoc humile, de quo dictum est. Summissius autẽ, quàm illud, de quo dicetur amplissimum. Huic omnia dicendi ornamenta conueniunt, plurimũq; est in hac oratione suauitatis. In idem uerborum cadunt lumina omnia, multa etiã sententiarũ. Hoc in genere neruorum uel minimum, suauitatis autem est, uel plurimum. At illud amplum, graue, copiosum, ornatum, uim profecto habet, uel maximam, modo enim perfringit, modo irrepit insensus, inserit nouas opiniones, euellit insitas. Hic Orator & defunctos excitabit, ut Appiũ Cæcum. Apud hunc & patria ipsa exclamabit, aliquemq; (ut apud Ciceronem in oratione contra Catilinã in senatu) alloquetur. Hic & amplificationibus extollet orationem, & ui superlationum quoque eriget: ut, Quæ Charybdis tam uorax? &, Oceanus medius fidius ipse: hic iram, hic misericordiã inspirabit: hic dicet, Te uidit, & fleuit, & appellauit, & per omnes affectus tractatur. His tribus generibus utetur Orator, ut res exiget, nec pro causa modo, sed pro partibus causæ. Magni igitur iudiciij, summæ etiam facultatis esse debet moderator ille, & quasi temperator huius tripartitæ uarietatis. Nam & iudicabit, quid cuiq; opus sit, & poterit quocunque modo

Quæ dicendi
ornamenta cõ
ueniant gene-
ri temperato.

Genus dicendi
grauẽ vim ha-
bet maximã.
In or. pro Cæ.
1. Orat.
2. Philip.

Orator utetur
his tribus ge-
neribus ut res
exiget.

postulabit causa; dicere. Ad causas tenues, cuiusmodi est causa pro Cæcinnâ, summis: ad graues, qualis est Rabirij, uehemens: ad mediocres, ex quo genere est pro lege Manilia, temperatum dicendi genus accommodandum est. In eadem etiam ratione ad conciliandum, quidem mediocre: ad docendum uero, atque probandum, subtile, & enucleatum: ad mouendum graue debet adhiberi. Est enim eloquentis proprium, parua summisse, modica temperate, magna grauius dicere. Multum etiam refert, quæ sit persona eius, qui dicit; & eorum, qui audiunt. Non enim omnis fortuna, non omnis honor, non omnis auctoritas, non omnis ætas: nec uero locus, aut tempus, aut auditor omnis eodem aut uerborum genere tractandus est, aut sententiarum. In omnibus etiam rebus uidendum est quatenus. Et si enim suus cuique modus est, tamen magis offendit nimium, quam parum: unde fit ut eloquentiæ, sicut reliquarum rerum, fundamentum sit sapientia. Hæc de elocutione dicta sint. Nunc quoniam omnia conformanda, & expolienda orationis præcepta, exposita sunt, ordine, ut instituiamus, ad memoriâ transeamus.

De memoria. Cap. LII.

Memoriæ artem primum omnium instituisse ferunt Chium Simonidem. Cum

Ad causas tenues genus dicendi tenue, ad graues graue, ad mediocres temperatum accommodandum est. Eloquentis proprium est parua summisse, modica temperate, magna grauius dicere.

Genus orationis ad personæ loci, & temporis rationem aptari debet.

Eloquentiæ sicut ceterarum rerum fundamentum est sapientia.

Simonides
Chium memoriæ artē instituit.

DE ARTE

3. de orat.

Qui. l. 11. c. 2.

Memoria iu-
uatur signatis
animo sedib⁹

enim celeri, & frequenti conuiuio interesset, de triclinio egressus est. Eo egresso triclinium supra conuiuas corruit, atq; ita contudit, ut cum eos humare uellent sui, non possent obtritos interno-
scere ullo modo. Tunc Simonides dicitur ex eo, quod meminisset, quo eorum loco quisq; cubuisset, demonstrator uniuscuiusq; sepeliendi fuisse. Ex hoc Simonidis facto notatum uidetur iuuari memoriã signatis animo sedibus. Quod suo quisque etiam experimento credere potest. Nam cū in loca aliqua post tempus reuersi sumus, nō ipsa agnoscimus tantū, sed etiã quæ in ijs fecerimus reminiscimur, personæq; subeunt, nōnunquã tacite quoq; cogitationes in animū reuertuntur.

An memoria sit eloquentiæ pars. C. LIII.

Artificiosa me-
moria eloquē-
tiæ pars est.

Memoria est
eloquentiæ
thesaurus.

Etiam si memoria eloquentiæ cum alijs arti-
bus sit communis, tamen artificiosa memo-
ria oratoriæ artis merito pars existimatur. Ne
sciretur enim quanta uis eius esset, quanta diui-
nitas, nisi in hoc lumen orandi uim extulisset.
Non enim rerum modo, sed etiam uerborum
ordinem præstat, nec ea pauca contextit, sed pro-
pe in infinitum, ita ut in longissimis actionibus
prius audiendi patientia, quàm memoriæ fides
deficiat. Non immerito igitur thesaurus hic e-
loquentiæ dicitur, cum exemplorum, legum, sa-
pienter dictorum, beneq; factorum uelut quasdã

copias, quibus abundare, quasque in promptu semper habere debet Orator, incredibilis eius uis representet.

De artificio memoriæ. Cap. L IIII.

Artificium igitur memoriæ a ueteribus traditum, locis constat, & imaginibus. Itaque ijs, qui hanc ingenij partem exercent, loca multa prius animo capienda sunt spatiosa, multa uarietate signata, illustria, explicata modicis interuallis: ut ædium ferè magnarum, aut alterius ædificij: Hæc animo diligenter sunt affigenda, ut sine cunctatione, ac mora partes eorū omnes cogitatio possit ordine percurrere. Plus enim, quam firma debet esse memoria, quæ aliam memoriam adiuuet. Tum ea, quæ fuerint scripta, uel cogitatione comprehensa, ordine his locis sunt cōmendanda: signis, quæ memoriam eorū excitent, notata. Ita fiet ut res ordine teneātur. Exempli gratia, si sit de nauigatione, re militari, & agricultura dicendum: nauigationis anchora, rei militaris gladium, uel speculum; agricultura spica, uel simile aliquid imago esse potest. Hæc imagines supra dictis locis ordine sunt cōmutandæ. Deinde, cum repetenda fuerit memoria, incipies ab initio loca recensere, & quod cuiq; credideris reposces. Imago enim cuiusque admonebit, ut quamlibet multa sint, quorū me-

Artificiū memoriæ constat locis, & imaginibus.

D E A R T E

Ordinem rerum locorum ordo res ipsas imagines notant.

Cuiusmodi debeant esse imagines.

minisse oporteat, sint singula connexa quodam choro. Sic enim fit ut ordinem rerum locorum, ordo conseruet: res autem ipsas rerum effigies notent. Utendum est autem imaginibus aliquid agentibus, acribus, insignitis, quæ occurrere, celeriterq; percutere animum possint. Loca quæ assumpseris, egregie, commodeque notare oportebit, ut perpetuo habere possint. Nam imagines pro rerum uarietate subinde sunt mutande, at loca perpetuo remanere debent.

Quid conferat hoc memoriæ artificium. Cap. LV.

Singulorum verborum imagines memoriæ mandare & in utile est & infinitum.

Exercitatio est maxima memoriæ ars.

UT ad quædam prodesse hæc non est negandū ut si rerum nomina multa per ordinem audita reddenda sint, uel res diuersæ ordine complectenda: sic in ediscendis orationis perpetuæ uerbis nihil ferè profunt. Singulorum enim uerborum imagines memoriæ mandare, & in utile esset, & infinitum. Si longior complectenda memoria oratio fuerit, proderit per partes ediscere. Non est autem inutile, quo facilius hæreāt, aliquas apponere notas, quarum recordatio commoveat, & quasi excitet memoriā. Illud neminem non iuuabit, iisdem, quibus subscripserit chartis, ediscere. Si tamen quis unam, maximamq; artem memoriæ quærat exercitatio est, & labor. Multa ediscere, multa cogitare, &

(si fieri potest) quotidie potentissimū est. Quā-
tum autem natura, studioq; ualeat memoria uel
Themistocles testis est, quem unum intra annum
optime locutum esse Persice constat, uel Mithri-
dates, cui duas & uiginti linguas, quot natio-
nibus imperabat, traditur notas fuisse: uel
Crassus ille diues, qui cum Asia præesset, quinq;
græci sermonis differentias sic tenuit, ut qua-
uisq; apud eum lingua postulasset, eadem sibi
ius redditum ferret: uel Cyrus, quem omnium
militum tenuisse creditū est nomina. Quin semel
auditos quālibet multos uersus protinus reddi-
disse dicitur Theodectes. Explicatis memoriæ
præceptis, restat, ut de pronuntiatione dicamus.

Themistocles,
Mithridates,
Crassus, & Cy-
rus, & Theo-
dectes memo-
ria plurimum
valuerunt.

De pronuntiatione, & eius utilitate.

Cap. LVI.

Pronuntiatio a plerisque actio dicitur, sed
prius nomen a uoce, sequens a gestu uidetur
accepisse. Hæc autem pars est, quæ in dicendo
una dominatur. Sine hac summus Orator esse in
numero nullo potest: mediocris hac instructus
summos sæpe superare. Nam & infantes actio-
nis dignitate eloquentiæ sæpe fructum tulerunt,
& disertis deformitate agendi multi infantes
putati sunt. Ut iam non sine causa huic pri-
mas dedisse Demosthenes dicatur, cum rogare-
tur quid in dicendo esset primum, huic secundas,

Pronuntiatio-
nis laus.

D E A R T E

Actio est quasi corporis quædā eloquentia

Pronunciatio nis duæ sunt partes.

huic tertias. Est enim actio quasi corporis quædā eloquentia. Cum sit autē in duas diuisam partes uocem, gestumq; , quorū alter oculos, altera aures mouet, per quos duos sensus omnis ad animum penetrat affectus, prius de uoce, deinde de gestu, qui uoci etiam accommodatur, dicendū est.

De uoce. Cap. LVII

Animus maxime uoce mouetur.

Quod genus uocis postulat iracundia, miseratio, metus, vis, & uoluptas.

Vocis mutationes totidem sunt, quot animorum, qui maxime uoce mouentur. Itaque perfectus Orator ut cumq; se affectum uideri, et animum audientis moueri uolet, ita certum uocis ad mouebit sonum. Aliud enim uocis genus iracundia postulat acutum, incitatum, crebris incidens: Aliud miseratio, ac mæror flexibile, plenum, interruptum, flebili uoce. Aliud metus, demissum, & hæsitans, et abiectum. Aliud uis, contentum, uehemens, imminens, quædam incitatione grauitatis. Aliud uoluptas effusum, lene, tenerum, hilare, ac remissum. Aliud molestia sine cōmiseratione, graue quiddam, & uno pressu, ac sono obductum. Ac uocis quidem bonitas optanda est (non est enim in nobis) sed tractatio in nobis. Ergo bonus Orator uariabit, & mutabit, omnesq; sonorum, tum intendens, tum remittens, persequetur gradus. Nec modo in diuersis rebus, sed etiam in iisdem partibus, iisdemq; affectibus, quasdam non ita

Bonus Orator omnes sonorum tum intendens, tum remittens uariat sonos.

magnas uocis mutationes adhibebit. Nam uarietas cum gratiam præbet, ac renouat aures, tum dicentem ipsa laboris mutatione reficit.

De gestu. Cap. LVIII.

Vocem subsequi debet gestus, & animo simul cum ea parere. Gestu sic ut edum est, ut nihil in eo supersit. Status erit erectus, & celsus, rarus incessus, nec ita longus, excursio moderata; eaq; rara; nulla mollicia ceruicum, nulla argutie digitorum: non ad numerum articulus cadens: trunco magis toto se Orator moderabitur, & uirili laterum flexione: brachij projectione in contentionibus, contractione in remissis: pedis suppositione in contentionibus, aut incipiendis, aut finiendis. Sed in ore sunt omnia. In eo autem ipso dominatus est oculorum. Animi enim est omnis actio, & imago animi uultus est, indices oculi. Hæc est una pars corporis, quæ quot animi motus sunt, tot significationes, & commotiones possit efficere. Nam oris non est nimium mutanda species, ne aut ad ineptias, aut ad prauitatem aliquam deferamur. Oculorum igitur tum intentione, tum remissione, tum coniectu, tum hilaritate motus animorum significabimus apte cum genere ipso orationis. Est enim actio, quasi sermo corporis, quo magis menti congruens esse debet.

Nihil in gestu debet superesse Quæ sint uisanda in gestu

In ore, & precipue in oculis est maxima vis actionis.

Oris ne nimium mutetur species.

Actio est quasi corporis sermo.

DE ARTE
CONCLUSIO.

VONIAM in his tribus libris breuiter, ut uires nostræ tulerunt, quid esset Rhetorica: quod eius officium, atque finis dictum est: & de singulis eius partibus, earumq; ui, & præceptis est disputatum: illud solum nunc superest, ut omnes ad eloquentiam, quæ nihil aliud est, quàm copiose loquens sapientia, cohortemur. Ex qua illi profectò maximos & uberrimos fructus percipient, qui eam ad DEI Opt. Max. cultum, ac uenerationem diligentissime contulerint. Cui enim potius eloquentiæ studia consecrentur, quàm illi, qui ut hominis decus ingenium, sic ingenij lumen esse uoluit eloquentiam? Hoc igitur agamus, hoc curremus, in hoc conatus, cogitationesq; nostræ semper euigilent, ut tum eloquentiæ, tum cæterarum artium studia parenti uitæ nostræ deseruiant.

Cui omnia honoris, omnia uirtutis,
omnia ingenij
sine ulla exceptione ornamenta debentur.

INDEX ALPHABETICVS

rerum memorabilium, quæ in hoc opere continentur.

A busio Græc. Catachresis, quid, cum exemplis. 50.	Allegoria mista in oratione frequens est. 51
Abusio quomodo distinguatur a Metaphora. 50	Allegoriam recipit oratio, sed raro totam. 51
Actionis, seu pronuntiationis laus, & utilitas. 84.	Allegoria genus orationis speciosissimū quomodo fiat. 51
Actioni primas partes in dicēdo dedit Demosthenes. 84	Allegoria in quotidiano sermone est frequentissima. 51
Actio est quasi corporis quædam eloquentia. 84	Ambitus magnitudo quæ esse debeat. 77
Adiuncta quid sint. 11	Ambitus mediocris quattuor ferè membris constat. 77
Adiuncta latissime patent. 11	Amplificatio quid sit. 15
Adiunctio fit tribus modis: & quid sit. 57	Amplificatio quomodo conficiatur. 16
Adiunctio protozeugma, & hypozeugma cōprehēdit. 57	Amplificatio a definitionibus conglobatis. 16
Aduersa quid sint. 10	Amplificatio a consequentiū frequentatione. 16
Aegritudo quid sit. 4	Amplificatio a contrariarum rerum cōflictione, 10
Aenigma est obscurior alleg. 51	Amplificatio a dissimilium rerum cōflictione. 17
Affectuum utilitas, 15	Amp. a causis cōglobatis. &c. 17
Affectus in exordio, & peroratione sunt frequentissimi: in narratione, & confirmatione breuiōres. 42	Am. a similitudine, & exēplo. 18
Affectibus quomodo quis erit potentissimus. 50	Amp. a fictis personis, & mutis rebus magnā vim habet. 18
Afficiatur necesse est Orator, priusquā afficere conetur. 50	Amplificando adhibenda sunt quæ magna habentur. 18
Alexandri Macedonis laus. 65	Ad amplific. tria sunt genera vsus magnarum rerum. 18
Allegoria quid. 51	Amplificatione quomodo, & quam varic vtendum. 19
Allegoriam Cic. permutatione, alij inuersionē vocant. 51	
Idem Allegoria quid custodiendū. 51	

I N D E X

Anadiplosis, lat. conduplicatio, quid.	55	Argumentum, quid sit.	7
Anadiplosis multis modis conficitur.	55	Argumentatio quid sit.	7.35
Anaphora lat. repetitio, quid.	55	Argumentatione pressius Dialectici, quā Oratores vtenf.	7
Animi laus vera est, ceterarum rerum leuior.	21	Argumentatio oratoria quid, & quomodo conficiatur.	35
Animus maxime voce mouetur.	84	Argumentatio quattuor habet partes.	35
Annominatio græ. paronomasia, quid.	58	Argumentationes oratoriæ quomodo tractandæ.	41
Annominatio multis, & varijs fit rationibus.	58	Argumentatio quo vberior & suauior eo credibilior.	41
Antecedentia quæ dicantur.	11	in Argumentando varietas est adhibenda.	41
Antecedentia quomodo ab adiunctis distinguantur.	11	Argumenta quomodo debent collocari.	35
Antipater Sidonius solitus est verus ex tēpore fundere.	79	vitiosis nusquam locus esse debet.	35
Antitheton, lat. Contrapositū, vel contentio quomodo, & quot modis fiat.	59	vel insita sint, vel assumpta.	7
Antonomasia, lat. Pronominatio, quid	49	insita, & remota quæ.	8
Antonomasia quomodo ab Epitheto differat.	49	insita loci sunt sexdecim.	8
Aposiopesis lat. Reticētia, vel Interruptio, quid: & quos ostendat affectus.	63	assumpta sunt sex.	8
Apostrophe, lat. Auctio, quid.	63	Argumentum a definitione.	9
Appositum, græ. Epitheton.	50	a partium distributione.	9
Appositorum vsus sit in oratione moderatus.	50	a notatione, & a coniugatis.	9
Apte dicere quātū sit momēti	79	a genere.	10
Apte, & compositæ sine sententijs dicere infania est: sententiose vero sine verborum ordine, infania.	79.80	a forma.	10
		a similitudine.	10
		a dissimilitudine.	10
		ab aduersis.	10
		a priuantibus.	11
		ab adiunctis.	11
		ab antecedentibus.	11
		a consequentibus.	11
		a repugnantibus.	12
		a fine. a causa efficiēti.	12
		a forma. a materia.	13

I N D E X

ab affectu.	13	Bonus alijs corporis forma	
a maioribus ad minora.	13	excellit.	21
a minoribus ad maiora.	13	Bonus Orator variabit om-	
a paribus. a remotis.	14	nes sonorum gradus.	85
a remotis arte tractantur, &		Brutum seruatorem patriæ	
testimonij nomine com-		Antonium vero prodito-	
prehenduntur.	14	rem vocat Cic.	16
remota quæ sint.	14	C æsaris laus, & virtutes.	76
modus qualis.	15	Catachresis lat. Abusio,	
Aristoteles versum in oratione		quid, cum exemplis.	49
vetat esse, numerum iubet.	70	Catachresis a metaphora quo	
Aristoteles aureum fundit o-		modo distinguatur.	49
rationis flumen.	80	Causa, vel controuersia græc.	
Ars quid sit, & eius materia.	2	Hypothesis, quid.	2
Artium ceterarum materia, a		Causarum tria genera.	2
Rhetoricæ materia quomo		quattuor genera.	2
do differat.	2	Causa efficiens quid.	11
Ars vbicumq; ostentatur, veri-		Causæ efficientis vis qualis.	12
tas abesse videtur.	61	Causarum genera magnâ sup	
Asyndeton, lat. Dissolutio.	57	peditat in scribendo copiâ.	13
Assumptio quid.	36	Causarum iterum genera quinque.	29
Assumptionis approbatio.	36	Certa, quæ dicantur, & pro	
Athenienses omnium doctri-		certis habeantur.	35
narum inuectores.	49	Cicero in perorando fuit ve-	
Auditor quomodo reddatur		hementissimus.	42
beneuolus.	28	Circumscriptio quid sit.	71
quomodo fiat docilis.	28	Clausulæ maxime concinni-	
quomodo fiat attentus.	28	tatem desiderant.	74
Aurium iudiciû est superbiss.	69	Clausulæ versuum non conue-	
B enedicere quid.	1	niunt clausulis orationis.	75
Benedicere certis terminis		Clausulæ cur sint variandæ.	75
non tenetur.	1	Clausulis qui pedes aptiores.	74
Beneuolentia auditoris quo-		Collatio quid.	67
modo concilietur.	68	Communicatio figura quid.	62
Bona animi quæ.	21	græc. Metathesis quid.	59
Bonarum artium studia ad		Compar, græc. Isocolon, quid,	
quem locum pertineant.	21	& quomodo fiat.	39

I N D E X

Cōparatio tripliciter tractat. 13	Consulis laus. 17
Comparatio præstantiū virorū in laudatione præclara est. 22	Consultatio est pars causæ. 3
Complexio figura quid. 54	Consuetudo, & vsus quantum valeant. 29
alia Ciceroni est Dilemma, vulgo syllogism. cornutus. 40	Contrapositum, seu contentio quot modis fiant. 59
falsa duobus modis diluuit. 40	Contrariorū genera quatuor. 10
Concessio quid sit. 64	Contraria contrariorum sunt consequentia. 11
Concio capit omnem vim o- rationis. 26	Controuersia in scripto exi- sit quattuor modis. 14
Conduplicatio, grę. Anadi- plosis, quid. 55	Controuersia ambigui, & cō- trariarum legum. 14
Conduplicatio varijs modis conficitur. 55	Controuersia scripti semper in qualitatis statu versant. 14
Confirmatio quomodo vtendum. 32	Conuersio grę. Epiphora. 54
Confirmatio continet in se totam spem vincendi. 32	Correctio quid, estq; verborū & sententiarum figura. 60. 62
Confirmatio dupliciter acci- pitur, & quid sit. 49	Crassus, Cyrus, & alij quantū memoria præstiterunt. 83
reliqua quere in litera R, Refutatio, vbi plura.	D Actylus pes in humili, & ampliori orat. frequens. 76
Confirmatio figura. 54	Definitio quid. 8
Coniecturæ eadem & prima quæstio, & disceptatio est extrema. 34	Definitionum multa genera, & præcepta. 8
Coniugata quæ dicantur. 9	Definitionis modus quis. 8
Coniuncta non coherent ne- cessario his, quibus adiun- cta sunt. 11	Definiendi facultas necessaria Oratori. 8
Consequentia quid sint. 11	Definitio inuolutum euoluit. 8
Consilio, quæ grę runtur opti- me expediri. 36	Definiunt sæpe Oratores, & Poetę per translationem. 9
Cōsilio mundus gubernatur. 35	Definitio perfecta raro ad am- plificandum adhibeatur. 16
Constitutione cæ usæ cognita facile satisfacit oratoris num. 33	Deliberationis partes suasio, & dissuasio. 10
Constitutiones sunt tres. 33	Deliberatio tempus futurum spectat. 8

I N D E X

Deliberantis finis.	3	Dispositionis præcepta Ora-	
Deliberationis modus & finis.	24	tori vtilia, & necessaria.	28
Deliberatio tollitur si quid ef-		Dispositionis ordo qualis in	
fici non potest.	24	proposito seruandus.	28
Deliberantiū animi diuerfi.	24	Dissimilitudinis argumentū.	10
Deliberantis mores præcipue		Dissolutio gr̃. dyaliton, quid.	56
intuendi.	24	Dissolutio non in singulis modo	
Deliberatio priuata narratio-		verbis fit, sed etiā sentētis.	57
nem nunquam exigit.	31	Dissolutionis, & polysyndeti	
Demonstratiui generis laus.	19	vnus est fons.	57
Demosthenes cur oratorum		Distributio gr̃. Merisinos.	65
princeps iudicetur.	61	Dochimus semel positus quo-	
Demostheni summa vis elo-		uis loco aptus.	74
quentiæ conceditur.	80	Dubitatio gr̃. Diaporesis.	62
Deprecatio, vel Obscratio.	66	E ffecta quid sint, & eorum	
Dichoreus in clausulis optime		genera quattuor.	13
sibi iungitur.	75	Effecta cognitis causis, & cau-	
Dicere quid sit.	1	se cognitis effectis facile in-	
Dicere non habet definitam		telliguntur.	13
regionem.	2	ab Effectu argumen. deq; eius	
Dignitatis suasori quæ colli-}		forma, & materia.	13
genda.	26	Efficiens causa quid.	12
Diligentiæ vis	5	Eiusdem generis verba quæ.	9
Diligentia omnis minuta est.	19	Elocutio pars Rhet. quid.	3
Dilemma quid sit.	40	Elocutio Oratoris quid.	43
Dilemma vnde dictum, &		sine Elocutione omnia alia	
quomodo vtendum.	40	superuacua sunt.	45
alias complexio, & syllogis-		in Elocutione quattuor spe-	
mus cornutus.	40	ctanda.	54
quomodo conuertatur in ra-		Eloquentiæ dignitas.	4
tiocinationem perfectam.	40	Eloquentiæ fundamentum	
Discrepatio scripti, & volunt.	33	sapientia.	81
Disiunctio gr̃. Analyton, vel		Eloq. cū probitate iungenda.	22
hypozeugmenon, quid.	57	Eloquentiæ membra quinq;	3
Dispositio quid sit.	3	Eloquentia natura, arte, & ex-	
Dispositio orationis pars		ercitatione comparatur.	4
quid.	28	Eloquentia absq; studio, & arde	

I N D E X

re amoris parari nō potest.	6	Epicherema quibus constet.	36
Eloquentia est copiose loquēs	9	quomodo græci appellant.	39
sapientia.	21	est aliquando breuiter com-	
Eloq. Oratoris, inuentio vero		prehensa ratiocinatio.	38
& dispositio prudentis ho-		quomodo vtenda.	39
minis sunt.	43	in Epideſtico genere omnia	
Eloquens est, qui ita dicit, vt pro		sunt circumscripſe dicēda.	78
bet, vt delectet, vt flectat	44	Epiphonema quid.	66
Eloquens omnibus rebus de-		Epiphora lat. Cōuersio quid	54
bet excellere.	80	Epitheton, lat. appositum ab	
Eloquendo nomen accipit ora-		Antonomasia quomodo	
tor tam apud græcos, quā		differat.	49
latinos.	43	Epithetis quando, & quomo-	
Eloquentiæ origo est verbo-		do in oratione vtendum	50
rum delectus.	44	Epitheton non est tropus.	49
Eloquentiæ omnis laus conti-		Erotesis lat. interrogatio.	61
netur in apte, atq; ornatē		Etymologia lat. Notatio.	16
dicendo.	44	Etymologia Oratoribus, &	
Eloq. thesaurus memoria.	83	Poetis est familiaris	9
Emphasis Cic. significatio.	63	Ethopœia, Cic. Effictio, & no-	
Enthymema est syllogismi pars		tario quid.	63
vel imperfectus syllogis.	37	Exclamatio quid.	66
est bipartita argumentatio.	37	Execratio quid.	66
optimū est expugnantibus.	37	Exemplorum vis maxima est	
quare dicatur oratorius syl.	37	ad pertuadendum.	27
unde dictum.	37	Exemplum est inductio im-	
Ennumeratio laudatori non-		perfecta.	38
nunquam, suātori nō sepe,		argumentationis pars est.	38
accusatori sapius, quā		quomodo differat a ratioci-	
reo est necessaria.	43	natione, inductione, & en-	
Ennumerationis duo sunt		thymemate.	38
tempora.	43	ex vna re singulari aliam in-	
Ennumeranda si quæ sunt, cū		ducit.	38
ponderē, & varietate id fie-		Exercitatio dicendi perfectio.	
ri debet.	43	nem consumit.	5
Epicherema græ. etiā syllog.		est maxima memoriæ ars.	83
lat. ratiocinatio dicitur.	36	Exordium quid sit.	28

I N D E X

Exordiū tribus rebus cōstat:	28	Figuræ, quæ vocum habent similitudinē, aures in se precipue vertunt.	54
in duas partes diuiditur.	28	vel sunt in verbis, vel in sententijs.	53
in genere iudiciali, & vnde sumendum.	31	verborum quid, & quomodo a figuris sententiarum distinguantur.	53
in exornatione, & deliberatione quale esse debeat.	31	verborum tribus maxime fiunt modis.	54
In Exordio leniter est alliciendus auditor.	28	quæ fiunt per adiectionem.	54
Exordij vitia septem.	28	quæ fiunt per detractionē.	56
Exordia qualia esse debeant.	28	plures in eandem sententiam sæpe cadunt.	60
non semper vtenda in iudicio.	31	quid conferant orationi, & quid in eis cauendum.	10
in exornatione sunt maxime libera.	31	non sunt multæ, non iunctæ, non frequentes.	60
in deliberatione vel nulla sunt, vel breuia.	31	Figuræ sententiarum quid, eęq; maiores quàm verborum.	61
Exornationis partes duæ.	2	Figurarum, & troporum numerus quare incertus.	67
tempora præsens, & præteritū.	2	Finis Rhetoricæ qualis.	1
finis.	2	Finis quid sit.	12
præcepta multum conferūt ad deliberationem.	23	a Fine argumentum.	12
Exornatio quale genus amplificationis requirat.	19	Firmamentum quid sit.	33
maxime idonea ad scribendū.	20	Forma quid dicatur.	10
In Exornatione animi motus leniter tractantur.	20	quid sit.	10
Experimentum est velut quoddam rationis testimoniū.	27	vel artificiosa, vel naturalis.	10
Externa in homine quę dicāt.	20	Formæ argumentum.	8
F igura quid sit.	53	a Forma argumentum.	10
Figurarum, & troporum discrimen.	53	Fortitudo quid sit.	21
Figuratur oratio tam verbis proprijs, quàm translatis.	53	G enus quid sit.	10
Figurarum numerus, & nomina variè ab auctoribus traduntur.	53	Generis partes dicuntur formæ.	10
		a Genere argumenta.	10
		Generis demonstratiui laus.	19

I N D E X

- Genera causarum quinque. 29
 Genera quattuor sunt, quæ cō-
 trouerſiā in omni scripto
 facere possunt, 34
 Genera dicendi sunt tria, & in
 quibus versentur. 79
 in Genere epidictico omnia
 sunt circumscrip̄te dicenda. 78
 Genus orationis speciosissimū
 est, quod constat allegoria,
 similitudine, & trāſlatione. 61
 dicendi eligendum est, quod
 quale. 69
 dicendi graue vim habet ma-
 ximam. 81
 Generibus illis tribus quomo-
 do vtendum. 81
 Gestus Oratoris qualis esse
 debeant. 85
 in Gestu quæ sint vitanda. 86
 Gradatio quid, & eius exēpla. 56
 Gradus communnitatis quales. 25
 Græcis magis concessum est
 fingere, quā latinis. 46
Historiæ laus. 16
 Hiuleca nōnunquā decet. 69
 Hypallagen vocant Rheto-
 res metonymiam. 49
 Hyperbaton. i. Transgressio. 52
 solis Poetis conceditur. 52
 quando non est tropus. 52
 Hyderbole est superlatio. 52
 non debet esse vltra modū. 52
 Hypothesis lat. Causa, vel con-
 trouerſia 2
 Hypothesis quomodo ad the-
 ſim reuocanda sit. 2
- Hypotypoſis, est Cic. Demon-
 stratio, quid. 63
 Homerus propter excellentiā
 commune poetarum no-
 men fecit suum. 37
 Homerum multe ciuitates ſui-
 ciuem esse dicunt. 57
 Hominum genus ad honesta-
 tem natum. 14
 duo sunt genera. 24
 Homo ad intelligendum, &
 agendum; non ad volup-
 tatem, & pascum natus. 12
 generosissimus est, qui virtu-
 tem maxime extollit. 38
 Homoioptoton lati. similiter
 cadens, quid: estq; in no-
 minibus, & verbis. 58
 Homioteleuton, lat. similiter
 desinens, quid, & quomodo
 ab homoioptoto differat. 58
 Honestatis magna est pulchri-
 tudo. 24
 Honestum quod est, id solum
 bonum esse. 39
 Honesti apud honestos obti-
 nere facile est. 24
Iampus pes in humili ora-
 tione frequentissimus. 76
 Imagines memoriæ cuiusmo-
 di esse oporteat. 83
 Imagines singulorum verbo-
 rum memoriæ mandare.
 inutile est, & infinitum. 83
 Imitatio vel arti, vel exercita-
 tioni subijci potest. 4
 Incisum græc. Comma, quid. 71

I N D E X

Incisum dicere quid.	71	Iudicatio, unde nascatur, &	
Inductio quid.	37	quomodo constituitur.	33
Inductione Poetæ vehementer delectantur.	38	Iunctura qualis esse debeat.	68
In Inductione quæ cauenda.	38	Iureconfulti consilio, Oratores auxilio utebantur.	14.
Infinium inest indefinito.	3	Iustitia quid, & eius partes.	21
Ingenium maximam vim ad dicendum affert; & de Oratoris ingenio.	5	K Atachresis, lat. Abusio, & quid sit.	50
Ingenio disciplinis exculturnihil feracius.	15	Klimax lat. Gradatio, quid.	56
Initia versusum, initijs orationis non conueniunt.	74	L Achrymæ quantum in oratione valeant.	42
Insinuatio quâdo sit necessaria.	29	Laus hominum quomodo in tria tempora diuidatur.	20
Interrogatio græ. Erotesis, quid, & de eius usu.	61	unde petenda.	20
Interruptio græ. Parenthesis.	64	Laus magna est tulisse sapienter calus aduersos.	22
Inuentio quid sit.	7	in Laudatione quæ res ponendæ.	22
Inuenisse non est existimandus, qui sine iudicio inuenit.	3	Laudem afferunt liberi patribus, vrbes conditoribus, inuenta inuentoribus.	23
Ironia quid sit.	52	Laus urbium qualis.	23
Ironiam illusionem, inuersionem, dissimulationem, & permutationem vocant.	52	Licentia græ. parrisia, quid.	64
Ironia, quæ inter sententiarum exornationes numeratur differt ab ea, quæ est tropus.	65	Locus quid, & quare loci ab Arist. propositi.	7
Isocolon lat. Compar. quid.	59	Loci argu. in istorum sexdecim.	8
Isocrates, eiusque discipuli quales fugerint reprehensi sunt.	69	Locorum usus, & utilitas.	14
Iudicij partes accusatio, & defensio.	3	Loci multa meditatione parati esse debent.	14
finis est quæstio iustorum, & iniustorum.	3	sunt argumentorum notæ.	15
Iudicij non est Rhetoricæ pars.	3	& ad probandum, & ad mouendum materiâ præbent.	15
Iudicium laus est cum utilitate causæ iungenda.	31	Locos in mente, & cogitatione defigere utilissimum est.	35
		Loca artificialis memoriæ cuiusmodi esse debeant.	83
		Loci ad memoriam quomodo utendum.	83

M ij

I N D E X

M ateria Oratoris est q̄stio. 2	Modus, & forma verborum
Materia quid sit. 4	in oratione. 68
Membrum, gr̄e Colon, quid. 71	Monosyllaba multa non sunt
Membratim dicere, quid sit. 71	continuanda. 68
quando & quando circum-	Mors etiam laudatur præ-
scripte dicendum. 78	stantiam virorum. 25
Membra in oratione cuiusmo-	Motus quattuor sunt genera,
di esse debeant. 77	partes singulorum, gene-
Membris quę carpitur oratio	rum plures 7
longissime aliquando ex-	N arratio quid sit. 31
currit. 77	debet esse brevis, aperta,
Memoria quid sit. 3	& probabilis. 31
Memorię artem Simonides	iucunda sit, & suavis. 21
Chius instituit. 82	Narratione quando, & quo-
Memoria artificiosa eloquen-	modo sit vitendum. 31
tię pars est. 82	Natura maximam vim ad
est eloquentię thesaurus. 82	dicendum affert. 4
Memorię artificium constat	Naturę dona sũt arte meliora. 4
locis, & imaginibus. 83	Naturę notatio peperit artē. 4
Metalepsis lat. Transumptio. 50	Negantia sũt valde contrā-
rarissimus tropus, & maxi-	ria aientibus. 11
me improprius. 51	Necessarium dicitur etiam id
Metaphora lat. Translatio. 46	quod magni interest. 24
Metaphorę vis omnis qua-	Notatio gr̄e. Etymologia dicit. 9
druplex. 37	Notatione sæpe vtũtur Ora-
multa Poetis permissa, quę	tores, & Poetę. 9
Oratoribus nō cōueniunt. 48	a Notatione argumentum. 9
de Metaphora vide plura infra	Numerosa oratio, & poema
in verbo Translatio. 47	eiusdem pedibus tēperant. 71
Metonymia lat. Denominati-	quis inuentor, & cur inuēta. 70
tio, quid. 49	vti difficilior, quā versu. 72
Metonymiam Rhetores hy-	Numerus oratorius gr̄e. Rhy-
pallagen vocant. 49	thmus quid: numerus poe-
Metus quid sit. 7	ticus metrum dicitur. 72
Minori apparatu apud sapiē-	in qua parte ambitus esse
tes dicendum. 26	debeat. 73
Modus definitionis quid sit. 8	Numerus orationis si semper

I N D E X

est idē, maxime vitiosum.	73	Oratores, & Poetæ saepe per translationem definiunt.	9
Numerosum in oratione quid putetur.	74	Oratores auxilio, Iuriconsulti consilio iuuabant.	14
Numeros omnes in oratione permistos esse sentit.	75	Oratori dicenti probabiliter mores ciuitatis sunt cognoscendi.	26
Numerosa quando suasponte efficiatur oratio.	75	Orationis quattuor sunt partes: quare in causa eis utamur.	28
Numerus membrorum cuiusmodi esse debeat.	76	Oratoriae argumentationes quomodo sint tractandæ.	41
O ccupatio alias præsumptio græc. Prolepsis, quid.	62	Oratorem ipsum commoueri caput est ad animos auditorum mouendos.	42
Occupationis genus quoddam est reprehensio.	62	Orator ab eloquendo nomen accepit.	43
Oculorum, & oris maxima est vis in actione.	85	Oratio non fit syllogismorum, & enthymematum turba conferta.	41
Officium Rhetoricæ quod.	1	omnium regina rerum, magnam vim habet.	42
Officia, quæ, & quibus anteponenda.	25	quomodo ornatur.	43
Opibus quomodo utendum.	20	figuratur tam verbis propriis, quam translatis.	53
Optimates qui sint.	8	non debet decrescere.	68
Onomatopœia Cic. est Nominatio, ea latinis vix permittitur.	50	quomodo, & quando suapte natura numerosa efficiat.	76
Oratoris magna, & præclara munera.	1	Orationis quæ membris constat vis, & qualitas.	78
materia est questio.	2	Oratione numerosa quomodo utendum.	78
perfecta sapientia vniuersæ Reip. salutem contineri.	2	Oratione nihil magis tenerum, & flexibile.	79
opera, & munera qualia.	4	Ordinis observatio quid.	68
maxima vis est in affectibus mouendis.	14	P artes virtutes quattuor.	5
Orator hidem facit argumentis.	7	Paronomasia lat. Anonomiasis quid, & quam varijs	
Oratori facultas definiendi est necessaria.	8		
Orator definiet vberius, quam Philosophus.	8		
Orationes ornatissimæ quæ sint.	3		

I N D E X

rationibus fiat.	58	Principia in exornatione sunt	
Paronomasia pondere senten-		maxime libera.	31
tiarum implenda.	58	in deliberatione vel nulla sint	
Permutatio, seu inuersio, græ.		vel breuia.	31
Allegoria, quid sit.	51	Priuantia quid sint.	11
Periphrasis quid, ea Poetis fre-		Pronominatio, Cic. Antono-	
quentissima est.	52	masia.	49
Periphrasi contraria perisso-		Pronuntiatio quid.	3
logia.	52	Pronutationis laus, & utili-	
Peroratio est extrema pars o-		tas.	84
rationis.	41	duæ sunt partes.	84
Peroratiõis partes, & affectus.	41	Propositum græ. Thesis, quid.	2
Permissio gr. Apotrope quid.	65	Propositi duo genera.	2
Periodum multis nominibus		Proposito quid efficiat orator.	6
appellat Cic.	44	Propositio quid sit.	36
Periodi initium, medium, &		Propositionis approbatio.	36
finis quale.	75	Prosopopeia quid, & eius vis.	62
Periodus habet membra mi-		magnam vim eloquentiæ de	
nimũ duo, sepe etiã tria.	77	siderat.	63
quid præstare debeat.	72	Prudentia quid sit.	21
Perorationes constant nume-		Quæstio est materia orat.	2
rosæ orationis genere.	78	Quæstionum duo genera.	2
Pedes duarum syllabarum		R ationem quid orator ap-	
sunt quattuor.	71	pellet.	33
Pedes trium syllabarum sunt		Ratio affertur a reo.	33
octo.	71	rei labefactatur firmamẽto.	33
ex Pedibus pluribus est quod		totius orationis ad iudica-	
tres syllabas excedit.	71	tionem conferenda.	33
Pæon in oratione ampliori		Ratiocinatio quibus cõstet.	35
fr equentissimus.	76	Ratiocinatiõis quæstio qualis.	34
Poema est loquens pictura.	60	græ syllogismus, & epiche-	
Polyptoton lat. tractuctio.	55	rema dicitur.	35
Polysynderon quid.	56	partes quot sint.	36
Polysyndeti, & dissolutionis		Refutatio duplex, quid.	40
vnus est fons.	56	& confirmatio eodem inu-	
Præiudiciũ tria sunt genera.	14	tionis fonte vtuntur.	41
Præoccupatio græ. paralepsis.	64	Repugnantia differunt a con-	

I N D E X

erarijs, & dissimilibus.	12	Syllogismus, vel Epicherema,	
Repetita breuissime sunt di-		lat. ratiocinatio.	39
cenda.	43	quibus constet.	36
Repetitio græ. Anaphora.	54	cornutus est dilemma.	40
Rerû magnarû duplex genus.	18	Syllabæ verbi prioris nō sint	
vsum magnarum tria sunt ge-		primæ verbi sequentis.	69
nera ad amplificandum.	18	Syniochosis quid.	57
copia, verborum copiam		Synecdoche tropus quid.	48
gignit.	44	a metaphora quid differat.	48
Res gestæ ad cuiusq; virtutis no-		a Cic. Præcisio quid, & quomo-	
men & vim sunt reuocandæ.	22	do differat ab aposiopesi.	57
Responsio figura quid.	62	Synecdoches octo modi, ad	
Rhetorica quid, eaq; est ars.	1	quattuor reuocantur.	48
Rhetoricæ officium, finis, di-		Synonima quid, & quibus	
gnitas, & materia.	1	modis conficiatur.	56
materia quomodo a cætera-		Sorites quid, & vnde dicatur.	39
rum artiû materia differat.	2	vulgo dicitur argumentatio	
partes quinque.	3	a primo ad vltimum.	39
Rhythmus quid sit.	72	sæpe fallax.	39
Rhythmici constant spatio tēpo-		Soriti quomodo resistendum.	39
rum, pedes etiam ordine.	72	Status quid sit.	32
S apientia quid sit.	21	vnde nascat, & vnde dictus.	32
Sapientiæ comites, & mi-		quomodo tractetur.	35
nistræ sunt Diastectica, &		tres, & quid sint.	33
Oratoria.	21	Stylus dicendi magister.	67
Sapientia sicut cæterarum re-		Suadendo, & dissuadendo,	
rum, sic etiam eloquentiæ		tria sunt spectanda.	23
fundamentum est.	82	Suadendi partes sunt tres.	24
Sapientis est consilium de ma-		Sustentatio græ. Paradoxon.	64
ximis rebus explicare.	26	T erretur facillime leuissi-	
Schemata græ. quid vocitent.	61	mi cuiusq; animus.	25
Ser. Sulpitij laus.	28	Tertium genus figurarum	
Similitudo quid.	10	verborum quale.	57
fatietatis mater.	37	Testimonium quid dicatur.	14
Similiter desinens græ. homio-		Thesin Cic. propositū vocat.	2
teleuton quid.	58	Trasimachus numerosæ ora-	
cadens græ. homioptoton.	58	tionis inuenter.	70

I N D E X

Traductio græ. Polypoton.	60	in oratione non sunt pedes	
Translatio cum frequentissimus tropus, tū longe pulcherrius.	46	dimenfi.	68
græ. metaphora, quid.	46	Verbo sensū claudere optimū.	80
& comparatio quā differat.	47	Verecundia est omnium virtutum custos.	21
est quadruplex.	47	Versus in oratione si efficitur	
quomodo fiat.	47	vitium est.	73
durior quomodo molliēda.	47	Virtutis partes quattuor.	9
in Translatione quæ fugiēda.	47	duplex vis.	21
Translationum variæ species.	47	Virtutum singularū sunt certa quædam officia.	21
Translationis frequens vsus erit		Virtus præstantis viri quæ sit.	22
in allegoriam, & enigma.	47	Virtus rebus difficilibus, & arduis comparatur.	36
Tres exercitus Pop. Ro. in bello Ciuili Cæsaris & Pompeii sunt interfecti.	77	Vicia quæ in oratione numero	
Tropus quid sit.	46	rosa viranda.	77
Tropi numero sūt vndecim.	46	Vocem qualem exigant motus animi.	84
Troporum, & figurarum describim.	53	Vox quātū possit in oratione.	84
Varietate res gaudent, & animus nouis delectatur.	69	Vrbanitas opportuna reficit animos.	30
Verba simplicia qualia.	45	Vsus, & exercitatio quantum valeant.	79
optima quæ.	45	Vtile quomodo cōsideretur.	25
iudicio aurium sunt ponderanda.	45	Vtilitatis species quomodo commendanda.	26
Verba inusitata quæ.	45	Vtilitas semper cum dignitate coniuncta est.	26
nouantur quattuor modis.	45		

F I N I S.

P A R M A E,
Apud Seth Viottum, Anno.
M D LXV.

Fondo librario antico dei Gesuiti italiani
www.fondolibrarioantico.it

Souvi

1
00

E.L

41

Cinquecentina

n. 281
22

2

14071

Joannis
Ley

5th
Methy

W-
25